

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν σφραγίδα τοῦ
βιβλιοπωλείου τῆς «Ἑστίας».

Τυπογραφεῖον Παρασκευᾶ Λεώνη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Αἱ τέσσαρες ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου.

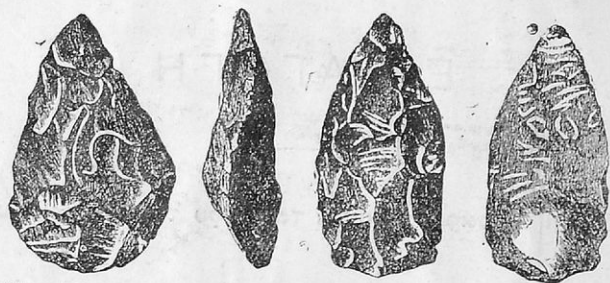
Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βίου του ἐπὶ τῆς γῆς εὐρίσκετο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εἰς ἀγρίαν κατάστασιν. Ἐξ ἑντὸς τῶν δασῶν, εἰς τὰς κοιλότητας τῶν δένδρων ἢ ἐντὸς σπηλαίων. Ἐτρέφετο μὲ χόρτα, μὲ καρποὺς καὶ μὲ σάρκας τῶν ζώων, τὰ ὅποια ἐφόνευε. Συνήθως ἦτο γυμνός, ἐτυλίσσето ὅμως καὶ μὲ τὰ δέρματα τῶν ζώων ποὺ ἐφόνευεν. Ὡς ἐργαλεῖα τέλος καὶ ὡς ὅπλα μετεχειρίζετο ξύλα καὶ λίθους, τοὺς ὁποίους μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἔμαθε νὰ ἐπεξεργάζεται. Μόλις δέ, ἄφ' οὗ παρῆλθον δεκάδες χιλιετηρίδων, ἐγνώρισεν ὁ ἄνθρωπος τὰ μέταλλα. Τότε ἤρχισε νὰ κατασκευάζῃ ὅπλα καὶ ἐργαλεῖα κατὰ πρῶτον μὲν ἐκ χαλκοῦ, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ σιδήρου. Τὴν πορείαν τοῦ ἀνθρώπου μέσα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου ὀνομάζομεν **πολιτισμὸν**.

Κατὰ ταῦτα ὁ πολιτισμὸς τοῦ ἀνθρώπου διέτρεξε δύο μεγάλας ἐποχάς, τὴν ἐποχὴν ποὺ κατεσκεύαζε τὰ ἐργαλεῖά του καὶ τὰ ὅπλα του ἀπὸ λίθου καὶ τὴν ἐποχὴν ποὺ κατεσκεύαζεν αὐτὰ ἀπὸ μέταλλον. Ἡ πρώτη ὀνομάζεται **λιθικὴ**, ἡ δευτέρα **μεταλλικὴ** ἐποχή. Κάθε μία δὲ ἀπὸ αὐτὰς πάλιν ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο ἄλλας. Ἡ λιθικὴ ἐποχή ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν **παλαιολιθικὴν**, ὅτε ὁ ἄνθρωπος ἄφηνεν ἀκατέργαστα τὰ ἐκ λίθου ἐργαλεῖά του, καὶ εἰς τὴν **νεολιθικὴν**, ὅτε ἐλέαινε τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν. Ἡ δὲ μεταλλικὴ ἐποχή ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν τοῦ **χαλκοῦ** καὶ εἰς τὴν τοῦ **σιδήρου**. Ὅθεν αἱ ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι τέσσαρες· ἡ **παλαιολιθικὴ**, ἡ **νεολιθικὴ**, ἡ τοῦ **χαλκοῦ** καὶ ἡ τοῦ **σιδήρου**.

Παλαιολιθικὴ ἐποχή. Τὸν πολιτισμὸν τοῦ παλαιολιθικοῦ

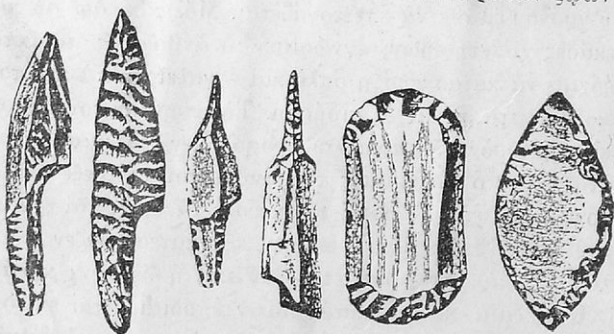
ἀνθρώπου γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ποὺ ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν.

Τὰ ἐργαλεῖά του εἶναι ἀπὸ σκληρὸν λίθον. Τὰ ἀρχαιότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶχον σχῆμα ἀμυγδάλου. Κατόπιν κατεσκευάσθησαν

Εἰκ. 1. Πρωτογενῆ ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθον.

καὶ ἐργαλεῖα ἄλλων σχημάτων καὶ ὄπλα, μάχαιραί, ξυστραι, τρυπάνια καὶ αἰχμαὶ ἀκοντίων. Τελευταῖον δὲ κατεσκευάσθησαν καὶ ἐργαλεῖα ἀπὸ ὀστέων καὶ κέρατα ζώων. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων ὁ ἄνθρωπος ἤσκει τὴν γλυπτικήν. Ἐπὶ λίθου καὶ συνηθέστερον ἐπὶ ὀστέων καὶ κεράτων ζώων (ἰδίως

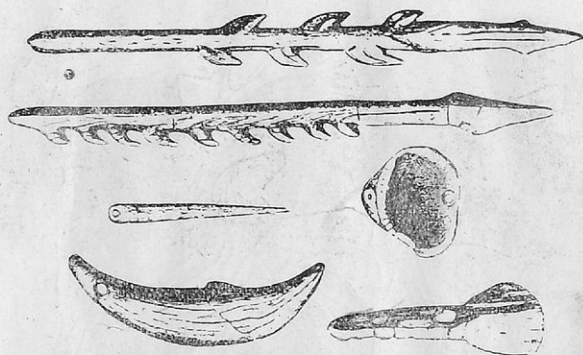

Εἰκ. 2. Ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθον (2 αἰχμαὶ ἀκοντίων, 2 τρυπάνια, 1 ξυστρα καὶ ἓν πρωτογενὲς ἐργαλεῖον μετασχηματισμένον).

τοῦ τότε ὑπάρχοντος ταράνδου) ἐχάρασσε διαφόρους μορφάς, σπανίως ἀνθρώπων, συνήθως ὅμως ζώων, καὶ διάφορα κοσμήματα, ἐνίοτε μάλιστα καὶ ἐξωγράφει αὐτά. Ἐπίσης δὲ κατεσκεύαζε καὶ ἀγαλμάτια.

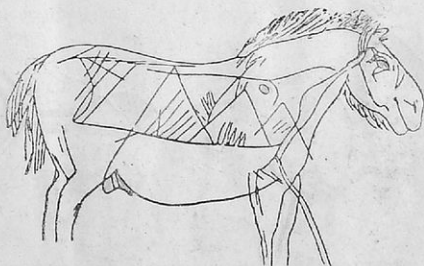
Ὁ ἄνθρωπος τῶν χρόνων αὐτῶν δὲν ἐκαλλιέργει τὴν γῆν,

οὔτε εἶχεν ἐξημερώσει τὰ ζῶα. Ἔζη κυρίως ἀπὸ τὸ κυνήγιον καὶ τελευταίως ἀπὸ τὴν ἀλιείαν. Δὲν εἶχε μόνιμον κατοικίαν, ἀλλ' ἔζη εἰς ὑπνέμους τόπους καὶ ἐντὸς σπηλαίων. Ἦτο κατ' ἀρχὰς γυμνός, κατόπιν δὲ ἐσκεπάζετο μὲ τὰ δέρματα τῶν ζῶων πού ἐφόνευεν.

Εἰκ. 3. Ἔργαλεῖα, ὄπλα καὶ κοσμήματα ἀπὸ ὀστᾶ καὶ κέρατα ζῶων.

Ὁ παλαιολιθικὸς ἄνθρωπος πιθανὸν νὰ ἦτο καὶ ἀνθρωποφάγος. Δὲν γνωρίζομεν δὲ καὶ ἂν ἐλάτρευε θεοὺς. Ἔθαπτεν ὁμῶς τοὺς νεκροὺς του εἰς τὸ ἴδιον σπήλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον κατῴκει, κάτω ἀπὸ τὴν ἐστίαν.

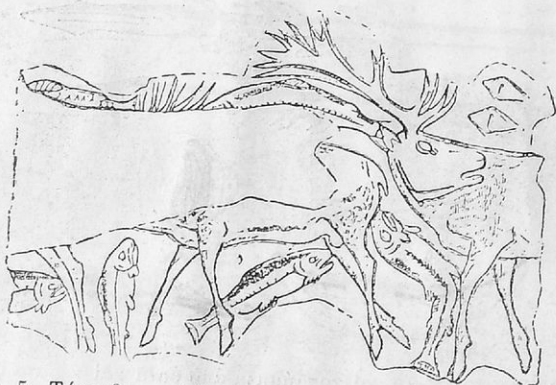

Εἰκ. 4. Ἴππος χαραγμένος εἰς σπήλαιον.

Πόσον χρόνον διήρκεσε καὶ τότε ἔληξεν ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχὴ δὲν γνωρίζομεν. Πιθανὸν νὰ διήρκεσεν 100,000 ἔτη καὶ νὰ ἔληξε περίπου 15000 ἔτη π.Χ.

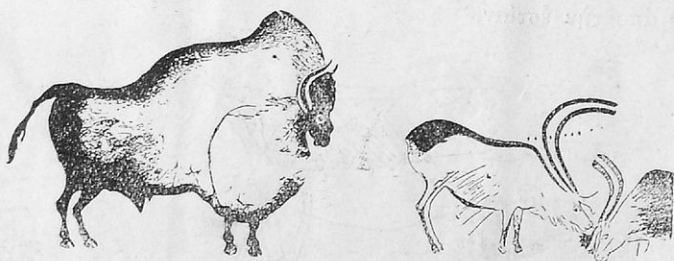
Νεολιθικὴ ἐποχὴ. Τὸν πολιτισμὸν τοῦ νεολιθικοῦ ἀνθρώπου γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς πού ἐγιναν εἰς Γαλλίαν, Βέλγιον, Δανίαν, Σουηδίαν καὶ εἰς τὰς λίμνας τῆς Ἑλβετίας.

Ὁ νεολιθικὸς ἄνθρωπος ἐξακολουθεῖ νὰ κατασκευάζῃ, ὅπως ὁ παλαιολιθικὸς, ἐργαλεῖα ἐκ λίθου, ἀλλὰ γνωρίζει νὰ λεαίνῃ αὐτά. Ἐπίσης γνωρίζει νὰ κατασκευάζῃ πολλὰ ἐργαλεῖα, ὅπλα καὶ σκεύη ἐξ ὀστέων ζώων, πρὸ πάντων δὲ ἐκ κεράτων ἐλάφου καὶ

Εἰκ. 5. Τάρανδος καὶ ἰχθύες χαραγμένοι ἐπὶ ὀστοῦ ταράνδου.

ἐνίστε ἐξ ξύλου. Ἐπίσης κατασκευάζει ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ μὲ χαραγμένα γεωμετρικὰ σχήματα, ἀλλὰ χειροποίητα καὶ ψημένα εἰς

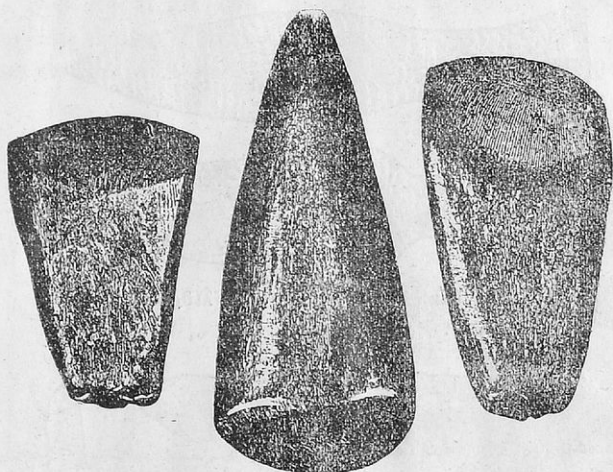

Εἰκ. 6. Βόνασος καὶ τάρανδος χαραγμένοι εἰς σπήλαιον καὶ χρωματισμένοι μὲ χρώματα μαῦρον καὶ κόκκινον.

τὸ πῦρ τῆς ἐστίας. Δὲν εἰξεύρει ὅμως τὴν γλυπτικὴν τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀνθρώπου.

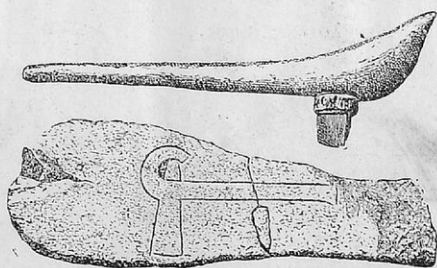
Ὁ νεολιθικὸς ἄνθρωπος ἔχει μόνιμον κατοικίαν. Κατοικεῖ εἰς κώμας, καὶ εἰς μερικὰ μέρη κάμνει συνοικισμοὺς ἐντὸς λιμνῶν μὲ οἰκίας στηριγμένας ἐπὶ πασσάλων. Αἱ οἰκίαι του εἶναι ὑπόγεια ἢ καλύβαι περιφερικαί, ἔπειτα ὅμως καὶ τετράγωνοι, κατασκευα-

σμέναι ἀπὸ πλέγματα ξύλου ἐπενδυμένα με ἐπίχρισμα πηλοῦ. Ἔχει ἐξημερώσει τὸν κύνα, τὸν βοῦν, τὴν αἶγα, τὸ πρόβατον, τὸν χοῖρον καὶ τελευταῖον τὸν ἵππον. Ἔχει ἔννοιαν τοῦ θεοῦ καὶ πι-

Εἰκ. 7. Πελέκεις λελεασμένοι ἐκ λίθου.

στεύει, ὅτι ὁ νεκρὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ εἰς τὸν τάφον. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς τάφους θέτει ἐργαλεῖα, ἀγγεῖα καὶ ἄλλα προσφιλῇ εἰς τὸν νεκρὸν πράγματα. Ὡς τάφοι ἐχρησίμευον ἢ τὰ σπήλαια, τὰ

Εἰκ. 8. Πέλεκυς ἐκ λίθου σφηνωμένος εἰς ξύλινον στελεόν. Πλᾶξ ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι χαραγμένος πέλεκυς.

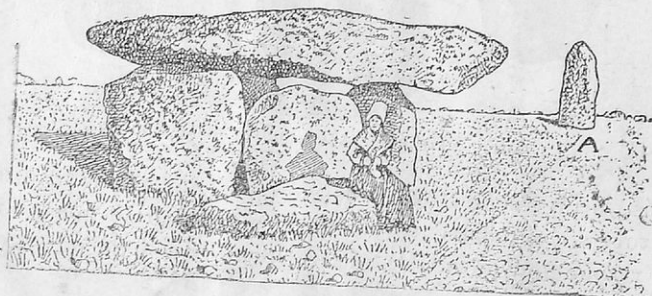
Εἰκ. 9. Αἰχμαὶ βελῶν ἐκ λίθου.

ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦν οἱ παλαιολιθικοὶ ἄνθρωποι ὡς κατοικίας ἢ ἰδιαιτέρα κτίσματα καὶ ἀργότερα μεγάλα μνημεῖα (μεγαλιθικά). Ὁ ἄνθρωπος ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι κυνηγὸς καὶ ἀλιεὺς, ἀλλὰ τώρα

εἶναι καὶ ποιμὴν καὶ καλλιεργεῖ δημητριακοὺς καρπούς, ἰδίως τὸν σῖτον, τὸ λίνον, τὴν ἄμπελον καὶ πολλὰ ὀπωροφόρα δένδρα. Καὶ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἡ χρονολογία εἶναι δύσκολον νὰ

Εἰκ. 10. Ἐγχειρίδια ἐκ λίθου.

Εἰκ. 11. Μεγαλιθικὸς τάφος.

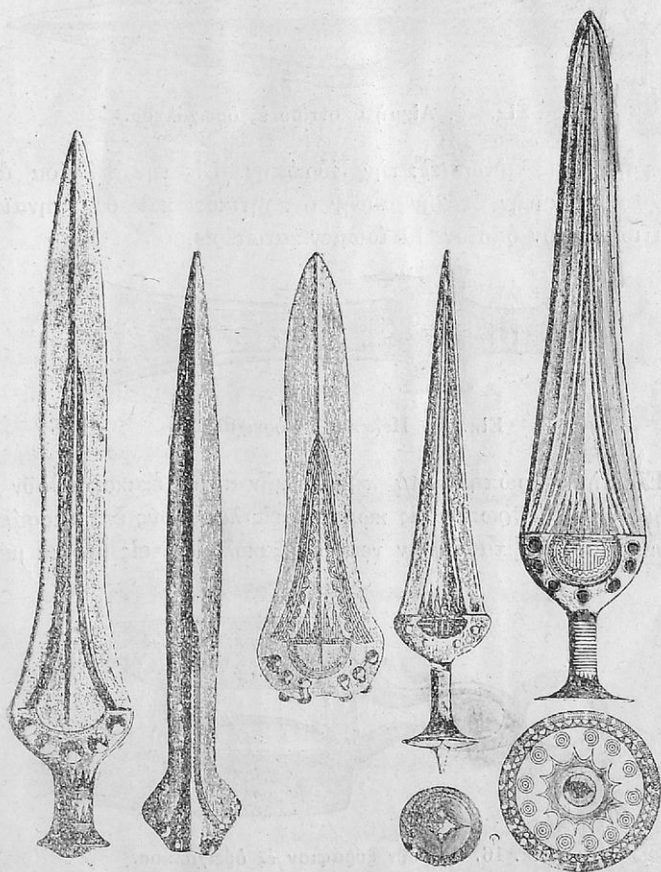

Εἰκ. 12. Τύμβος μὲ τάφον

ὁρισθῇ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀφ' οὗ ἔληξεν ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχή, ἠκολούθησε μεταβατικὴ ἐποχή, ἡ ὁποία διήρκεσεν 8 χιλιετηρίδας.

Ἡ καθ'αυτὸ λοιπὸν νεολιθικὴ ἐποχὴ ἀρχίζει τὴν 7ην χιλιετηρίδα καὶ λήγει, εἰς μὲν τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς 3ης χιλιετηρίδος, εἰς δὲ τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ μέσα αὐτῆς καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς βορείου Εὐρώπης ἀκόμη ἀργότερα.

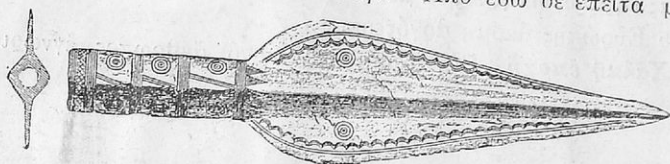
Χαλκῇ ἐποχῇ. Ἐκ τῶν μετ'άλλων ὁ ἄνθρωπος ἐγνώρισε

Εἰκ. 13. Ξίφη ἐξ ὀρειχάλκου.

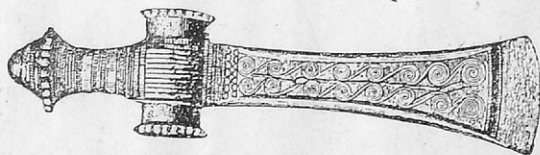
κατὰ πρῶτον τὸν χαλκόν, συγχρόνως δὲ μὲ αὐτὸν καὶ τὸν χρυσόν καὶ τὸν ἄργυρον. Ἀλλὰ τὰ πολύτιμα μέταλλα ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βίου μηχανίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, διότι

ἐχρησίμευον μόνον εἰς κατασκευὴν κοσμημάτων. Τὰ ἐργαλεῖά του, τὰ ὄπλα του καὶ τὰ σκεύη του κατασκεύαζεν ἐκ χαλκοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ αὕτη ὠνομάσθη χαλκῇ ἐποχῇ. Ἐγνώρισαν δὲ τὰ μέταλλα κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀπὸ ἐδῶ δὲ ἔπειτα μετε-

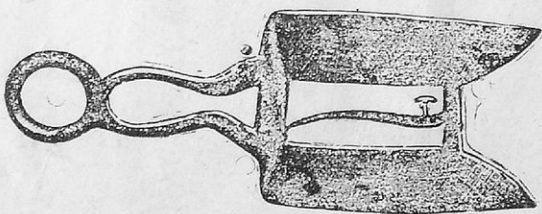
Εἰκ. 14. Αἰχμὴ ἀκοντίου ἐξ ὀρειχάλκου.

δόθη ἡ χρῆσις αὐτῶν εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ κρητικὸς καὶ ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμός, τὸν ὁποῖον θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Εἰκ. 15. Πέλεκυς ἐξ ὀρειχάλκου.

Εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐξακολουθοῦν νὰ κατοικοῦν οἱ ἄνθρωποι εἰς κώμας ἢ εἰς λιμναίους ἐπὶ πασσάλων συνοικισμούς. Ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν ἐξακολουθεῖ εἰς μερικὰ μέρη

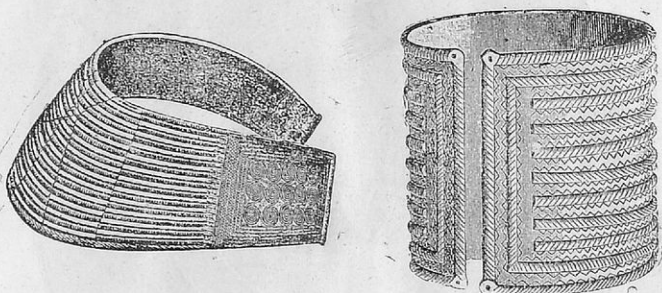

Εἰκ. 16. Διπλοῦν ξυράφιον ἐξ ὀρειχάλκου.

νὰ γίνεται εἰς μεγαλιθικὰ μνημεῖα, ἀλλὰ μικρότερα ἀπὸ τὰ τῆς νεολιθικῆς, συνήθως δὲ εἰς τάφους μετὰ σχῆμα κιβωτίου, τοὺς ὁποίους ἐσκέπαζον μετὰ πολλὴν χῶμα καὶ ἀπετέλουν τύμβον. Πολλὰκις ὅμως ὁ νεκρὸς ἐκαίετο καὶ τότε τὰ ὀστά ἐτίθεντο εἰς μικροὺς τάφους ἐντὸς ὑδρίας. Τὰ πήλινα ἀγγεῖα εἶναι, ὅπως καὶ κατὰ τὴν

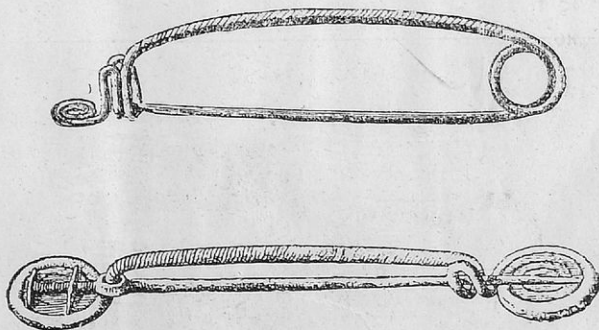
προηγούμενην εποχήν, μόνον δὲ εἰς τὸ τέλος ἀναφαίνονται ὑδρῖαι προσωπόμορφοι καὶ ἀγγεῖα χυτὰ ἐξ ὀρειχάλκου καὶ ἐνίοτε ἐκ χρυσοῦ μὲ χαραγμένας διακοσμήσεις.

Ἡ χαλκίνη εποχὴ ἀρχίζει, εἰς μὲν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ Αἰ-

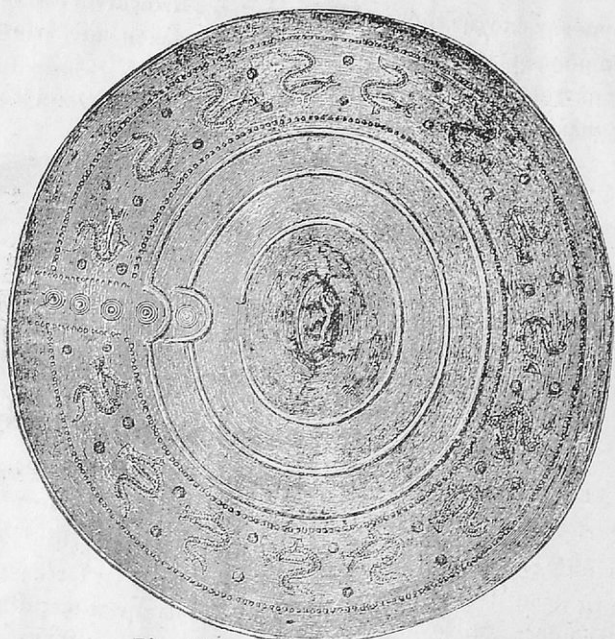
Εἰκ. 17. Χρυσοὺν ψέλιον καὶ περιδέραιον ἐξ ὀρειχάλκου.

γαῖον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς 3ης χιλιετηρίδος, εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην περὶ τὰ μέσα αὐτῆς, τελειώνει δὲ εἰς ὅλας κατὰ τὰ τέλη τῆς 2ας χιλιετηρίδος. Μόνον εἰς τὴν βορείαν Εὐρώπην παρατάθη μέχρι τοῦ 5ου αἰῶνος.

Εἰκ. 18. Πόρπαι.

Σιδηρᾶ εποχὴ. Ἡ ἐμφάνις καὶ ἡ ἐπικράτης τοῦ σιδήρου χαρακτηρίζει τὴν τελευταίαν εποχήν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν σιδηρᾶν. Ἀρχίζει εἰς μὲν τὰς ἄλλας χώρας ἀπὸ τοῦ 1000 περίπου ἔτους π. Χ. εἰς δὲ τὴν βορείαν Εὐρώπην ἀπὸ τοῦ 500. Καὶ τοῦ σιδήρου, ὅπως καὶ τοῦ χαλκοῦ, ἡ πρώτη εὑρεσις ὀφεί-

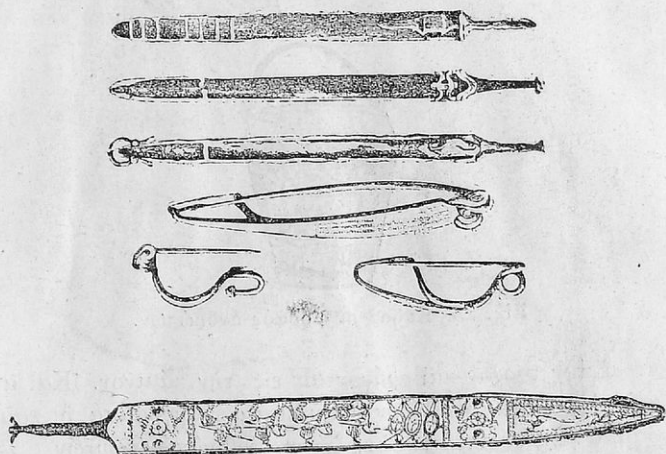

Είχ. 19. Ἀσπίς ἐξ ὀρειχάλκου.

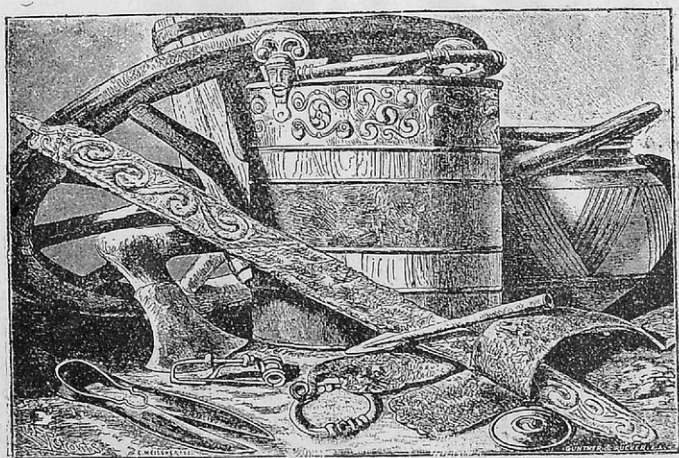

Είχ. 20. Ἀγγεῖα ἐξ ὀρειχάλκου.

λεται εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων (δηλ. εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν μέχρι τοῦ 7ου

Εἰκ. 21. Πόρπαι καὶ ξίφη με θήκας.

Εἰκ. 22. Ἀγγεῖα με κοσμήματα φυτόμορφα.

αἰῶνος, εἰς δὲ τὴν ἄλλην Εὐρώπην μέχρι τοῦ 1ου αἰῶνος) τὰ ὅπλα, τὰ ἐργαλεῖα, τὰ σκεύη καὶ μερικὰ κοσμήματα κατασκευάζονται

ἐκ σιδήρου. Χαρακτηριστικά δὲ ἔργα αὐτῆς εἶναι ἰδίως τὰ ξίφη, τῶν ὁποίων αἱ θῆκαι εἶναι πολλάκις στολισμέναι μὲ χαραγμένας παραστάσεις, καὶ αἱ πόρται. Τὰ πῆλινα ἀγγεῖα κατασκευάζονται

Εἰκ. 23. Κάδος μὲ μορφὰς ἀνθρώπων.

τώρα μὲ τὸν τροχὸν καὶ ψήνονται εἰς τὴν κάμινον. Καὶ αὐτὰ δὲ καὶ τὰ ὀρειχάλκινα ἔχουν κοσμήματα εὐθύγραμμα ἢ καμπυλόγραμμα μὲ μορφὰς πτηνῶν, ζώων, ἀνθρώπων, φυτῶν.

2. Αἱ ἀνθρώπιναι φυλαὶ καὶ οἱ πολιτισμένοι λαοί.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ποὺ κατοικοῦν ἐπὶ τῆς γῆς, δὲν ὁμοιάζουν μεταξύ των. Διαφέρουν κατὰ τὸ ἀνάστημα, τὴν κεφαλὴν, τὰ χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου, τὸ χρῶμα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ κατὰ τὰς τρίχας. Διαφέρουν ἐπίσης κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὴν εὐφρίαν καὶ τὰ αἰσθήματα. Ἀπὸ τὰς διαφορὰς αὐτὰς οἱ κάτοικοι τῆς γῆς χωρίζονται εἰς πολλοὺς ὁμίλους, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται **φυλαί**. Αἱ κυριώτεραι φυλαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς :

α') **ἡ λευκὴ ἢ καυκασία**. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὰ δυτικά τῆς Ἀσίας. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἔχουν τὸ δέρμα ὅπως δὴποτε λευκόν, τὴν ὄϊνα καὶ τὰ χεῖλη λεπτά, τὴν κόμην μαλακὴν, τὸν πώγονα ἀφθονον,

β') **ἡ κιτρίνη ἢ μογγολικὴ**. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκουν οἱ Κινεῖς καὶ οἱ Μογγόλοι. Οὗτοι ἔχουν τὸ δέρμα κίτρινον, τοὺς ὀφθαλμοὺς μικροὺς, τὰ μῆλα τῶν παρεῖων προέχοντα καὶ τὸν πώγονα ἀραιόν.

γ') **ἡ μαύρη**. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκουν οἱ Αἰθίοπες. Οὗτοι ἔχουν τὸ δέρμα μαῦρον, τὴν ὄϊνα πλατεῖαν καὶ τὴν κόμην κατασπᾶν.

δ') ἡ *ἐρυθρά*. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἔχουν τὸ δέσμα χαλκόχρουν, τὴν κόμην ὁμαλὴν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ὅμοια μὲ τὰ τῆς κιτρίνης φυλῆς.

Ἐκ τῶν φυλῶν αὐτῶν ἡ μὲν μαύρη καὶ ἡ ἐρυθρὰ δὲν ἀνέ-

Εἰκ. 24. Λευκὴ φυλή.

Εἰκ. 25. Ἐρυθρὰ φυλή.

πτυξαν πολιτισμὸν ἄξιον λόγου, ἡ δὲ κιτρίνη ἀνέπτυξε μὲν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σπουδαῖον πολιτισμόν, οὗτος ὅμως παρέμεινε στάσιμος καὶ δὲν ἐπέδρασεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ μόνη φυλή, ποὺ ἀνέπτυξε ἀληθινὸν πολιτισμόν, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθε καὶ ὁ σημερινὸς πολιτισμός, εἶναι ἡ λευκὴ ἢ καυκασία.

Εἰκ. 26. Κιτρίνη φυλή.

Εἰκ. 27. Μαύρη φυλή.

Ἡ καυκασία φυλὴ ὥς πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι ἀνήκουν εἰς αὐτήν, διαιρεῖται εἰς πολλὰς οἰκογενεῖας, τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ὑπῆρξαν ἡ *ἀρία* καὶ ἡ *σημιτικὴ*. Οἱ Σημίται ἦλθον ἴσως ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀραβίας καὶ ἐξηπλώθησαν

εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Φοινίκην. Οἱ Ἄριοι κατέβησαν ἴσως ἀπὸ τὰς γύρω ἀπὸ τὸν Καύκασον χώρας καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν καὶ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Εἰς τοὺς Σημίτας ἀνήκουν οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Χαλδαῖοι, οἱ Ἀραβες, οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Φοίνικες. Εἰς τοὺς Ἀρίους ἀνήκουν οἱ Ἰνδοί, οἱ Πέρσαι, οἱ Ἕλληνες, οἱ Ἰταλοί, οἱ Ἰσπανοί, οἱ Γερμανοί, οἱ Σκανδιναυοί, οἱ Σλαῦοι, οἱ Κέλται.

Ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς στηρίζεται βεβαίως εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος κατὰ τὴν πρώτην του ἀνάπτυξιν παρέλαβε πολλὰ στοιχεῖα παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, Βαβυλωνίων καὶ τῶν λαῶν τοῦ Αἰγαίου, οἱ ὅποιοι εἶχον πολιτισθῇ πολὺ πρὸ τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἀνάγκη, πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, νὰ ἴδωμεν τὰς προόδους, ποὺ εἶχον κάμει οἱ λαοὶ οὗτοι, πρὶν ἐμφανισθῶν οἱ Ἕλληνες.

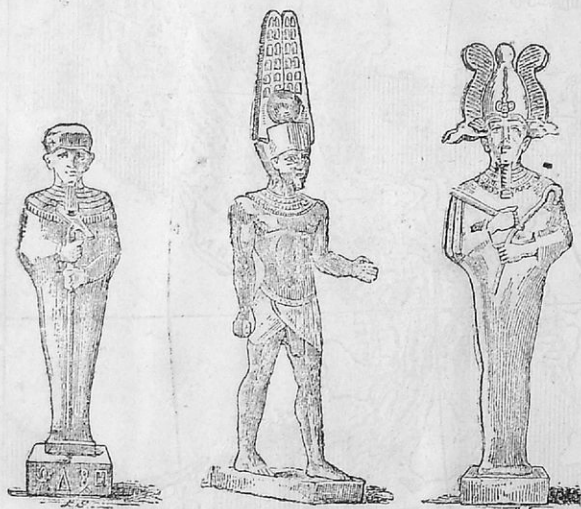
Εἰκ. 28. Χάρτης τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

1. ΟΙ ΑΙΓΥΠΤΙΟΙ.

Ἡ χώρα. Αἴγυπτος ὀνομάζεται ἡ εὐφορος κοιλάς, ἡ ὁποία κεῖται εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ ἡ ὁποία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Νεῖλου. Ἡ κοιλάς αὕτη ἐκτείνεται εἰς μῆκος 880 χιλιομέτρων μεταξὺ δύο ὄροσει-
ρων, τῆς Ἀραβικῆς πρὸς ἀνατολὰς καὶ τῆς Λιβυκῆς πρὸς δυσμὰς,

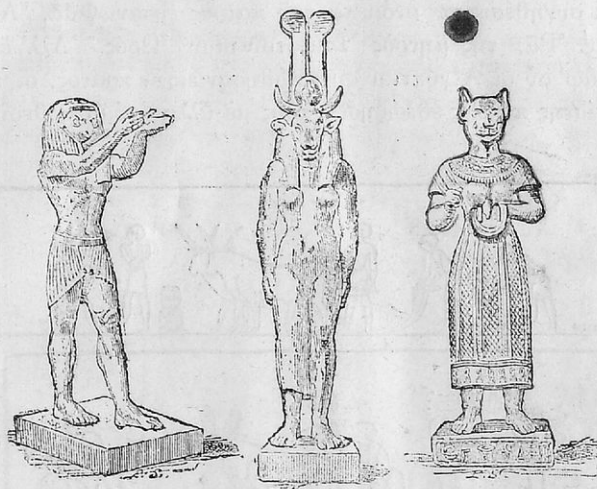

Εἰκ. 29. Θεοὶ με κεφαλὴν ἀνθρώπου.

διασχίζεται δὲ ὑπὸ τῶν βραχιόνων καὶ διωρύγων τοῦ Νεῖλου. Ἀρχαῖος συγγραφεὺς, ὁ Ἡρόδοτος, ὀνομάζει τὴν Αἴγυπτον δῶ-
ρον τοῦ Νεῖλου. Πράγματι δὲ ὅλη ἡ εὐφορία τῆς χώρας ὀφείλε-
ται εἰς τὰς κατ' ἔτος πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τὰς
ὁποίας ἡ γῆ ὅχι μόνον ποτίζεται, ἀλλὰ καὶ λιπαίνεται ἀπὸ τὸ
παχὺ στρώμα ἱλύος, πὺν ἀφήνουν εἰς αὐτήν.

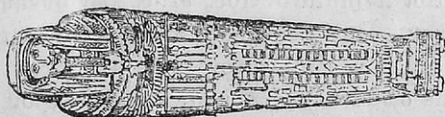
Οἱ κάτοικοι. Οἱ Αἰγύπτιοι ἀνῆκον εἰς τὴν φυλὴν τῶν Σε-
μιτῶν, ἦλθον δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ
τοῦ Σουέζ καὶ ἐδῶ ἀνεμίχθησαν μετ' ἄλλους βορειοαφρικανικοὺς

λαούς. Κατ' ἀρχὰς οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰς ἡγεμονίας ἀνεξαρτήτους, ἔπειτα ὁμοῦς συνηνώθησαν καὶ ἐσχημάτισαν δύο χωριστὰ βασίλεια, τὸ τῆς κάτω καὶ τὸ τῆς ἄνω Αἰγύπτου.

Εἰκ. 30. Θεοὶ με κεφαλὴν ζώου.

Τὰ δύο αὐτὰ βασίλεια τὴν 3ην περίου χιλιετηρίδα π. Χ. συνηνώθησαν εἰς ἓν κράτος ὑπὸ τοῦ βασιλέως **Μήνη**. Ἡ Αἴγυπτος τότε ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Τὸ κράτος της ἐπεξετάθη μέχρι τῆς Φοινίκης, Παλαιστίνης καὶ Κύπρου. Τὸ ἐμπόριόν της καὶ ἡ ναυτιλία της ἤκμασαν πολὺ. Εὐρίσκετο δὲ εἰς σχέσεις με τοὺς

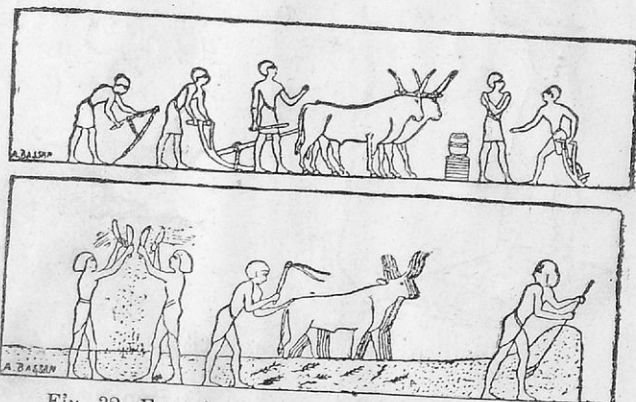
Εἰκ. 31. Φέρετρον μούμιας.

λαοὺς τοῦ Αἰγαίου καὶ ἰδίως με τοὺς Κρητάς. Ἐβασίλευσαν δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον μέχρι τοῦ 510, ὅτε κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Περσῶν, 26 δυναστεῖαι βασιλέων με πρωτεύουσαν, κατ' ἀρχὰς μὲν τὴν Μέμφιν εἰς τὴν κάτω Αἴγυπτον, ἔπειτα δὲ τὰς Θήβας εἰς τὴν ἄνω Αἴγυπτον.

Ἡ θρησκεία. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίστευον εἰς ἓνα θεὸν δημιουργο-

γόν, εὐεργετικὸν καὶ παντογνώστην, τὸν ἥλιον. Οὗτος ἔχει σύζυγον καὶ υἱόν, οἱ ὅποιοι εἶναι καὶ αὐτοὶ θεοί. Ὅλοι οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευον τοὺς τρεῖς αὐτοὺς θεοὺς, ἀλλὰ δὲν τοὺς ὠνόμαζον μὲ τὰ ἴδια ὀνόματα, ἀλλὰ διαφορετικὰ εἰς τὰς διαφοροὺς πόλεις.

Τὰ συνηθέστατα ὀνόματα τοῦ πατρὸς ἦσαν Φθᾶ, Ἄμμων, Ὅσιρις, Ρᾶ, τῆς μητρὸς Ἰσις, τοῦ υἱοῦ Ὡρος. Ἄλλ' ἔπειτα, ἰδίως ἀφ' οὗ οἱ Αἰγύπτιοι συνηνώθησαν εἰς ἓν κράτος, οἱ κάτοικοι ἐκάστης πόλεως ἐθεώρησαν τοὺς μὲ ἄλλα ὀνόματα θεοὺς τῶν

Εἰκ. 32. Σκηναὶ γεωργίας (ἄνω καλλιεργείας ἀγροῦ· κάτω ἀλωνίσματος σίτου).

ἄλλων πόλεων ὡς διαφοροὺς ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των καὶ ἐδέχθησαν αὐτοὺς ὡς ἄλλους θεοὺς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ θεοὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐπολλαπλασιάσθησαν.

Οἱ Αἰγύπτιοι παρίστανον τοὺς θεοὺς των συνήθως μὲ μορφήν ἀνθρωπίνην. Πολλάκις ὁμως, ἐπειδὴ εἰς ἕκαστον θεὸν ἦτο ἀφιερωμένον ἓν ζῷον παρίστανον τοὺς θεοὺς των μὲ τὴν μορφήν ζῴου ἢ μὲ σῶμα ἀνθρώπου καὶ κεφαλὴν ζῴου ἢ μὲ σῶμα ζῴου καὶ κεφαλὴν ἀνθρώπου. Τοιαῦτα ἀφιερωμένα εἰς τοὺς θεοὺς ζῶα ἦσαν ὁ σκαρβαῖος διὰ τὸν Φθᾶ, ὁ ἱέραξ διὰ τὸν Ὡρον, ὁ βοῦς διὰ τὸν Ὅσιριν, ὁ κριὸς διὰ τὸν Ἄμμωνα κλπ.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίσης ἐπίστευον, ὅτι ἡ ψυχὴ μετὰ θάνατον δὲν παύει νὰ συνδέεται μὲ τὸ σῶμα καὶ ὅτι, ὅταν τοῦτο σαπῇ, καταστρέφεται καὶ ἡ ψυχὴ. Διὰ νὰ διατηροῦν λοιπὸν τὰ σώματα τῶν νεκρῶν, τὰ ἐταρίχευον καὶ τὰ ἔκαμναν **μούμιας** καὶ τὰ ἐτοποθέ-

τουν εἰς τάφους, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἢ ὑπόγειοι ἢ σκαμμένοι εἰς τὰ λιβυκὰ καὶ ἀραβικὰ ὄρη. Οἱ ὑπόγειοι τάφοι, ὅταν ἀνῆκον εἰς βασιλεῖς ἢ ἐπισήμους, ἐσκεπάζοντο μὲ τὰς περιφήμους *πυραμίδας*.

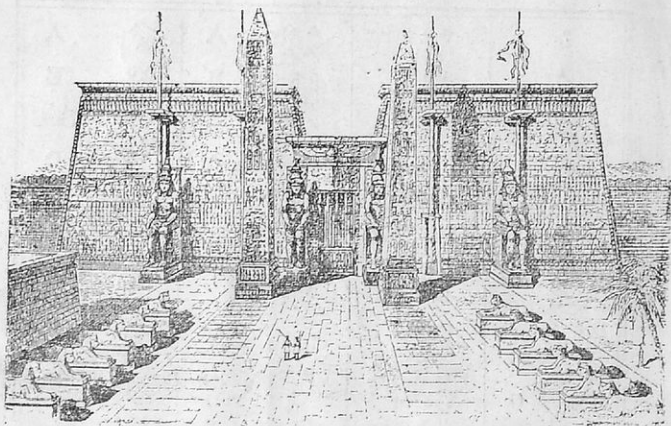
Αἰγυπτιακὸν	Φοινικικὸν	Ἑλληνικὸν	Λατινικὸν
Α	𐤀 𐤁 𐤂	ΑΡΑ ΑΑ	Α
Β	𐤃 𐤄	ΒΒ	Β
Γ	𐤅 𐤆	ΓΓ	Γ
Δ	𐤇 𐤈	ΔΔ	Δ
Ε	𐤉 𐤊 𐤋	ΕΕ ΕΕ	Ε
Υ	𐤌 𐤍	ΥΥ	Υ
Ζ	𐤎 𐤏	Ι	Ζ
Η	𐤐 𐤑 𐤒 𐤓	ΗΗ	Η
Θ	𐤔 𐤕	ΘΘ	Θ
Ι	𐤖 𐤗	Ι	Ι
Κ	𐤙 𐤚 𐤛	ΚΚ	Κ
Λ	𐤜 𐤝	ΛΛ	Λ
Μ	𐤞 𐤟	ΜΜ Μ	Μ
Ν	𐤠 𐤡 𐤢	ΝΝΝ	Ν
Ξ	𐤣 𐤤 𐤥 𐤦	ΞΞ ΞΞ	Ξ
Ο	𐤧	ΟΟ	Ο
Π	𐤨 𐤩 𐤪	ΠΠ ΟΦ	Π Φ
Ρ	𐤬 𐤭	Χ+	ΡΡ Ρ
Σ	𐤮 𐤯	Σ	Σ
Τ	𐤱 𐤲	Τ	Τ

Εἰκ. 33. Ἀλφάβητοι.

Τὸ πολίτευμα καὶ αἱ κοινωνικαὶ τάξεις. Τὸ πολίτευμα τῶν Αἰγυπτίων ἦτο κληρονομικὴ βασιλεία. Ὁ βασιλεὺς ὀνομαζόμενος Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

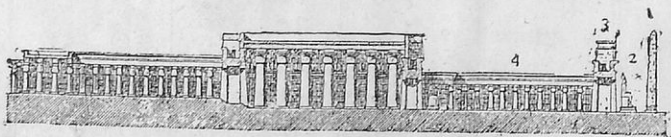
Φαραὼ ἐθεωρεῖτο ὡς υἱὸς τοῦ θεοῦ ἡλίου καὶ ἐτιμᾶτο ὡς θεός.

Τὸν βασιλέα περιεστοίχιζεν ἀριστοκρατία, ἡ ὁποία εἶχεν ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν πολεμιστῶν. Οἱ πολεμισταὶ ἔζων ἀπὸ τὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα παρεχώρει εἰς αὐτοὺς ὁ

Εἰκ. 34. Πρόσοψις αἰγυπτιακοῦ ναοῦ.

βασιλεύς. Ἀλλὰ μεγαλυτέραν ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰς δύναμιν εἶχεν ἡ τάξις τῶν ἱερέων. Οὗτοι ἦσαν ἰσχυροί, διότι ἐκαρποῦντο τὸν μέγαν πλοῦτον τῶν ναῶν καὶ διότι ἐθεωροῦντο ὡς σοφοί. Αἱ δύο αὐταὶ τάξεις, τῶν ἱερέων καὶ τῶν πολεμιστῶν, ἦσαν προνομιοῦχοι καὶ ἰδιοκτῆται ὅλης τῆς Αἰγύπτου. Ὅλοι οἱ ἄλλοι εἰρ-

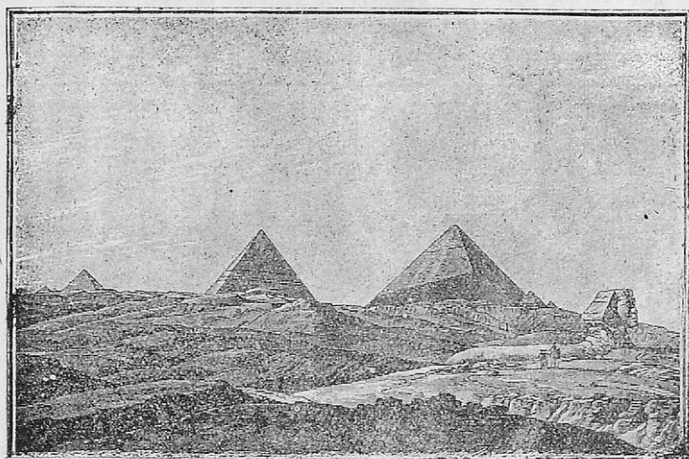

Εἰκ. 35. Τομὴ κατὰ μῆκος αἰγυπτιακοῦ ναοῦ.

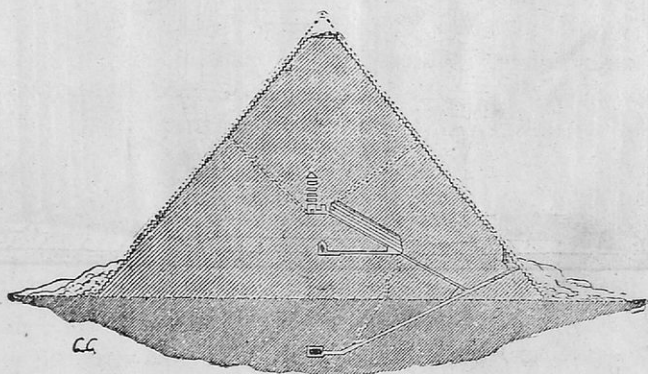
γάζοντο χάριν αὐτῶν, οἱ μὲν περισσότεροι ὡς ἀγρόται δουλοπάροικοι, μερικοὶ δὲ ὡς ἔμποροι καὶ τεχνῖται.

Γεωργία, βιοτεχνία, ἐπιστήμαι. Οἱ Αἰγύπτιοι 3500 ἔτη π.Χ. παρουσιάζονται ὡς λαὸς πολιτισμένος. Αἱ ζωγραφίαι καὶ τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν εἰς τοὺς τάφους των, δεικνύουν, ὅτι ἐγνώριζον νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν με ἀροτρον, τὸ ὁποῖον ἐσύ-

ρετο ἀπὸ βοῆς, νὰ σπείρουν καὶ νὰ θερίζουν τὸν σῖτον καὶ νὰ καλλι-
εργοῦν τὴν ἀμπελον καὶ παράγουν οἶνον. Ἐπίσης ἐκαλλιεργήθη-
σαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων αἱ περισσότεραι ἐκ τῶν τεχνῶν, Ἡ ὕφαν-

Εἰκ. 36. Αἱ τρεῖς μεγάλαι πυραμίδες καὶ Σφίγξ.

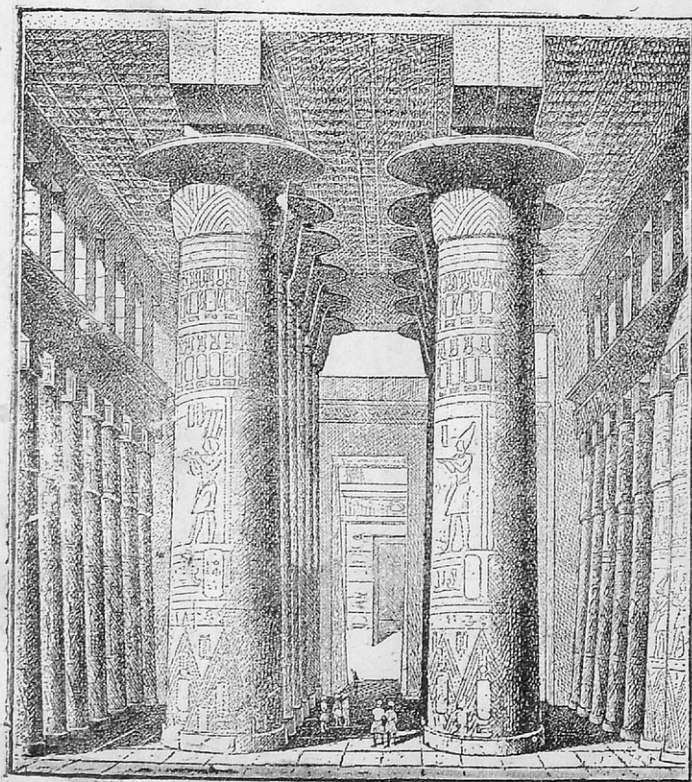

Εἰκ. 37. Τομὴ πυραμίδος Χέοπος.

τική, ἡ βαφική, ἡ κατεργασία τῶν μετάλλων, ἡ ὑαλουργία, ἡ
ξυλογλυπτική καὶ ἄλλαι ἔφθασαν εἰς πολλὴν τελειότητα. Ἐκ τῶν
ἐπιστημῶν ἀνεπτύχθησαν ἡ ἱατρικὴ καὶ ἡ ἀστρονομία συνυφα-

σμένα ὅμως μὲ τὴν θρησκείαν, ὥς καὶ πολλαὶ γεωμετρικαὶ γνώσεις. Τὸ ἀστρονομικὸν ἔτος ἐκ 365 ἡμερῶν ἦτο γνωστὸν εἰς αὐτοὺς.

Οἱ Αἰγύπτιοι ὡσαύτως πρῶτοι ἐπενόησαν τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου ἐκ παπύρου καὶ ἐγνώριζον νὰ γράφουν μὲ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται *ιερογλυφικά*. Τὰ σημεῖα αὐτὰ ἦσαν εἰ-

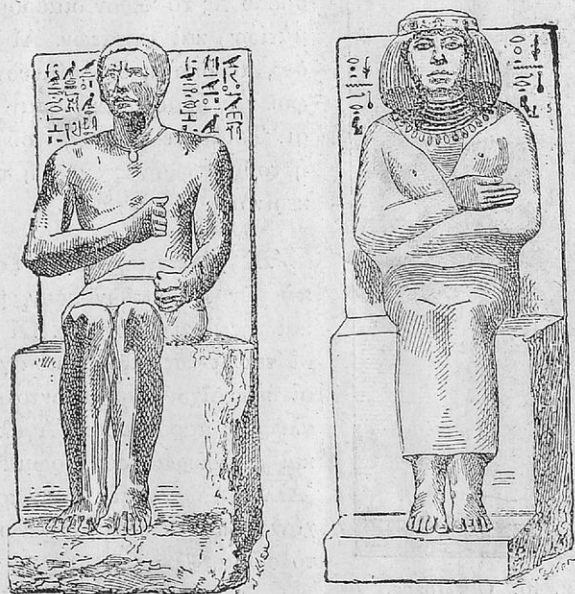
Εἰκ. 38. Ὑπόστυλος αἴθουσα.

κόνες ζώων, φυτῶν καὶ ἀντικειμένων καὶ κατ' ἀρχὰς ἢ παρίστανον τὰ ἴδια τὰ ἀντικείμενα ἢ ἐσυμβόλιζον διαφόρους ἐννοίας (ἄνθρωπος χορεύων=χαρά), ἔπειτα ὅμως ἐδήλωνον ἢ τὴν ἀρχικὴν συλλαβὴν ἢ τὸ ἀρχικὸν γράμμα τῆς λέξεως.

Τὰ μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων. Ἀπὸ τὰς καλὰς τέχνας οἱ

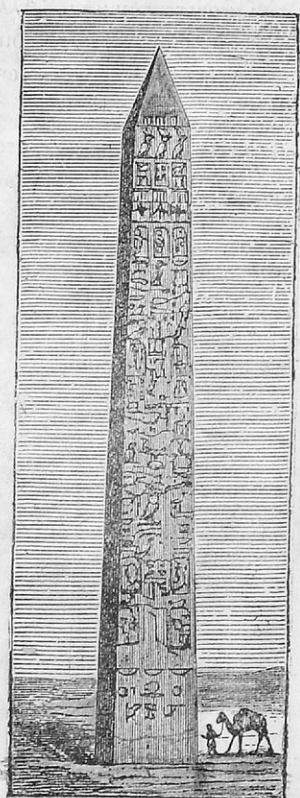
Αἰγύπτιοι ἐκαλλιέργησαν πρὸ πάντων τὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Ἄλλοι Αἰγύπτιοι κυρίως δὲν οἰκοδόμουν διὰ τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ διὰ τοὺς θεοὺς καὶ διὰ τοὺς νεκροὺς. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν περιοριζέτο εἰς ναοὺς καὶ εἰς τάφους.

Οἱ *ναοί* τῶν μᾶς καταπλήτουν μὲ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν στενέοτά των, εἶναι δὲ δύο εἰδῶν, χτιστοὶ καὶ σκαλιστοὶ εἰς βρά-

Εἰκ. 39. Ἀγάλματα αἰγυπτιακά.

χους. Ἡ ἐσωτερικὴ διαίρεσις καὶ τῶν δύο ἦτο ἡ ἰδίᾳ. Ἐπειτα ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους αὐλὰς μὲ διάφορα οἰκήματα καὶ στοὰς καὶ πυλῶνας στολισμένους μὲ πύργους, ὀβελίσκους, σφίγγας καὶ ἀγάλματα βασιλέων ὑπῆρχεν αἴθουσα διηρημένη μὲ στύλους εἰς τρία μέρη καὶ εἰς τὸ βάθος ἄλλη αἴθουσα σκοτεινὴ, ὅπου ἦτο τοποθετημένον τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Οἱ τοῖχοι καὶ οἱ κίονες ὅλοι ἦσαν στολισμένοι μὲ ἀνάγλυφα καὶ ἱερογλυφικά, τὰ ὅποια παρίστανον κατορθώματα βασιλέων καὶ τελετὰς τῶν θεῶν.

Εἰκ. 40. Ὁβελίσκος.

Οἱ τάφοι των, ὅπως καὶ οἱ ναοὶ των, εἶναι δύο εἰδῶν, σκαλιστοὶ εἰς τὸν βράχον καὶ κτιστοί, αἱ λεγόμεναι *πυραμίδες*.

Καὶ εἰς τοὺς δύο τὸ δωμάτιον τῶν νεκρῶν εἶναι μακρὰν τῆς εἰσόδου εἰς τὸ ἄκρον διαδρόμων, δωματίων καὶ φρεάτων. Αἱ πυραμίδες, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον ὡς τάφοι τῶν βασιλέων, ἦσαν τεράστιαι. Τοιαῦται εἶναι ἡ τοῦ Χέοπος, ἡ τοῦ Κεφρῆνος καὶ ἡ τοῦ Μυκερίνου.

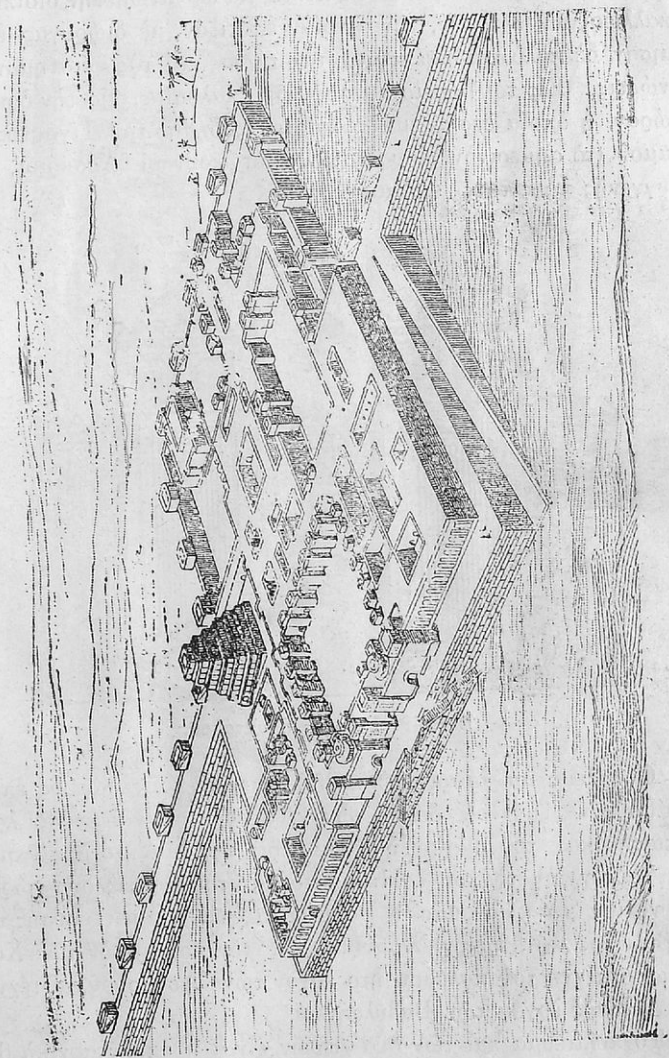
Ἡ γλυπτική καὶ ἡ ζωγραφικὴ τῶν Αἰγυπτίων ἦσαν βοηθητικαὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Οἱ ναοὶ καὶ οἱ τάφοι ἐστολίζοντο μὲ ἀγάλματα, οἱ δὲ τοῖχοι ἐσκεπάζοντο μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις. Ἀγάλματα δὲ καὶ ἀνάγλυφα ἦσαν χρωματισμένα. Ἀλλὰ τὰ ἀγάλματα ἔχουν τοὺς βραχίονας καὶ τὰ σκέλη συνενωμένα μὲ τὸ σῶμα.

2. Οἱ Χαλδαῖοι.

Ἡ χώρα. Ἐκ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τῆς Ἀρμενίας πηγάζουν δύο μεγάλοι ποταμοί, ὁ Τίγρης πρὸς Α. καὶ ὁ Εὐφράτης πρὸς Δ. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς μὲν ῥέουν ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, κατόπιν ὅμως ὁ Εὐφράτης λοξοδρομεῖ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπομακρύνονται, ἐπὶ τέλους ὅμως, πρὶν φθάσουν εἰς τὴν θάλασσαν, συνεννοῦνται πάλιν. Ἡ χώρα, ἡ ὁποία διαρρέεται ἀπὸ τοὺς δύο τούτους ποταμούς, ὀνομάζεται *Μεσοποταμία*. Εἰς αὐτὴν βρέχει σπανίως καὶ ἡ θερμοτῆς εἶναι μεγάλη. Ἀλλ' οἱ ποταμοὶ ποτίζουσιν αὐτὴν μὲ αἵλακας καὶ κάμνουν τὸ ἑδάφός της τὸ εὐφορώτατον τοῦ κόσμου.

Οἱ κάτοικοι. Ἡ Μεσοποταμία ἀρχαιότατα κατοικεῖτο ὑπὸ

λαῶν ἀγνώστου προελεύσεως, τῶν Σουμερίων. Κατόπιν ἐπέδραμον εἰς τὴν χώραν λαοὶ σημιτικοί, οἱ Ἀκάδιοι, οἱ ὅποιοι ἀπώ-

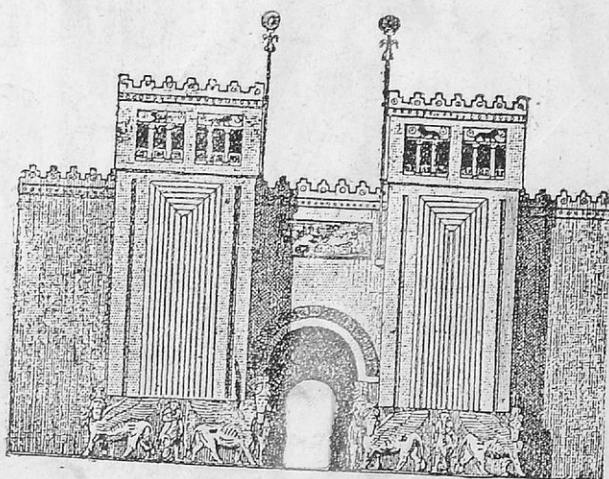

Εἰκ. 41 Ἀσσυριακὰ ἀνάκτορα.

θησαν τοὺς Σουμερίους εἰς τὸ νότιον τῆς χώρας πλησίον εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν. Ἐκ τῆς ἀναμίξεως Ἀκαδίων καὶ Σου-

μερίων προήλθεν ὁ λαὸς τῆς χώρας ταύτης, τὸν ὁποῖον ὀνομάζομεν **Χαλδαίους**.

Οἱ Χαλδαῖοι κατῴκουν εἰς πόλεις με ὀργανωμένην διοίκησιν, ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ἐπότιζον με διώρυγας, ἐξετίμησαν δὲ πολὺ καὶ ἀνέπτυξαν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις. Εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς Χαλδαίας, εἰς τὴν ὀρεινὴν χώραν, ἣ ὁποία δεσπόζει τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ (τὸ σημερινὸν Κουρδιστάν), κατῴκουν οἱ Ἀσσύριοι, λαὸς συγγενὴς πρὸς τοὺς Χαλδαίους.

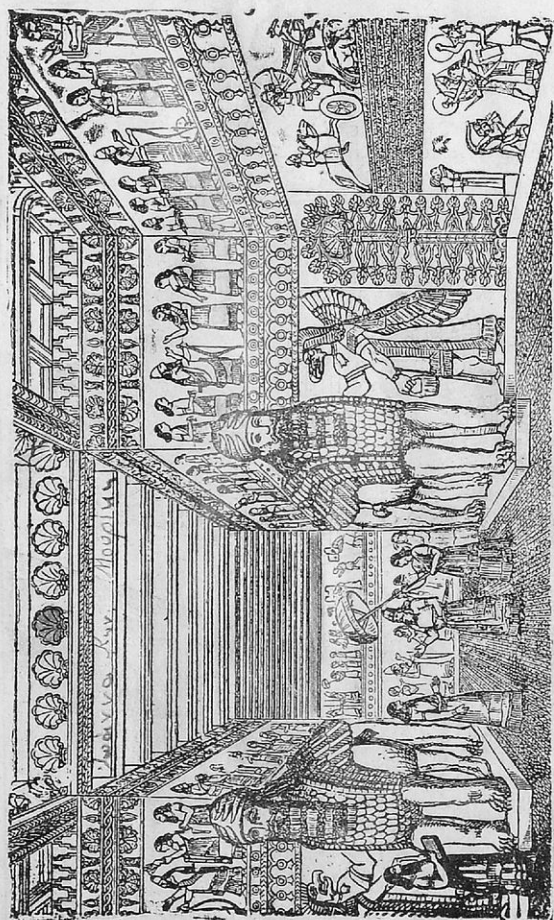

Εἰκ. 42. Εἴσοδος ἀνακτόρου.

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἔνεκα τῆς ἀφορίας τοῦ ἐδάφους ἐπροσπάθουν νὰ ζοῦν εἰς βάρος τῶν γειτόνων των καὶ ἔγιναν λαὸς κατακτητικὸς, τοῦ ὁποῖου ἡ κυριώτερα ἀσχολία ἦτο ὁ πόλεμος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Μεσοποταμία διηρέθη εἰς δύο χώρας. Τὸ νότιον μέρος ὀνομάσθη Βαβυλωνία ἐκ τῆς πρωτενούσης του Βαβυλῶνος, τὸ βόρειον Ἀσσυρία. Εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Χαλδαίων ἡ τέχνη τοῦ πολέμου ἦτο ἔργον τῶν Ἀσσυρίων, αἱ τέχναι τῆς εἰρήνης ἔργον τῶν Βαβυλωνίων.

Τὸ πολίτευμα καὶ τῶν δύο χωρῶν εἶναι ἡ ἀπολυταρχικὴ βασιλεία. Ὁ βασιλεὺς εἶναι ἀπόλυτος κύριος τῶν ὑπηκόων του. Κατ' ἀρχὰς ἤκμασε τὸ κράτος τῆς Βαβυλωνίας, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐξηγοῦνται καὶ ἡ Ἀσσυρία, ἰδίως ἐπὶ βασιλέως **Χαμμουραβί** (2000 π. Χ.),

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως οἱ Ἀσσύριοι βασιλεῖς ἔγιναν ἀνεξάρτητοι καὶ ἐπὶ τέλους ἐνίκησαν τοὺς Βαβυλωνίους καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Βαβυλῶνα. Ἐκτοτε ἀρχίζει ἡ λαμπρότης τῆς νέας πρωτευ-

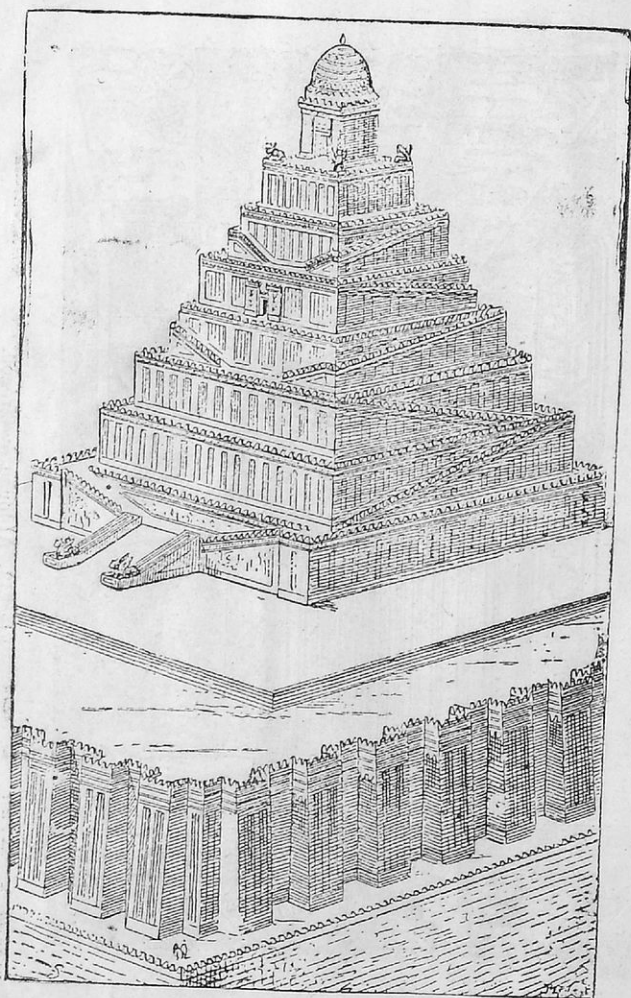

Εἰκ. 43. Αἶθουσα ἀνακτόρου.

ούσης τῶν Ἀσσυρίων Νινευὶ (παραδόσεις Νίνου καὶ Σεμιράμιδος). Μεγάλοι δὲ βασιλεῖς αὐτῆς κατέκτησαν ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος τὴν Φοινίκην, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Ἀπὸ τοῦ 700 π. Χ. ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς Ἀσσυρίας. Κατὰ

πρῶτον ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων **Ψαμμίτιχος Α'** ἀπετίναξε τὸν ἀσσυριακὸν ζυγόν. Ἐπειτα (606) οἱ Βαβυλώνιοι ἐπανεστάτησαν

Εἰκ. 44. Ναὸς ἀσσυριακός.

καὶ ἐνωμένοι με τοὺς Μήδους κατέκτησαν τοὺς Ἀσσυρίους καὶ διεμοίρασαν τὴν χώραν των. Οἱ Μήδοι ἔλαβον ὅλην τὴν πρὸς Ἀσ

τοῦ Τίγρητος χώραν. Οἱ Βαβυλώνιοι ἔλαβον ὅλην τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν.

Ἐκτοτε ἀκμᾷζει τὸ νέον βαβυλωνιακὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἐπὶ **Ναβουχοδονόσορος** ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Ἐπ' αὐτοῦ οἱ Βαβυλώνιοι ἐνίκησαν τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ὑπέταξαν ὅλην τὴν Συρίαν, τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Παλαιστίνην.

Ἡ θρησκεία. Ἡ θρησκεία καὶ τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Βαβυλωνίων ἦτο ἡ ἰδίᾳ. Ἐπίστευον, ὅτι ὁ κόσμος ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ δαίμονας, οἱ ὁποῖοι περιφέρονται πέριξ τῶν ἀνθρώπων διὰ νὰ τοὺς βλάπτουν. Διὰ νὰ ἀποτρέπουν αὐτοὺς ἐξήτουν τὴν βοήθειαν τῶν **μάγων**, οἱ ὁποῖοι μὲ μαγικοὺς λόγους εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἐκδιώκουν τοὺς δαίμονας. Ἐπίστευον προσέτι, ὅτι ὑπάρχει ζεῦγος θεῶν, ἄρσην (ἥλιος), ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο ὑπὸ μὲν τῶν Βαβυλωνίων **Βῆλος**, ὑπὸ δὲ τῶν Ἀσσυρίων **Ἀσσούρ**, καὶ ἡ θήλεια (σελήνη). Κατωτέρους θεοὺς ἐθεώρουν τὰ ἄστρα. Εἰς τοὺς θεοὺς τῶν οἱ Χαλδαῖοι ἀνῆγειρον ναοὺς, ἀληθῆ ἀστεροσκοπεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἱερεῖς (μάγοι) παρηκολούθουν τὰς κινήσεις τῶν ἁστρον καὶ προέλεγον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ μέλλοντα.

Ἡ τέχνη. Οἱ Χαλδαῖοι ἔκτιζον τεῖχη διὰ τὰς πόλεις τῶν, ἰσχυρὰ φρούρια διὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ ὑψηλοὺς πύργους διὰ τοὺς θεοὺς. Εἰς αὐτὰ δὲ παρουσιάζεται ἡ τέχνη τῶν. Ἐπειδὴ εἰς τὴν Βαβυλωνίαν λίθοι δὲν ὑπῆρχον, ἔκτιζον μὲ πλίνθους καὶ τὴν παράδοσιν αὐτὴν ἠκολούθησαν καὶ εἰς τὴν Ἀσσυρίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἦτο ὀγκώδης χωρὶς κίονας καὶ αἱ οἰκοδομαὶ τῶν εἶχον σχήματα γεωμετρικά. Ἔνεκα δὲ τῆς ἐλλείψεως καταλήλου ξυλείας διὰ τὴν στέγην κατεσκευάζον τὰ κτίριά των καμαρωτὰ μὲ πλίνθους, αἱ ὁποῖαι προεξείχον βαθμιαίως.

Τὰ τεῖχη τῶν εἶχον πάχος μέχρις 25 μέτρων καὶ ἐπροστατεύοντο μὲ τάφρον. Ὁ περίβολος εἶχε σχῆμα ὀρθογωνίου καὶ αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως ἦσαν παράλληλοι ἢ κάθετοι ἢ μία πρὸς τὴν ἄλλην.

Τὰ ἀνάκτορα ἀπετέλουν φρούριον ἰδιαίτερον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως. Εἶχον σχῆμα ὀρθογωνίου καὶ ἀπετελοῦντο ἐξωτερικῶς μὲν ἀπὸ τεῖχη ὑψηλὰ μὲ πύργους καὶ πύλας μεγαλοπρεπεῖς, ἐσωτερικῶς δὲ ἀπὸ πολλὰς αὐλὰς, αἱ ὁποῖαι εἶχον γύρω δωμάτια καὶ αἰθούσας θολωτάς, μὲ μεγάλας θύρας καὶ χωρὶς παραθύρα.

Οἱ ναοὶ ἦσαν πύργοι μὲ ἐπτὰ πατώματα ἀφιερωμένα εἰς τοὺς 7 πλανήτας. Τὸ τελευταῖον πάτωμα ἦτο ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ σκεπα-
σμένος μὲ τροῦλλον ἐπίχρυσον. Τὸ ὕψος των ἔφθανε τὰ 100 μέτρα.

Ἔνεκα τῆς μεγάλης χρήσεως τῆς πλίνθου εἰς τὰς οἰκοδομὰς εἶχεν ἀναπτυχῇ πολὺ ἡ **κεραμευτική**. Κατεσκεύαζον πλίνθους ὁμάς, ψημένας καὶ σμάλτωμένας. Ἐπίσης ἦτο ἀνεπτυγμένη καὶ ἡ **γλυπτική**. Ἐπειδὴ διέθετον μόνον μαλακὸν λίθον, ἐσκάλιζον διὰ τὴν διακόσμησιν τῶν μνημείων των κολοσσιαῖα ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα. Τὰ ἀγάλματα παρίστανον περωτοὺς ταύρους, δαίμονας καὶ βασιλεῖς. Τὰ ἀνάγλυφα σκηνὰς ἐκ τοῦ βίου τῶν βασιλέων, τελετὰς θρησκευτικὰς, ἐπεισόδια τοῦ πολέμου καὶ τοῦ κυνηγίου.

Ἡ ἐπιστήμη. Οἱ ἱερεῖς τῶν Χαλδαίων παρατήρουν τὰ ἄστρα διὰ νὰ προβλέπουν τὰ μέλλοντα. Ἔνεκα τούτου ἀνέπτυξαν τὴν **ἀστρονομίαν** καὶ τὴν **μαθηματικὴν** ἐπιστήμην, καὶ εἰς αὐτὰς ἔγιναν διδάσκαλοι ὅλων τῶν δυτικῶν ἔθνων. Διέκριναν τοὺς πλανήτας ἀπὸ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας. Ὑπελόγισαν τὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ ἐφεῦρον τὸ ἡλιακὸν ὥρολόγιον. Ἐφεῦρον τὰ μέτρα τοῦ χρόνου, τοῦ μήκους καὶ τοῦ βάρους. Διήρουν τὸ ἔτος εἰς μῆνας, ἡμέρας, ὥρας, πρῶτα λεπτὰ καὶ δεύτερα, τὴν ἑβδομάδα εἰς ἐπτὰ ἡμέρας, τὸν κύκλον εἰς μοίρας, πρῶτα λεπτὰ καὶ δεύτερα.

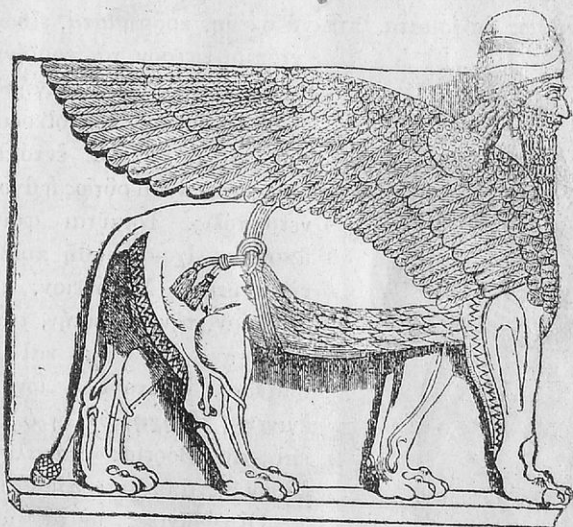
Ἡ γραφὴ τῶν Χαλδαίων εἶναι ἡ λεγομένη **σφηνοειδής**. Παρήχθη καὶ αὐτή, ὅπως καὶ ἡ τῶν Αἰγυπτίων, ἐξ εἰκόνων. Ἀλλὰ τὰ σημεῖα αὐτῆς παρεμορφώθησαν καὶ ἔλαβον σχῆμα σφηνῶν, ἔπειδὴ ὡς γραφικὴν ὕλην μετεχειρίζοντο τὸν μαλακὸν πηλὸν τῶν πλίνθων, τὰς ὁποίας ἔπειτα ἔψηνον.

3. Οἱ Φοίνικες.

Ἡ χώρα. Φοινίκη λέγεται ἡ στενὴ λωρὶς ἡ μεταξὺ τῆς θαλάσσης τῆς Συρίας καὶ τῆς ὑψηλῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Λιβάνου. Κατὰ μῆκος τῆς βραχέους αὐτῆς ἀκτῆς ἀκρωτήρια καὶ νῆσοι σχηματίζουν φυσικοὺς λιμένας. Εἰς τούτους οἱ Φοίνικες εἶχον ἰδρύσει τὰς πόλεις των. Ἡ Τύρος καὶ ἡ Ἄραδος ἦσαν κτισμέναι ἐπὶ μικρῶν νήσων. Αἱ ἄλλαι, Βηρυττός, Σιδὼν κλπ. εὕρισκοντο ἐπὶ τῆς ἡπείρου. Τὸ ἄγονον τῆς χώρας, ἡ θέσις αὐτῆς καὶ ἡ ἀφθονος,

τῶν πλησίον ὁρέων ἔκαμαν τοὺς Φοίνικας θαλασσινοὺς καὶ ἐμπόρους.

Οἱ κάτοικοι. Οἱ Φοίνικες ἦσαν λαὸς σημιτικῆς φυλῆς, ἦλθον δὲ εἰς τὴν χώραν τῶν ἐκ τῆς Μεσοποταμίας καὶ θρησκείαν εἶχον ὁμοίαν μὲ τὴν τῶν Χαλδαίων. Οἱ Φοίνικες δὲν ἀπετέλεσαν ποτὲ ἐν Κράτος. Κάθε πόλις ἦτο ἀνεξάρτητος. Διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις ὁμῶς ἔστελλον ἀντιπροσώπους κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Σιδῶνα,

Εἰκ. 45. Πτερωτὸς ταῦρος.

ἀπὸ δὲ τοῦ 13ου αἰῶνος εἰς τὴν Τύρον. Οἱ Φοίνικες ἐπίσης δὲν ἦσαν λαὸς πολεμικός. Διὰ τοῦτο ὑπετάχθησαν κατὰ σειρὰν εἰς τοὺς κατακλιτὰς Αἰγυπτίους, Ἀσσυρίους, Βαβυλωνίους, Πέρσας.

Ἡ ναυσιπλοΐα καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοινίκων. Οἱ Φοίνικες, ἂν καὶ ἦσαν πολὺ μικρὸς λαός, διεδραμάτισαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαιότητος πολὺ σπουδαῖον πρόσωπον. Ἰδικόν τῶν πολιτισμὸν δὲν ἀνέπτυξαν, ἀλλὰ ὥς ναυτικοὶ καὶ ἐμποροὶ συνέτελεσαν πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Χαλδαίων.

Ὁδηγούμενοι ἀπὸ τὸν πολικὸν ἀστέρα ἐταξίδευσαν εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ ἀγοράζοντες ἀπὸ κάθε λαὸν τὰ ἐμπορεύματά του ἐπώ-
Χωραφᾶ—Σακελλαρίου. Ἱστορία Α' γυμν. ἐκδ. β'. 1933

λουν εἰς αὐτὸν τὰ τῶν ἄλλων χωρῶν. Προσέτι δὲ ἐτόλμων νὰ ὑπερβαίνουν τὸ στενὸν τοῦ Γιβραλτᾶρ καὶ διὰ τοῦ ὠκεανοῦ νὰ φθά-
νουν μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀγγλίας διὰ νὰ ἀναζητοῦν κασσίτερον.
Λέγεται προσέτι ὅτι οἱ Φοῖνικες περιέπλευσαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν.

Αἱ ἀποικίαι τῶν Φοινίκων. Εἰς τὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας
ἐμπορεύοντο οἱ Φοῖνικες ἴδρουν ἐμπορικὰ πρακτορεῖα. Ταῦτα
ἦσαν θέσεις ὠχυρωμέναι πλησίον φυσικοῦ τινος λιμένος μὲ μερι-
κὰς κατοικίας καὶ ἀποθήκας. Ἐκεῖ ἀπερίβαζον τὰ ἐμπορεύματά
των, συνήθως ὑφάσματα, πηλίνα σκευή, κοσμήματα, εἶδωλα. Οἱ

Εἰχ. 46. Ἀγαλμα Ἀσσυρίου
βασιλέως.

ἐντόπιοι ἔφερον τὰ προϊόντα των
καὶ ἐγένετο ἡ ἀνταλλαγή. Συχνὰ
πέριξ τῶν φοινικικῶν οἰκοδομημά-
των ἔκτιζον καὶ οἱ ἐντόπιοι τὰς
καλύβας των καὶ οὕτως ἡ ἀγορὰ ἐγί-
νετο πόλις. Τοιαῦται φοινικικαὶ
ἀποικίαι εἶχον ἰδρυθῆ πολλὰ ἀνὰ
τὴν δυτικὴν Μεσόγειον, εἰς τὴν
Σικελίαν, τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Μάλ-
ταν, τὴν Σαρδινίαν καὶ τὴν Ἰ-
σπανίαν. Ἐκ τούτων ἰσχυροτέρα
ἐγένετο ἡ **Καρχηδών**, ἡ ὁποία ἦτο
ἐπὶ τῆς βορείας παραλίας τῆς
Ἀφρικῆς ἀπέναντι τῆς Σικελίας.

Οἱ Φοῖνικες μὲ τὰ ἐμπορικὰ
πρακτορεῖα καὶ τὰς ἀποικίας των
ἔκαμαν νὰ προοδεύῃ ὁ πολιτισμὸς
τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκα-
τεστάθησαν. Οἱ βάρβαροι τῆς Δύ-
σεως ἐδέχοντο τὰ ὑφάσματα, τὰ
κοσμήματα, τὰ ἐργαλεῖα τῶν λαῶν
τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐμάνθανον νὰ
μιμοῦνται αὐτά.

Ἡ φοινικικὴ γραφή. Ὁ φοι-
νικικὸς ἀλφάβητος παρήχθη ἐκ τοῦ
αἰγυπτιακοῦ ἢ ἐκ τοῦ κρητικοῦ.

Τοῦτον δὲ παρέλαβον κατόπιν οἱ Ἕλληνες καὶ ἐτελειοποίησαν
αὐτόν. Παρὰ τῶν Ἑλλήνων δὲ τῆς κάτω Ἰταλίας παρέλαβον τὸν

ἄλφάβητον οἱ κάτοικοι τῆς Ἰταλίας καὶ ἐδημιούργησαν ἐξ αὐτοῦ τὸν λατινικὸν ἄλφάβητον. Οὕτως ὁ φοινικικὸς ἄλφάβητος ἐγίνε τὸ ὀρητήριον τῆς γραφῆς ὅλων τῶν πολιτισμένων λαῶν.

4. Οἱ μικρασιατικοὶ λαοί.

Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πρὸ τοῦ τρισχιλιοστοῦ ἔτους π. Χ. κατῴκουν λαοὶ τῆς καυκασίας φυλῆς (ἀνατολικῶς Πισίδιοι, Λυκαόνιοι, Κίλικες, Ἰσαυροὶ, Καππαδόκαι, Χετῖται, δυτικῶς Λυδοί, Κᾶρες, Λύκιοι), οἱ ὅποιοι δὲν ἀνῆκον οὔτε εἰς τὴν ἀρίαν οὔτε εἰς τὴν σημιτικὴν οἰκογένειαν. Οἱ λαοὶ δὲ οὗτοι καὶ ἰδίως οἱ δυτικοὶ φαίνεται ὅτι πολὺ ἐνωρὶς ἐτράπησαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα.

Ἐκ τῶν μικρασιατικῶν λαῶν κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα π. Χ. ἐπρόκοψαν πολὺ οἱ Χετῖται.

Οἱ Χετῖται ἴδρυσαν κράτος ἰσχυρὸν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Χίταν ἐπὶ τοῦ Ἄλνυος ποταμοῦ (πλησίον εἰς τὸ χωρίον Μπογάτσιοι). Κατόπιν δὲ ἐξέτειναν τὸ κράτος τῶν ὅχι μόνον εἰς Μ. Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Ταύρου εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἐγίναν ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. Εἰς τοὺς Χετῖτας δὲ ὀφείλεται ἡ ἐξασθένησις καὶ τῶν δύο μεγάλων τούτων κρατῶν. Ἦλθον δὲ οἱ Χετῖται εἰς σχέσεις καὶ μὲ τοὺς Ἀχαιοὺς, οἱ ὅποιοι τότε εὗρίσκοντο εἰς τὴν ἀκμὴν τῶν. Τὸ χεττικὸν ὅμως τοῦτο κράτος δὲν διετηρήθη πολὺ.

Ἄριοι (**Φρύγες καὶ Βιθυνοὶ**) ἐκ Θράκης πιεσθέντες ἀπὸ τοὺς Θρᾷκας, οἱ ὅποιοι ἦλθον ἐξ Ἰλλυρίας διεπέρασαν εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Βιθυνίαν (τότε φαίνεται ὅτι κατεστράφη καὶ ἡ ὁμηρικὴ Τροία). Τὸ χεττικὸν κράτος τότε κατελύθη, οἱ δὲ μικρασιατικοὶ λαοὶ ἐτράπησαν πρὸς Ν., ἐσταμάτησαν ὅμως εἰς τὴν Συρίαν, διότι ἐνικήθησαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων.

Ἀργότερα, τὸν 8ον αἰῶνα, Κιμμέριοι ἐκ Κριμαίας εἰσέβαλον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Κατεπολέμησαν τοὺς Ἀρμενίους, ὑπέταξαν τοὺς Φρύγας, κατόπιν δὲ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ βασιλείου τῶν **Λυδῶν**, τὸ ὅποιον εἶχε σχηματισθῇ παρὰ τὸν Ἄλυν. Καὶ ἐνίκησαν μὲν τὸν βασιλέα αὐτοῦ Γύγην, ὑπὸ τῶν διαδόχων ὅμως

αὐτοῦ ἐνικήθησαν. Ἐκτοτε τὸ βασίλειον τῶν Λυδῶν μὲ πρωτεύουσαν τὰς Σάρδεϊς (7ος αἶων) ἔγινε πολὺ ἰσχυρόν. Ἐξετάθη ἀπὸ τοῦ Ἄλως μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου. Κατόπιν δὲ ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ **Κροῖσος**, περιφημος εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ τὸν μέγαν πλοῦτόν του, συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ἐλληνικῶν ἀποικιῶν, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τῶν προκατόχων του. Τὸ λυδικὸν κράτος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπέκτησε καὶ ἔξοδον πρὸς τὸ Αἰγαῖον.

5. Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι.

Ἡ χώρα. Μεταξὺ τοῦ Τίγρητος καὶ τοῦ Ἰνδοῦ, τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου ἐκτείνεται ἡ χώρα τοῦ Ἰράν. Ὑψηλὰ ὄρη περιβάλλουν αὐτὴν τὸ δὲ κλίμα τῆς εἶναι τραχύ, καυστικὸν τὸ θέρος καὶ παγερὸν τὸν χειμῶνα. Τὴν χώραν αὐτὴν ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων κατέκουν φυλαὶ ἀριαναί. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων δύο ἔγιναν ὀνομασταί, οἱ Μῆδοι πρὸς δυσμὰς καὶ οἱ Πέρσαι πρὸς ἀνατολάς.

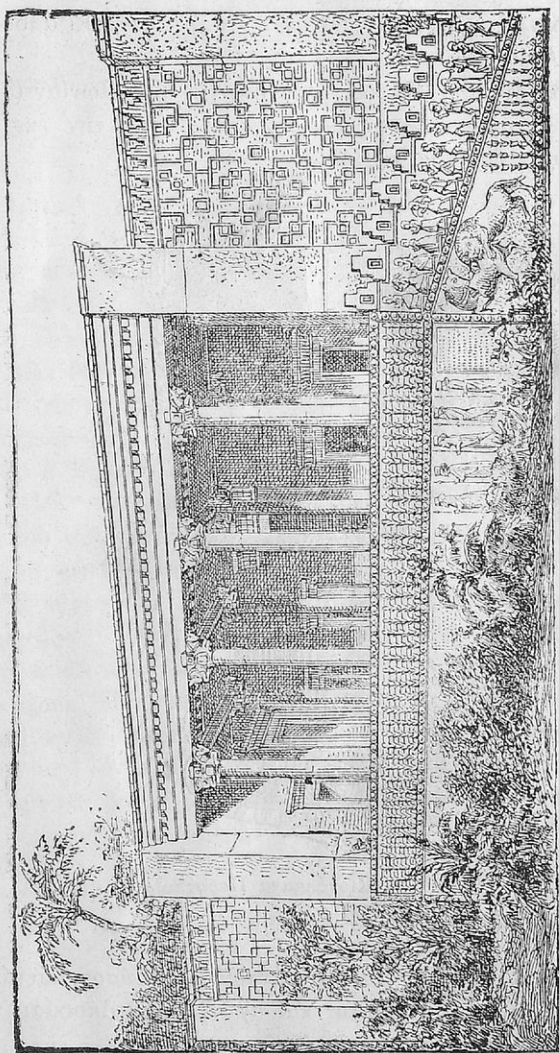
Οἱ Μῆδοι. Ἡ Μηδία ἦτο διηρημένη εἰς κόμας, αἱ ὁποῖαι εἶχον κάθε μία τὸν ἡγεμόνα τῆς. Ἐκ τούτων εἷς, ὁ **Δηϊόκης**, τὸν 7ον αἶωνα κατέρησε νὰ συνενώσῃ ὅλας τὰς κόμας καὶ νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῶν Ἀσσυρίων, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ Μηδία εἶχεν ὑποταχθῇ. Ὁ Δηϊόκης ἔκτισε τὴν πόλιν Ἐκβάτανα καὶ ἔκαμεν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ νέου κράτους τῆς Μηδίας.

Ὁ διάδοχος αὐτοῦ **Φραόρης** ὑπέταξε τοὺς Πέρσας ἀλλ' ἐνίκηθη ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὅμως **Κναξάρης** (625-584) συνεμάχησε μὲ τοὺς Βαβυλωνίους καὶ οὕτω Μῆδοι καὶ Βαβυλώνιοι κατέρησαν κατόπιν μακρῶν ἀγώνων νὰ νικήσουν τοὺς Ἀσσυρίους καὶ νὰ διαμελίσουν τὸ κράτος των.

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας των ὅμως αὐτὰς οἱ Μῆδοι παρεδόθησαν εἰς τὴν μαλθακότητα καὶ τρυφήν καὶ διὰ τοῦτο ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας (550).

Οἱ Πέρσαι. Ἡ Περσίς ἦτο χώρα ὄρεινὴ καὶ τραχεῖα, ΒΔ. τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν ἀφελεῖς κατὰ τὸν βίον καὶ ἰσχυροὶ κατὰ τὰ σώματα καὶ διηροῦντο εἰς φυλάς. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων ἐπισημοτάτη ἦτο ἡ τῶν Πασαργαδῶν. Εἰς ταύ-

την δὲ ἀνῆκεν ὁ **Kῦρος**, ὁ ὁποῖος ἀνέδειξε τὸ μικρὸν τοῦτο κρά-
τος κυρίαρχον ὅλης τῆς Ἀσίας.

Εἰκ. 47. Ἀνάκτορα τοῦ Δαρείου.

Ὁ Kῦρος, ἀφ' οὗ ἔγινε βασιλεὺς τῷ 558, ἀπεινάξε τὸν ζυ-
γὸν τῶν Μήδων, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μηδίαν καὶ ἐκυρίευσεν αὐτήν
(550). Ἀμέσως ἔπειτα ἐπῆλθε πρὸς τῶν Λυδῶν. Ὁ Kῦρος νική-

σας τοὺς Λυδοὺς, τὴν μὲν Λυδίαν ἐκυρίευσεν, τὸν δὲ βασιλέα αὐτῆς Κροῖσον συνέλαβεν αἰχμάλωτον. Μὲ τὸ κράτος τῶν Λυδῶν περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Περσῶν καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς μικρᾶς Ἀσίας.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κῦρος κατέκτησε τὴν Βαβυλωνίαν (540) καὶ ἔπειτα ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Σκυθῶν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ὅμως αὐτὴν ἀπέθανε τῷ 529.

Εἰκ. 48. Κιονόζαφρα Περσεπόλεως.

Ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ **Καμβύσου** ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας ἢ Αἴγυπτος καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς βορείας παραλίας τῆς Ἀφρικῆς (525).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καμβύσου κατέλαβε τὴν βασιλείαν ὁ Μῆδος Σμέρδης. Ἄλλ' ἑπτὰ ἐπιφανεῖς Πέρσαι ἔκαμαν συνωμοσίαν, ἐδολοφόνησαν τὸν Σμέρδην καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τὸν **Δαρεῖον** τὸν υἱὸν τοῦ Ὑστάσπην (521).

Ὁ Δαρεῖος, ἂφ' οὗ ἔγινε βασιλεύς, πρῶτον διωργάνωσε τὸ ἀχανές κράτος του. Διήρесе αὐτὸ εἰς σατραπείας καὶ ὥρισε τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους ὤφειλεν ἐκάστη νὰ πληρώνη. Ἐπειτα μιμούμενος τοὺς προκατόχους του ἐπεχείρησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του καὶ ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Σκυθῶν (513). Καὶ ἡ μὲν ἐκστρατεία κατὰ τῶν Σκυθῶν ἀπέτυχε, ὁ στρατηγὸς ὅμως αὐτοῦ Μεγάβαζος ὑπέταξεν ὅλην τὴν Θράκην, τὸν δὲ βασιλέα τῶν Μακεδόνων Ἀμύνταν ἔκαμε φόρου ὑποτελῆ. Ἐπειτα κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἰώνων καὶ ἔκαμε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ θρησκεία. Οἱ Ἰράνιοι ἐπίστευον, ὅτι τὸν κόσμον ἐδημιούργησεν ὁ Ὠροσμάδης, θεὸς τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐπίστευον ὅμως, ὅτι ὑπάρχει καὶ θεὸς τοῦ κακοῦ ὁ Ἀριμάν. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων θεῶν γίνεται διαρκὴς ἀγών. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν νὰ βοηθῇ τὸν θεὸν τοῦ ἀγαθοῦ μὲ τὸ νὰ κάμνῃ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐπίστευον δέ, ὅτι ὁ Ὠροσμάδης ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ἡλίου καὶ ἐλάτρευον αὐτὸν εἰς τὸ ὑπαιθρον ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ πρὸ τοῦ πυρὸς τῆς Ἑστίας, πρὸς τιμὴν του δὲ ἀπήγγελλον ὕμνους καὶ ἐθυσίαζον ζῶα.

Ἡ τέχνη. Οἱ Ἰράνιοι δὲν ἐδημιούργησαν τέχνην μὲ ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Ἐδανείσθησαν αὐτὴν παρὰ τῶν Χαλδαίων, τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ναοὺς δὲν ἐπέτρεπεν ἡ θρησκεία τῶν νὰ κτίζουν. Ἡ τέχνη των λοιπὸν φαίνεται εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ταῦτα ὁμοίαζον μὲ αἰγυπτιακοὺς ναοὺς καὶ ἀπετελοῦντο ἀπὸ πολλὰς αἰθούσας, αἱ ὁποῖαι ἐστηρίζοντο ἐπὶ κίονων. Οἱ κίονες των μὲ τὰς κωνικὰς βάσεις καὶ τὰ κιονόκρανα, τὰ στολισμένα μὲ κεφαλὰς ταύρων, ἔχουν πολλὴν χάριν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Η ΕΛΛΑΣ

Ἑλλάς εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος μὲ τὰς ἐκατέρωθεν αὐτῆς νήσους.

Ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος εἶναι χώρα ὄρεινή. Ἀπὸ τοῦ Σκάρδου καὶ τῆς σειρᾶς τῶν συνεχῶν διακλαδώσεων αὐτοῦ ἀποσχίζεται ἡ Πίνδος, ἡ ὁποία μὲ διάφορα ὀνόματα κατέρχεται μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Ἀνατολικῶς τῆς Πίνδου πρὸς Β. ἐκτείνεται ἡ **Μακεδονία**. Ἡ Μακεδονία, ἐκτὸς μικροῦ μέρους ἀνοικτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν, περιβάλλεται ἀπὸ ὄρη, τῶν ὁποίων αἱ διακλαδώσεις διασχίζουν αὐτήν. Σχηματίζονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀρκεταὶ καὶ μεγάλοι πεδιάδες, τὰς ὁποίας ποτίζουν τρεῖς μεγάλοι ποταμοί, ὁ Ἀλιάκμων, ὁ Ἀξιὸς καὶ ὁ Στρυμών.

Πρὸς Ν. τῆς Μακεδονίας ἀπλώνεται ἡ **Θεσσαλία**. Αὕτη ἀποτελεῖ πεδιάδα, ἡ ὁποία περιβάλλεται βορείως ὑπὸ τοῦ Ὀλύμπου, Α. ὑπὸ τῆς Ὀσσης καὶ τοῦ Πηλίου, Ν. ὑπὸ τῆς Ὀθρυος καὶ τῆς Οἴτης καὶ Δ. ὑπὸ τῆς Πίνδου. Διαρρέεται δὲ ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ καὶ εἶναι καταλληλοτάτη διὰ γεωργίαν καὶ ἵπποτροφίαν.

Τὸ πρὸς Ν. τῆς Θεσσαλίας μέρος τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος χωρίζεται εἰς τμήματα ὑπὸ τοῦ Παρνασσοῦ, Ἑλικῶνος, Κιθαιρώνος καὶ Πάρνηθος καὶ ἀποτελεῖ τὴν **Λοκρίδα**, **Δωρίδα**, **Φωκίδα** καὶ **Βοιωτίαν**. Ἡ Βοιωτία ποτίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ καὶ τῆς λίμνης Κωπαΐδος καὶ διακρίνεται διὰ τὰς εὐφόρους τῆς πεδιάδας.

Δυτικῶς τῆς Πίνδου εἶναι ἡ **Αἰτωλία** καὶ **Ἀκαρνανία**. Αἱ ὄρειναι αὐταὶ χώραι εἶναι ἀποκλεισμέναι δι' ὑψηλῶν καὶ δυσβάτων ὁρέων ἀπὸ τὴν λοιπὴν ἡπειρον.

Τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τετραματίζει ἡ **Ἀττικὴ**, ἡ ὁποία χωρίζεται ἀπὸ τῆς Βοιωτίας διὰ τοῦ Κιθαιρώνος καὶ τῆς δασώδους Πάρνηθος, κατατέμνεται δὲ ὑπὸ τῶν διακλαδώσεων αὐτῶν, τοῦ πλουσίου εἰς μάρμαρον Πεντελικοῦ, τοῦ μελισσοτρόφου Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ πλουσίου εἰς ἄργυρον καὶ ἄλλα μέταλλα Λαυρείου. Ἡ ἄνυδρος καὶ λεπτόγειος Ἀττικὴ δὲν ἦτο μὲν κατάλληλος διὰ νὰ γεωργηθῇ, ἀπεξημιώοντο ὅμως μὲ τὴν

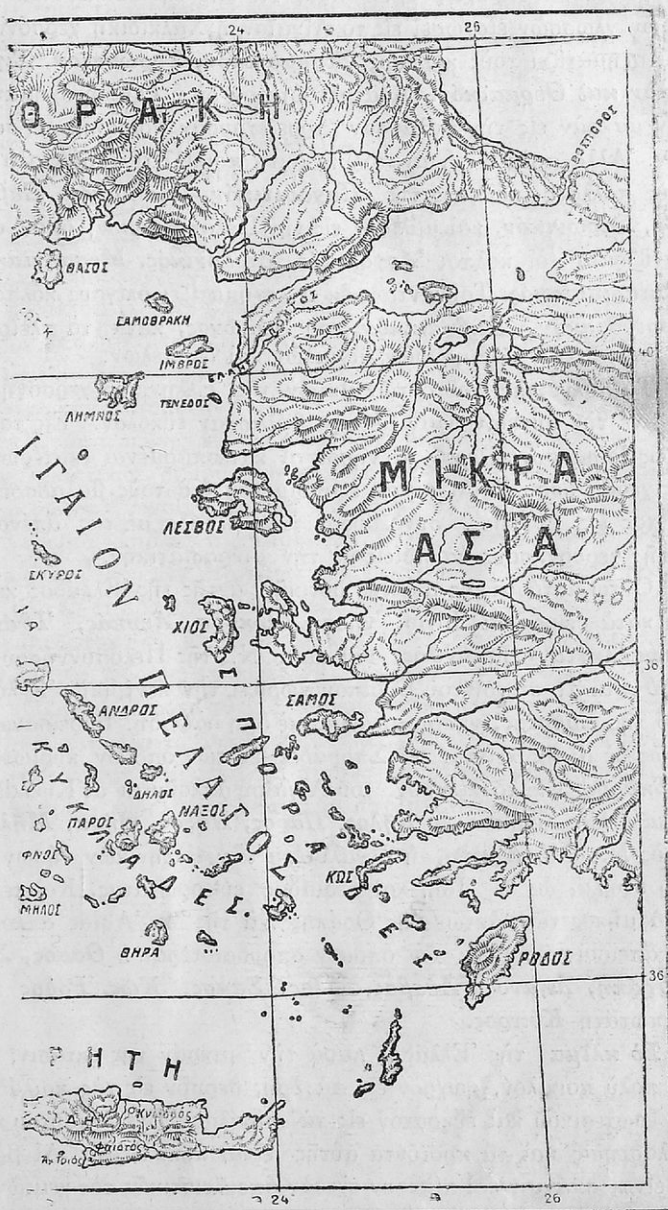
Ξυλείαν τῶν δασῶν της, με τὰ μάρμαρα τοῦ Πεντελικοῦ, με τὰ μεταλλεύματα τοῦ Λαυρείου καὶ με τὰς ἀφθόλους ἐλαίας καὶ συκᾶς, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ εὐδοκιμήσουν εἰς τὸ ἄγονον ἔδαφός της.

Διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου συνδέεται με τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἡ χερσόνησος τῆς **Πελοποννήσου**. Τὸ κέντρον αὐτῆς καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸ κτηνοτρόφον ὑψίπεδον τῆς **Ἀρκαδίας**. Ἀπὸ τούτου ἀναχωροῦν ὄροσειραί, αἱ ὁποῖαι περικλείουν μὲν τὴν Ἀρκαδίαν, ἐκτείνονται δὲ εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Πελοποννήσου. Ἐκ Β. ἐκφύεται ἡ Κυλλήνη, τὰ Ἀροάνια καὶ τὸ Παρθένιον, ἐκ Ν. ὁ Πάργων καὶ ὁ Ταῦγετος καὶ ἐκ Δ. τὸ Λύκαιον καὶ τὰ Νόμια. Καὶ πρὸς Β. μὲν ἐκτείνεται ἡ **Ἀχαΐα**. Αὕτη τέμνεται ἀπὸ τὸ ὄρος Παναχαϊκὸν καὶ σχηματίζει διαδοχικὰς μικρὰς κοιλάδας, αἱ ὁποῖαι διαρρέονται ὑπὸ χειμάρρων καὶ παράγουν οἶνον, ἔλαιον καὶ σῖτον. Πρὸς Α. δὲ σχηματίζεται ἡ Ἀργολικὴ χερσόνησος. Αὕτη περιλαμβάνει τὴν **Σικωνίαν**, τὴν χώραν τῶν σικυῶν, τῆς ὁποίας τὰ μὲν ὄρη εἶναι πλούσια εἰς ξυλείαν, αἱ δὲ πεδιάδες παράγουν σῖτον, ἔλαιον καὶ ὄσπρια, τὴν **Φλιασίαν**, τῆς ὁποίας ἡ ὑπὸ βουνῶν περιβαλλομένη κοιλὰς παράγει οἶνον, τὴν **Κορινθίαν**, πλουσίαν εἰς ἀμπέλους, τὴν πολυδίψιον **Ἀργολίδα**, τῆς ὁποίας μόνον εὐφορον μέρος εἶναι ἡ μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἐκτεινομένη πεδιάς.

Πρὸς Ν. δὲ μετὰ τοῦ δασώδους Πάργωνος καὶ τοῦ πλουσίου εἰς βοσκὰς καὶ θηράματα Ταυγέτου ἐκτείνεται ἡ ὄρεινὴ **Λακωνία** με ἐκτεταμένην ἐν τούτοις πεδιάδα, ἡ ὁποία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Εὐρώτα. Πρὸς Δ. τῆς Λακωνίας εἶναι ἡ εὐφορωτάτη **Μεσσηνία**, ἡ ὁποία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Παμῖσου. Τέλος πρὸς Δ. τῆς Ἀρκαδίας κεῖται ἡ **Ἥλεία**, τῆς ὁποίας τὸ ἔδαφος εἶναι σχηματισμένον κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τοῦ Πηνειοῦ καὶ εἶναι καταλλήλotaτον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου.

Οὕτως, ὅλη ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος εἶναι γεμάτη ἀπὸ ὄρη. Τὰ ὄρη δὲ ταῦτα κατὰ τοιοῦτον τρόπον διασταυρῶνται μεταξὺ των, ὥστε νὰ σχηματίζουν καὶ ἀρκετὰ λεκανοπέδια καὶ κοιλάδας, αἱ ὁποῖαι ἢ περικλείονται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη δι' ὁρέων ἢ ἀφῆνουν μικρὸν μόνον μέρος ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν.

Οὐσιώδης ἐπίσης χαρακτὴρ τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου εἶναι τὸ **πολυσχιδὲς τῶν ἀκτῶν** αὐτῆς ἰδίως δὲ πρὸς Α. καὶ μάλι-

στα καθόσον προχωροῦμεν πρὸς Ν. Εἰς τὴν Μακεδονίαν διὰ τριῶν γλωσσῶν εἰσχωρεῖ εἰς τὸ Αἰγαῖον ἢ Χαλκιδικὴν χερσόνησος καὶ σχηματίζει τοὺς κόλπους *Στρυμονικόν, Τορωναῖον, Σιγγιτικόν καὶ Θερμαϊκόν*. Ἀνατολικώτερον δὲ ἡ Θοράκη σχηματίζει τὴν μακρὰν εἰς τὴν θάλασσαν προεξέχουσαν θορακικὴν χερσόνησον. Ἀλλὰ πρὸς Ν. ἡ ἀνατολικὴ ἀκτὴ ποικίλλει παρὰ πολὺ διὰ τοὺς πολλοὺς κόλπους της, *Παρασιτικόν, Μαλιακόν, Εὐβοϊκόν, Σαρωνικόν*, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου σχηματίζονται οἱ κόλποι *Ἀργολικός, Λακωνικός, Μεσσηνιακός, Κυπαρισσιακός*. Τοῦναντίον ἐκ Δ. σχηματίζει ὀλίγους κόλπους, *Κορινθιακόν, Ἀμβρακικόν*, τοῦ *Αὐλῶνος*, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ ἀποτελεῖται ἐξ ἀμμοδῶν αἰγιαλῶν καὶ σκοπέλων.

Τὸ πολυσχιδὲς τοῦτο τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου ἔκαμνε τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν θάλασσαν εὐκόλον. Εἰς τοῦτο ὅμως ἰδίως συνετέλεσαν αἱ νῆσοι αἱ κατεσπαρμέναι ἐκατέρωθεν τῆς χερσονήσου, διότι αὗται ἐχρησίμευον διὰ τοὺς θαλασσοπλοοῦντας ὥς γέφυραι, συνδέουσαι τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰς ἀπέναντι αὐτῆς χερσονήσους καὶ ἰδίως μὲ τὴν μικρασιατικὴν.

Οὕτω κατὰ μῆκος μὲν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἑλλάδος κεῖνται κατὰ σειρὰν αἱ Ἰόνιοι νῆσοι *Κέρκυρα, Λευκάς, Ἰθάκη, Κεφαλληνία, Ζάκυνθος*, καὶ πρὸς Ν. τῆς Πελοποννήσου τὰ *Κήθυρα*. Τὸ στεγνὸν τοῦ Εὐρίπου χωρίζει τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς *Εὐβοίας*, νήσου μεγάλης μὲ ὄρη δασώδη. Βορειοανατολικῶς δὲ αὐτῆς κεῖνται αἱ Σποράδες, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτερα ἡ *Σκῆρος*. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ Αἰγαίου ἀπλοῦνται αἱ Κυκλάδες, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ *Δῆλος, Πάρος, Νάξος, Θήρα, Μῆλος*. Πρὸς Ν. δὲ ἡ *Κρήτη*, ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἑλληνικῶν νήσων μὲ ὄρη ὑψηλά, ὥς ἡ Ἰδη, καὶ πεδιάδας εὐφορωτάτας. Καὶ τέλος κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Θοράκης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἀπλοῦνται ἄπειροι νῆσοι, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ἡ *Θάσος, Σαμοθράκη, Δῆμος, Λέσβος, Χίος, Σάμος, Κῶς, Ρόδος* καὶ ἡ ἀπωτάτη *Κύπρος*.

Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος παρὰ τὴν μικρὰν της ἑκτασιν, εἶναι πολὺ ποικίλον, ψυχρὸν εἰς τὰ ὄρη, θερμὸν εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ εὐκρατον εἰς τὰς παράλια. Ἔνεκα τούτου καὶ ἡ βλάστησις καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς εἶναι ποικιλότατα. Αἱ βροχαὶ εἶναι σπάνιαι καὶ πίπτουν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὸν χειμῶνα.

Ὁ δὲ οὐρανὸς εἶναι ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθαρὸς καὶ διαυγής.

Ἡ τοιαύτη διάπλασις τοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος, πρῶτον μὲν ἐδυσκόλευε τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς σχέσεις τῶν γειτόνων με-
ταξύ των καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μὴ συγκροτηθῇ ἓν ἐνιαῖον
κράτος, ἀλλὰ πολλὰ κατὰ τόπους τοιαῦτα. Ἐπειτα δὲν ἔκαμνεν
ἀνετον τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων της. Οὗτοι ὤφειλον νὰ κοπιά-
ζουν διὰ νὰ συντηροῦνται. Συγχρόνως ὁμῶς ὑπεδείκνυνεν εἰς τοὺς
κατοίκους ποικίλους τρόπους διὰ νὰ ἐξευρίσκουν τὰ πρὸς τὸ ζῆν.
Ὅθεν συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ κάμῃ τοὺς Ἕλληνας ἐργατικούς, ἐγ-
κρατεῖς, ἐπιδεξίους, ἐφευρετικούς, εὐφυεῖς.

Ἐξ ἄλλου τὸ κλίμα της, ἐπειδὴ οὔτε πολὺ θερμὸν οὔτε πολὺ
ψυχρὸν ἦτο, δὲν παρέλυε τὴν ἐνεργητικότητα τῶν κατοίκων.
Τοῦναντίον διηυκόλυε τὴν ἐργασίαν των καὶ ἐγέννα εἰς τὰς ψυ-
χὰς των τὴν φαιδρότητα.

Ἄλλ' ἂν ἡ φύσις καὶ τὸ κλίμα τῆς χώρας ἔκαμνε τοὺς Ἕλ-
ληνας πρακτικῶς δεξιοὺς ἀνθρώπους, δὲν συνετέλει ὀλιγώτερον
εἰς τὸ νὰ τοὺς κάμνῃ λάτραις τοῦ ὥραίου. Ἡ ἐλληνικὴ φύσις
εἶναι ὥραία εἰς ὅλας τὰς ποικιλίας. Τὸ μέτριον μέγεθος καὶ ἡ
συμμετρία ὅλων τῶν στοιχείων της ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς κατοί-
κους της νὰ λαμβάνουν σαφεῖς εἰκόνας των. Εἰς τὸ αὐτὸ συντελεῖ
καὶ ἡ διαύγεια τῆς ἀτμοσφαίρας, ἡ ὁποία παρουσιάζει ὅλα τὰ
στοιχεῖα τῆς φύσεως καθαρὰ καὶ εὐδιάκριτα. Ἡ εὐφυΐα ἄλλως
τῶν Ἑλλήνων κάμνει αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ διακρίνουν καὶ τὰς λε-
πτοτέρας παραλλαγὰς καὶ λεπτομερείας τῆς φύσεως, ἡ δὲ φαιδρό-
της, τὴν ὁποίαν ἐμβάλλει εἰς αὐτοὺς τὸ κλίμα τῆς χώρας των,
τοὺς καθιστᾷ εὐδιαθέτους διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ὥραίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αἱ ἀνασκαφαί. Πρὸ 50 ἀκόμη ἐτῶν αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ ἔθνους ἐκρύπτοντο εἰς τὸ σκότος. Ἀπὸ τὰς μυθικὰς παραδόσεις, πὺν διειρήνησαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους περὶ τῶν ἡρώων των, τίποτε θετικὸν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαχθῇ. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ὅμως ἀνασκαφαί, αἱ ὁποῖαι ἐγίναν τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Μυκήνας καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Τροίαν, εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ μάλιστα εἰς τὴν Κρήτην, ἔρριψαν ἄφθονον φῶς εἰς τοὺς σκοτεινοὺς τούτους χρόνους τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας.

1. Οἱ Αἰγυπιοί.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐξοῦσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἦσαν αὐτόχθονες, ὅπως ἐπίστευον κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἱ ἴδιοι. Οἱ Ἕλληνες ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρίαν οἰκογένειαν τῆς καυκασίας φυλῆς, ἀπεσπάρθησαν δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἀρίων καὶ ἐκ τῆς ἀρχικῆς κοιτίδος τῶν Ἀρίων, τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας ὥσως, ἐπροχώρησαν πρὸς Ν. τὴν τρίτην χιλιετηρίδα π. Χ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν φαίνεται νὰ κατέρχωνται μόλις τὸ 2000 περίπου π. Χ. καὶ ὄχι ὅλοι ὁμοῦ, ἀλλὰ διαδοχικῶς καὶ κατὰ μεγάλας περιόδους ἐτῶν.

Πρὸ τῶν Ἑλλήνων ὅμως καὶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους πολὺ πρὸ τοῦ τρισχιλιοστοῦ ἔτους π. Χ. κατοικοῦν ἄλλοι λαοὶ ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόγλωσσοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ διαφόρους χρόνους ἤλθον εἰς τὰς χώρας αὐτάς ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν συγγενεῖς μὲ τοὺς λαοὺς, πὺν κατοικοῦσαν ἐκεῖ. Τοὺς λαοὺς αὐτοὺς ὀνομάζομεν *Αἰγυπιοὺς*.

Οἱ λαοὶ αὐτοὶ μετὰ τὸ 3000 ἔτος π. Χ. μᾶς παρουσιάζονται ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ὡς λαοὶ πολιτισμένοι. Γνωρίζουν ἀπὸ τὰ μέταλλα τὸν χρυσὸν καὶ τὸν χαλκὸν καὶ κατασκευάζουν μὲ αὐτὰ ἐργαλεῖα, ὅπλα καὶ κοσμήματα. Εὐρίσκονται λοιπὸν εἰς τὴν χαλκῆν ἐποχὴν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπίστευον οἱ λαοὶ αὐτοί, ὅτι αἱ ψυχαὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν μετὰ θάνατον καὶ νὰ ἀναμειγνύωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν ζών-

των συγγενῶν των. Διὰ τοῦτο ἐνταφιάζον αὐτοὺς καὶ ἔθετον εἰς τὸν τάφον πράγματα χρήσιμα διὰ τὸν ἐντὸς αὐτοῦ ἀνετον βίον των. Προσέτι δὲ ἑκάστη οἰκογένεια ἐλάτρευε τοὺς προγόνους της ὡς θεοὺς μὲ θυσίας καὶ μὲ προσφορὰς γάλακτος, οἴνου, καρπῶν κλπ.

Ὡς θεοὺς ἐπίσης ἐλάτρευον καὶ τὰ δύο μεγαλύτερα στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὸν οὐρανὸν καὶ πρὸ πάντων τὴν γῆν, διότι ἔβλε-

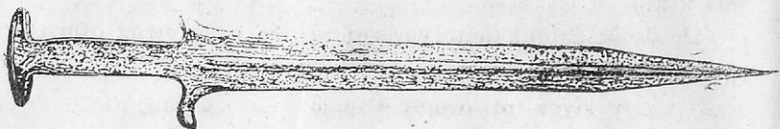

Εἰκ. 50. Τοιχογραφίαι ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ.

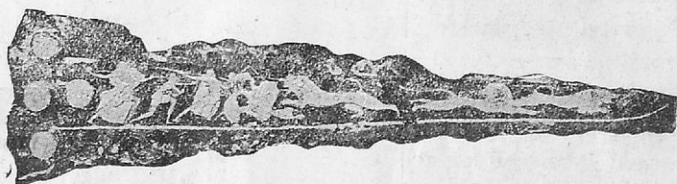
πον, ὅτι αὐτὰ ἦσαν ἄλλοτε πολὺ εὐεργετικά εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄλλοτε πολὺ καταστρεπτικά. Ναοὺς δὲν εἶχον. Τοὺς θεοὺς ἐλάτρευον εἰς σπήλαια, εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων εἰς ὕπαιθρους βωμοὺς ἢ εἰς τοὺς ἱεροὺς περιβόλους. Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς λατρείας εἶχον διάφορα σύμβολα τῆς θείας δυνάμεως, στύλους, διπλοὺς πελέκεις, ζεύγη κεράτων, σταυροὺς κ.λ.π. Ἐγίνετο δὲ ἡ λατρεία, ἡ μὲ θυσίας ζώων ἢ μὲ προσφορὰς γάλακτος, μέλιτος, οἴνου, καρπῶν ἢ ἀγαλμάτων.

Κατεσκεύαζον οἰκίας λιθίνας καὶ ἀνάκτορα πολυτελῆ, εἰς μὲν τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἀπλᾶ μὲ ἓνα πάτωμα, εἰς δὲ τὴν Κρήτην πολυσύνθετα μὲ πολλὰ διαμερίσματα πολυτελῆ καὶ μὲ δύο ἢ τρία πατώματα καὶ ἐστόλιζον αὐτὰ μὲ θαυμασίας τοιχογραφίας.

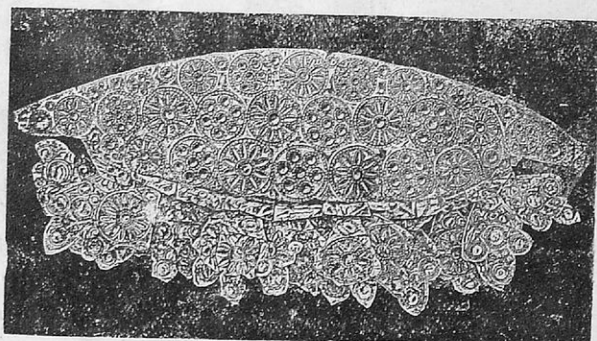
Ἐκτιζον τὰς πόλεις των συνήθως ἐπὶ λόφων. Πρὸς προφύλαξιν δὲ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν, εἰς μὲν τὴν Κρήτην τὰς ἔκτιζον εἰς ἀρχετὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, εἰς δὲ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα τὰς ἡσφάλιζον μὲ τεῖχη πελώρια.

Εἰκ. 51. Ξίφος ὀρειχάλκινον.

Εἰκ. 52. Χρυσοκόλλητον ἐγχειρίδιον.

Εἰκ. 53. Χρυσοῦν διάδημα.

Κατεσκεύαζον ἀπὸ πηλὸν ἀγγεῖα μὲ πολυχρῶμους ζωγραφίας, ἀπὸ λίθον ἀγάλματα καὶ ἀπὸ χρυσὸν καὶ χαλκὸν κοσμήματα, ποτήρια σκαλιστά, ξίφη, ἐγχειρίδια καὶ ἄλλα ὅπλα.

Τέλος κατεσκεύαζον πλοῖα καὶ ἦσαν πολὺ προωδευμένοι εἰς τὴν ναυτιλίαν.

Ἀπὸ ὅλων ὅμως τοὺς Αἰγαίους περισσότερον προώδευσαν οἱ Κρηῖτες. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς νήσου των, ἡ ὁποία κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ἦρχισε δὲ νὰ ἀκμᾷζῃ ἡ Κρῆτη κυρίως ἀπὸ τὸ 2000 π.Χ. καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν μεγίστην τῆς ἀκμῆν περίου τῷ 1600. Ἐσχηματίσθη ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μέγα μοναρχικὸν κράτος, τοῦ ὁποίου οἱ βασιλεῖς εἶχον ἴσως τὸ ὄνομα Μίνως, ὅπως οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου εἶχον τὸ ὄνομα Φαραώ. Τοῦ κράτους αὐτοῦ κέντρα ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἡ **Κνωσὸς** (πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου), κατόπιν δὲ ἡ **Φαιστός** (εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς νήσου). Τὸ κράτος αὐτὸ ἐθυλασσοκράτησεν εἰς ὅλον τὸ Αἶγαϊον καὶ συνεκέντρωσεν εἰς χεῖράς του ὅλον τὸ ἐμπέριον τῆς Μεσογείου. Εὐρίσκετο εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ μὲ τὰ παρὰ τῆς Μ. Ἀσίας, μὲ τὰς Κυκλάδας καὶ μὲ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Κρηῖτες ἔμποροι διέσχιζον μὲ τὰ πλοῖά των τὴν Μεσόγειον καὶ ἔφερον πανταχοῦ τὰ προϊόντα τῆς κρητικῆς τέχνης. Κρηῖτες δὲ τεχνῖται μεταβαίνοντες εἰς τὰς νήσους, εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ τὴν ἄλλην ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἤσκουν καὶ διέδιδον τὴν τέχνην των καὶ ἔγιναν διδάσκαλοι εἰς τοὺς ἐντοπίους.

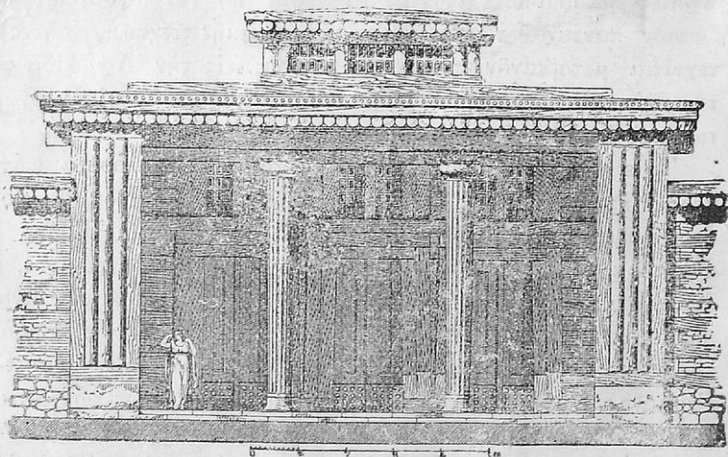
. Τότε κατεσκευάσθησαν τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ κολοσσιαῖα ἀνάκτορα τῆς Κνωσοῦ, τῆς Φαιστοῦ καὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, τὰ ὁποία ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Ἀγγλοῦ ἀρχαιολόγου Ἐβανς. Τὰ ἀνάκτορα αὐτὰ εἶνε στολισμένα μὲ ζωγραφίας πολυχρώμους, μὲ ἀγάλματα ἐκ πώρου χρωματισμένου ἢ ἐκ μαρμάρου καὶ μὲ ἀγαλμάτια ἐξ ἐλεφαντοστοῦ τέχνης ἐκκληκτικῆς. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐπίσης ἀνέχουν οἱ τάφοι, οἱ ὁποιοὶ ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἀρχαιοφίλου Σχλήμαν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν. Ἐντὸς τῶν τάφων τούτων εὐρέθησαν ἀγγεῖα ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ καὶ πηλοῦ, ὥσαύτως ποτήρια μὲ διπλᾶς λαβὰς, μεγάλη ποσότης κομφοτεχνημάτων ἐκ χρυσοῦ (βραχιόλια, περιδέσναια, ταινίαι, δακτυλῖδια, καρφίδες, διαδήματα) καὶ περισσότερα ἀπὸ 300 ξίφη καὶ ἐγχειρίδια κομφοτάτα. Προσέτι δὲ εὐρέθησαν προσωπίδες ἐκ χρυσοῦ καὶ ἄπειρα φύλλα χρυσοῦ, μὲ τὰ ὁποῖα ἦσαν κεκαλυμμένοι οἱ νεκροί. Τὰ εὐρήματα αὐτὰ εὐρίσκονται εἰς τὸ ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν.

Τὰ εὐρήματα τῆς Κρήτης καὶ τῶν Μυκηνῶν, ὅπως καὶ ἄλλα παρόμοια εὐρεθέντα εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, δεικνύουν ὅτι

οἱ Αἰγαῖοι ἦσαν πολὺ προωδευμένοι καὶ ὅτι τὴν προόδον αὐτὴν ἐχρεώσθουν μὲν εἰς στοιχεῖα, τὰ ὅποια παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους, καὶ ἰδίως τοὺς Αἰγυπτίους, ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶχον συνδυάσει εἰς ἓνα ἰδιαίτερον πρωτότυπον τύπον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κέντρον τῆς προόδου αὐτῆς τῶν Αἰγαίων ὑπῆρξεν ἡ Κρήτη, ὀνομαζόμεν αὐτὴν **κρητικὸν πολιτισμόν**. Ὁ κρητικὸς αὐτὸς πολιτισμὸς ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ 20οῦ μέχρι τοῦ 14ου αἰῶνος.

2. Οἱ Ἀχαιοί.

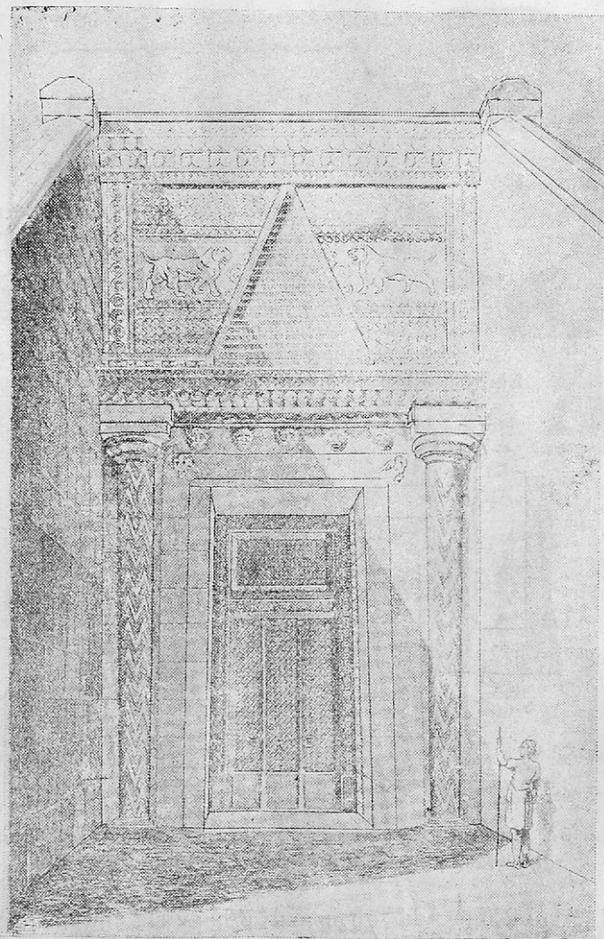
2000 περίπου χρόνια π.Χ. ἤρχισαν νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ πρῶται ἑλληνικαὶ φυλαὶ κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα καὶ μέχρι τοῦ 1600 κατέκλυσαν ὅλην τὴν ἡπειρωτικὴν

Εἰκ. 54. Μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον.

Ἑλλάδα. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν αὐτῶν φυλῶν σπουδαιότεραι ἦσαν οἱ Ἴωνες, καὶ μάλιστα οἱ Ἀχαιοί, καὶ δι' αὐτὸ ὅλοι ὠνομάσθησαν ἀπὸ τῆς ἐπικρατεστέρας φυλῆς **Ἀχαιοί**. Ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς χώρας ἄλλους μὲν ἐξετόπισαν οἱ Ἀχαιοί, ἄλλους ἔκαμαν δούλους καὶ με' ἄλλους συνεχωνεύθησαν. Ἰδρυσαν δὲ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἰσχυρὰ μοναρχικὰ βασίλεια καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἀργολίδα τὸ βασίλειον τῶν Μυκηνῶν. Συγχρό-

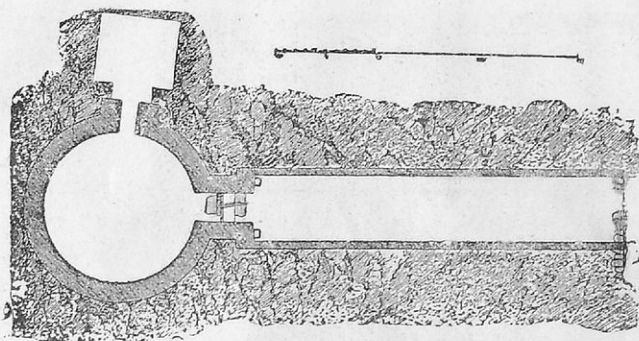
νως ὅμως οἱ Ἀχαιοὶ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κατακτηθέντος Αἰγαίου τὸν πολιτισμὸν τῶν καὶ ἐτροποποίησαν αὐτὸν σύμφωνα μετὰ τὸν χαρακτῆρά τῶν καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτόν.

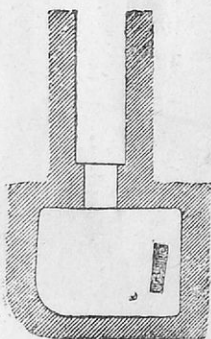
Εἰκ. 55. Πρόσοψις θολωτοῦ τάφου Μυκηναίων.

Τοῦτον τὸν νεώτερον πολιτισμὸν τῶν Ἀχαιῶν ὀνομάζομεν **μυκηναϊκόν**. Ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ 16ου

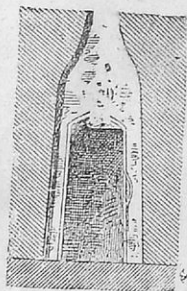
αἰῶνος μέχρι τοῦ 12ου. Εἰς αὐτὸν ἀνήκουν τὰ πολυτελεῖ ἀνάκτορα τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος καὶ οἱ μεγαλοπρεπεῖς θολωτοὶ τάφοι, οἱ λεγόμενοι θησαυροὶ τῶν Μυκηνῶν καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ, ὡς καὶ οἱ εἰς τὸν βράχον λαξευμένοι τάφοι.

Εἰκ. 56. Κάτοψις θολωτοῦ τάφου Μυκηνῶν.

Εἰκ. 57. Κάτοψις λαξευτοῦ τάφου Μυκηνῶν.

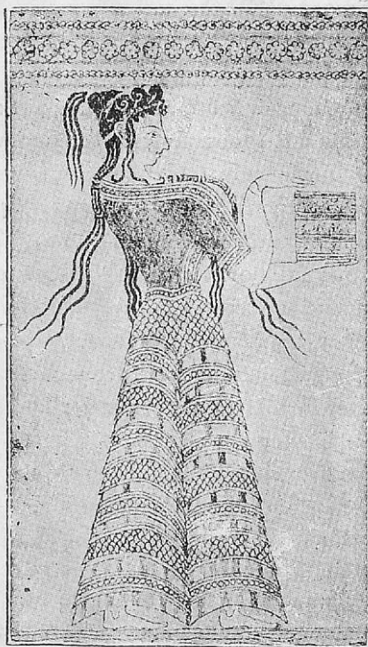

Εἰκ. 58. Πρόσοψις λαξευτοῦ τάφου Μυκηνῶν.

Οἱ Ἀχαιοὶ ὁμῶς ἀφ' οὗ ἡσφαλίσθησαν εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, δὲν ἤρρησαν νὰ ἐπιδιοθοῦν καὶ εἰς τὴν θαλασσοπλοῖαν καὶ ἔγιναν καὶ ναυτικὸς λαός.

Τότε (1400) ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Κρήτης, ἐκυρίευσαν αὐτὴν καὶ κατέκασαν τὰ κρητικὰ ἀνάκτορα. Ἐκτοτε ἡ Κρήτη ἔπαυσε νὰ ἀποτελεῖ πλέον ἐνιαῖον κράτος καὶ διεσπάρθη εἰς πολλὰ

μικρὰ κατὰ πόλεις κράτη. Ἐκ δὲ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς πολλοί, ὅπως οἱ Λύκιοι καὶ οἱ Φιλισταῖοι, ἐτράπησαν πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κρητικῆς κράτους οἱ

Εἰκ. 59. Τοιχογραφία ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος.

Ἀχαιοὶ ἐκυριαρχήσαν πλεον εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ἦλθον εἰς στενὰς σχέσεις καὶ μετὰ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ μετὰ τοὺς Χετίτας καὶ ἐξηπλώθησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Κύπρον, τὴν ὁποίαν ἐξελλήνισαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος.

3. Οἱ Δωριεῖς.

Κατὰ τὴν καθόδον τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς εἶχον σταματήσει εἰς τὴν Ἠπειρον. Περὶ τὸ 1200 ὅμως ἰσχυρὸν ρεῦμα ἄλλων λαῶν ἀριανῶν ἐξ Οὐγγαρίας, οἱ Ἰλλυριοί, κατέκλυσαν τὰ δυτικὰ τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Τότε ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ κατοικοῦντας, οἱ μὲν Θρᾷκες καὶ Φρύγες ἐτράπησαν πρὸς Α,

κατέλαβον τὴν Θωράκην καὶ διαπεραιωθέντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν κατέλαβον τὴν δυτικὴν ἀκτὴν αὐτῆς, οἱ δὲ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς ἐτράπησαν ΝΑ. Ἐκ τούτων οἱ μὲν Θεσσαλοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, οἱ δὲ Δωριεῖς ἐπροχώρησαν πρὸς Ν., κατέκλυσαν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἄλλοι μὲν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ, ἄλλοι δὲ διὰ τῆς Ναυπάκτου ἐπέρασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατέκλυσαν καὶ αὐτήν.

Ἐκ τῶν μεταναστάσεων αὐτῶν ἐπῆλθε γενικὴ ἀναστάσις εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς μόνοι οἱ Ἀρκάδες ἔνεκα τοῦ ὄρεινοῦ τῆς χώρας τὼν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἐκ τῶν λοιπῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου ἄλλοι μὲν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἄλλοι δὲ ἐξεπατρίσθησαν. Πόλεις ἕως τῶρα ἀκμαῖαι κατεστράφησαν, ἀκροπόλεις ἰσχυραὶ μετεβλήθησαν εἰς ἑρείπια καὶ ἀνάκτορα μεγαλοπρεπῆ κατεστράφησαν ἀπὸ τοὺς τραχεῖς καὶ ἀπολιτίστους κατακτητὰς. Ἐπίσης ἡ τέχνη καὶ ἐν γένει ὁ πολιτισμὸς ὁ μυκηναϊκὸς ἐξηφανίσθησαν, τὸ δὲ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία ἐξέπεσαν.

Ἀργότερα οἱ κατακτητὰι τῆς Πελοποννήσου πρὸς νομιμοποίησιν τῆς κατακτήσεως ἔπλασαν τὸν μῦθον, ὅτι εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς ἐξ αὐτῆς ἐκδιωχθέντας ἀπογόνους τοῦ Ἡρακλέους νὰ ἀνακτήσουν τοὺς πατρικοὺς τῶν θρόνους. Ἐκ τοῦ μύθου δὲ αὐτοῦ ἡ μετανάστασις αὕτη τῶν Δωριέων ὠνομάσθη καὶ *κἀθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν*.

4 Ἐξάπλωσις τῶν ἐλληνικῶν φυλῶν πρὸς ἀνατολὰς (1000—900 π. Χ.)

Ἡ μεγάλη ἀνατροπή, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν κἀθοδον τῶν Δωριέων, ἠνάγκασε πολλοὺς ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς νὰ ζητήσουν νέας πατρίδας πρὸς ἀνατολὰς.

Ἀπὸ τὸν Εὐριπον λοιπὸν καὶ ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Βοιωτίας ἀνεχώρησαν διάφοροι λαοί, ἰδίως βόρειοι Ἀχαιοὶ ἐκ Θεσσαλίας. Κατ' ἀρχὰς οὗτοι κατέλαβον τὴν Λέσβον καὶ τὴν Τένεδον, ἔπειτα δὲ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ἀπέναντι παραλίαν τῆς Τρωάδος καὶ Μυσίας. Ἐκεῖ κατόπιν μακρῶν ἀγώνων μὲ τοὺς ἐντοπίους ἐγκατεστάθησαν καὶ ἵδρυσαν πολλὰς ἀποικίας γεωργικὰς, ἐκ τῶν

ὁποίων σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Κύμη καὶ ἡ Σμύρνη. Οἱ ἄποικοι αὐτοὶ ἀργότερα ὠνομάσθησαν **Αἰολεῖς** καὶ αἱ ἀποικίαι των **αἰολικαί**, ἐπειδὴ προήρχοντο ἐκ διαφορῶν φυλῶν (αἰόλος=ποικίλος).

Μετ' ὀλίγον ἄλλοι ἑλληνικοὶ λαοὶ ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Εὐβοίας, τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀφ' οὗ κατέλαβον τὰς βορείους Κυκλάδας καὶ τὰς μεγάλας νήσους Χίον καὶ Σάμον, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰς ἀπέναντι αὐτῶν ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας νοτίως τῶν αἰολικῶν ἀποικίων. Ἐδῶ τὰ διάφορα ἔθνη καὶ στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦντο οἱ ἄποικοι αὐτοί, συνεχωνεύθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ἓν, τὸ **ἰωνικόν**, καὶ ὅλοι ὠνομάσθησαν **Ἵωνες** καὶ αἱ ἀποικίαι των **ἰωνικαί**. Ἐξ αὐτῶν ἤχμασαν πρὸ πάντων δώδεκα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπισημότεραι ἦσαν ἡ Μίλητος, ἡ Ἐφεσος, ἡ Κολοφών, ἡ Φώκαια. Αἱ ἰωνικαὶ ἀποικίαι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς αἰολικὰς ἦσαν κυρίως ἐμπορικαί, ἀπετέλεσαν δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ὁμοσπονδίαν μὲ κέντρον θρησκευτικὸν τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Μυκάλης.

Ἀργότερα τέλος καὶ Δωριεῖς ἀνάμεικτοι μὲ παλαιούς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὰ παραλία τῆς Ἀργολίδος, κατέλαβον τὰς νήσους Αἴγινα, Κύθηρα, Μήλον, Θήραν καὶ Κρήτην ἔπειτα τὴν Ῥόδον καὶ τὴν Κῶν καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τῆς Καρίας, ὅπου ἔκτισαν τὴν Κνίδον καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν. Αἱ δύο αὗται πόλεις μὲ τὴν Κῶν καὶ μὲ τὰς τρεῖς πόλεις τῆς Ῥόδου ἀπετέλεσαν τὴν **δωρικὴν ἐξάπολιν** μὲ κέντρον τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ Τριόπιον ἀκρωτήριον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα. Οἱ λαοί, οἱ ὅποιοι μετηνάστευσαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰ παραλία τῆς Μ. Ἀσίας, ἀφ' οὗ μετὰ μακροῦς ἀγῶνας μὲ τοὺς ἐντοπίους ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νέας πατρίδας των, ἤρχισαν νὰ ζοῦν τὸν πολιτισμένον βίον, τὸν ὅποιον καὶ πρὶν ἐξοῦσαν εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Τότε ἄρχισαν νὰ καταγίνονται καὶ εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἔκαμνον ποιήματα, τὰ ὅποια ἐξύμνουں τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἥρωας τῆς πατρίδος των. Ἡ ποίησις αὕτῃ ὀνομάζεται *ἐπική*.

Τότε λοιπὸν περὶ τὴν 8ην ἑκατονταετηρίδα παρήχθησαν τὰ δύο περίφημα ποιήματα τοῦ *Ὁμήρου*, ἡ *Ἰλιάς* καὶ ἡ *Ὀδύσσεια*, τὰ ὅποια διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν.

Ἐκ τούτων ἡ *Ἰλιάς* ἔχει ὡς ὑπόθεσιν τὴν φιλονικίαν δύο ἡρώων τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου, τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ περιγράφει ἐν μέρος τοῦ πολέμου αὐτοῦ. Ἡ *Ὀδύσσεια* ἐξιστορεῖ τὰς περιπλανήσεις ἑνὸς ἐκ τῶν ἡρώων τοῦ ἰδίου πολέμου, τοῦ βασιλέως τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεύς, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου εἰς τὴν πατρίδα του.

Εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ἥρωες εἶναι τὰ παλαιὰ γένη τῶν Ἀχαιῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Τὰ δὲ ἀνδραγαθήματα, πού περιγράφονται εἰς αὐτά, ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους οἱ μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν Ἕλληνες ἔκαμαν ἐκεῖ διὰ νὰ κατακτήσουν τὰς νέας χώρας των. Ἀλλ' ὁ βίος τοῦ ἔθνους, ὅπως ἐξιστορεῖται εἰς τὰ ποιήματα αὐτά, εἶναι ὁ σύγχρονος τοῦ ποιητοῦ. Ἐπομένως ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα μανθάνομεν, ὅποῖος ἦτο ὁ βίος τοῦ ἔθνους μετὰ τὰς μεταναστάσεις. Οὕτως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὰ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα μανθάνομεν, ὅποῖος ἦτο ὁ βίος τοῦ ἑλλ. ἔθνους κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς ἐν γένει χρόνους.

1. Ὑρσηκεία καὶ λατρεία.

Ὅπως οἱ Αἰγαῖοι, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ Ἕλληνες κατόπιν, ἐκτὸς τῶν προγόνων των ἐλάτρευον ἐπίσης ὡς θεοὺς τὰ δύο σπου-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

δαιότερα στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἀργότερα ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐπεκτείνεται. Ὅλα τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως ἀποτελοῦν ἰδιαίτερους θεούς. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς προγόνους των παρίστανον μὲ τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν εἶχον ζῶντες, ἔδωκαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ εἰς τοὺς θεούς των μορφήν ἀνθρωπίνην καὶ ἔπειτα καὶ αἰσθήματα καὶ πάθη ἀνθρώπινα.

Κάθε πόλις ἑλληνικὴ εἶχε τοὺς ἰδιαίτερους θεούς της. Κάθε χεῖμαρρος, κάθε πηγὴ, κάθε βουνὸν καὶ ἐν γένει κάθε στοιχεῖον

Εἰκ. 60. Ὁ Ζεὺς.

Εἰκ. 61. Ὁ Ἥφαιστος.

τῆς φύσεως ἐλατρεύετο ὡς θεός. Ἄλλ' οἱ θεοὶ αὐτοὶ ἦσαν γνωστοὶ μόνον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως αὐτῆς. Τὰ μεγάλα στοιχεῖα καὶ δυνάμεις τῆς φύσεως ἐλατρεύοντο μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Αὐτὰ ἐθεωροῦντο ὡς θεοὶ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Οἱ ἀνώτεροι αὐτοὶ θεοὶ ἦσαν οἱ ἐξῆς :

Ὁ Ζεὺς θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, ὁ Ποσειδῶν τῆς θαλάσσης, ὁ Ἀπόλλων τοῦ ἡλίου, ὁ Ἥφαιστος τοῦ πυρὸς καὶ τῶν τεχνῶν, ὁ Ἑρμῆς τοῦ ἀνέμου καὶ ἔπειτα τοῦ ἐμπορίου, ἡ Ἥρα καὶ αὐτὴ, ὅπως καὶ ὁ σύζυγός της Ζεὺς, θεὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ προ-

σέτι τοῦ συζυγικοῦ βίου, ἡ **Ἀθηνᾶ** τῆς ἀστροπῆς καὶ ἔπειτα τῆς σοφίας, ἡ **Ἄρτεμις** τῆς σελήνης καὶ τοῦ κυνηγίου, ὁ **Ἄρης** τῆς τρικυμίας καὶ ἔπειτα τοῦ πολέμου, ἡ **Ἀφροδίτη** τῆς ὡραιότητος, ἡ **Ἑοτία** τοῦ οἰκιακοῦ βίου, ἡ **Δήμητρα** τῆς γῆς, ὁ **Πλούτων** τοῦ ἄδου, ὁ **Διόνυσος** τοῦ οἴνου καὶ ἄλλοι.

Ἀπὸ ὅλους τοὺς θεοὺς αὐτοὺς ἀνώτατος ἐθεωρεῖτο ὁ **Ζεὺς**. Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον, ὅτι εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα

Εἰκ. 62. Ὁ Ἀπόλλων.

Εἰκ. 63. Ἡ Ἥρα.

ἦσαν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου, συνηθροίζοντο ὅλοι οἱ θεοὶ καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Διὸς συνεζήτουν τὰς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου καὶ ἐλάμβανον ἀποφάσεις περὶ αὐτῶν.

Ἡρώες. Ὅπως κάθε οἰκογένεια ἐλάτρευε τοὺς προγόνους της ὡς θεοὺς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ κάθε πόλις ἐτίμα καὶ ἐλάτρευε τοὺς ἐνδόξους νεκροὺς της, δηλαδὴ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ζωὴν των προσέφερον μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὰς πόλεις των. Τούτους ἐθεώρουν, ὅτι κατήγοντο ἀπὸ θεοῦ καὶ ὠνόμαζον **ἥρωας**.

Κάθε πόλις εἶχε τοὺς ἥρωάς της καὶ ἐπομένως οἱ ἥρωες ἦσαν πολλοί. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ ἑξῆς :

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ὁ **Ἡρακλῆς**, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης, βασιλίσσης τῆς Τίρυνθος. Εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις διηγοῦντο τὰ κατορθώματά του καὶ ἐτίμων αὐτὸν μὲ ἐορτάς. Οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι τὸν ἐθεώρουν συμπολίτην των, οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἐκαυχῶντο ὅτι κατήγοντο ἀπὸ αὐτόν.

Ὅμοιος μὲ τὸν Ἡρακλέα ἦρως εἰς τὴν Ἀττικὴν ἦτο ὁ **Θησεύς**, ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Αἰγέως.

Εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐλατρεῦντο οἱ δύο ἀδελφοὶ **Κάστιωρ** καὶ **Πολυδεύκης** μὲ τὸ ὄνομα **Διόσκουροι**.

Εἰς τὴν Κρήτην ἐλατρεῦετο ὡς ἦρως ὁ **Μίνως**. Εἰς τὰς Θήβας ὁ **Οἰδίπους** καὶ εἰς ἄλλα μέρῃ ἄλλοι.

Περὶ τῶν ἡρώων αὐτῶν ὑπάρχουν πολλαὶ παραδόσεις. Ἐξ αὐτῶν ἄλλαι μὲν ἀναφέρονται εἰς κατορθώματα καθενὸς χωριστά, ἄλλαι δὲ εἰς ἐπιχειρήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμαν ἀπὸ κοινοῦ. Αἱ ἐπιχειρήσεις αὐταὶ εἶναι ἡ **ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία**, ὁ **πόλεμος τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας** καὶ **τῶν ἐπιγόνων** καὶ ὁ **τρωϊκὸς πόλεμος**.

Εἰκ. 64. Ἡ Ἀθηνᾶ.

Δατρεία. Διὰ νὰ ἀξιωθοῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἔχουν τὴν εὐνοίαν τῶν θεῶν, ἔπρεπε νὰ φέρωνται πρὸς αὐτοὺς, ὅπως ἐφέροντο οἱ ταπεινοὶ ἄνθρωποι πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς. Ἐκάμναν λοιπὸν εἰς αὐτοὺς προσφοράς. Προσέφερον δηλαδὴ εἰς αὐτοὺς καρποὺς ἢ μικρὰ ἀγάλματα, ἔχουνον κατὰ γῆς οἶνον, γάλα καὶ ἄλλα ὑγρὰ καὶ ἐθυσίαζαν πρὸς τιμὴν των ζῶα. Αἱ θυσίαι ἐγίνοντο ἐπὶ ἐνὸς ὑψώματος ἢ τεχνητοῦ ἢ σχηματισμένου ἀπὸ τὴν στάχτην τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα ἐθυσίαζον. Τὸ ὑψωμα τοῦτο ὠνο-

μάζετο **βωμός**. Ἐπειτα τέλος ἀπὸ τὰς προσφορὰς ἔφαλλον καὶ ἐχόρεον γύρω ἀπὸ τὸν βωμόν. Κάποτε ἔκαμον καὶ ἀγῶνας γυμναστικούς, πρὸ πάντων κατὰ τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐλάτρευον τοὺς θεοὺς τῶν εἰς τὸ ὑπαιθρον, μετὰ τὰς μεταναστεῖς ὅμως ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν πρὸς τιμὴν αὐτῶν καὶ ναοὺς.

Σπουδαιότατον μέρος τῆς λατρείας ἦτο καὶ ἡ **μαντική**. Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον ὅτι οἱ θεοὶ εὐρίσκονται ἀδιακόπως πλησίον τῶν ἀνθρώπων καὶ διευθύνουν τὰς ὑποθέσεις τῶν καὶ ὅτι κάποτε

Εἰκ. 65. Ἡ Ἀρτεμις.

Εἰκ. 66. Ἡ Δήμητρα

κάμνουν γνωστὰ εἰς αὐτοὺς τὰ μέλλοντα νὰ γίνων. Φυσικὰ φαινόμενα ἀσυνήθιστα, ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, σεισμοὺς καὶ ἄλλα ὅμοια ἐθεώρουν ὡς σημεῖα προερχόμενα ἀπὸ τοὺς θεοὺς. Διὰ νὰ ἐξηγηθοῦν ὅμως τὰ σημεῖα αὐτὰ ἐχρειάζετο ἰδιαίτερα ἱκανότης. Διὰ τοῦτο ἐπίστευον ὅτι μερικοὶ ἄνθρωποι εἶχον ἀπὸ τοὺς θεοὺς τὴν χάριν νὰ κατανοοῦν αὐτά. Οἱ ἄνθρωποι αὗτοι ἐλέγοντο **μάντιες**. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς θυσίας παρείχετο εἰς τοὺς Ἕλληνας κατὰλληλος εὐκαιρία νὰ ἐξετάζουν τὰς θελήσεις τῶν θεῶν. Ἐξήταζον λοιπὸν τὰ σπλάγχνα τῶν θυσιαζομένων ζώων καὶ ἐξ αὐτῶν ἐμάντευον τὰ μέλλοντα. Ἐπίσης ἐπίστευον, ὅτι εἰς μερικοὺς ναοὺς ὁ θεὸς αὐτῶν ἐφανέρωνε τὰ μέλλοντα εἰς

ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὸν ἡρώτων. Τοὺς ναοὺς αὐτοὺς ὠνόμαζον **μαντεῖα**. Περίφημον δὲ μαντεῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο τὸ μαντεῖον τοῦ Διὸς εἰς τὴν Δωδώνην τῆς Ἡπείρου.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευον καὶ τοὺς προγόνους των. Ἐπίστευον ὅτι οἱ νεκροὶ ἐξηκολούθουν νὰ ζοῦν μέσα

Εἰκ. 67. Ὁ Ἄρης.

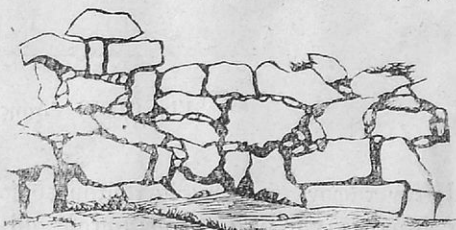
εἰς τὸν τάφον των. Ἔνεκα τούτου εὗρισκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην· πρῶτον μὲν νὰ ἐνταφιάζουν αὐτοὺς καὶ νὰ θέτουν μαζὺ των εἰς τὸν τάφον πράγματα, τὰ ὅποια μετεχειρίζοντο κατὰ τὴν ζωὴν των, ἔπειτα νὰ τοὺς περιποιῶνται καὶ εἰς τὸ μέλλον μὲ προσφορὰς διὰ νὰ ἔχουν τὴν προστασίαν των. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μετὰ τὰς μεταναστάσεις ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ἀντὶ νὰ θάπτουν τοὺς νεκροὺς νὰ τοὺς καίουν καὶ ἔπειτα νὰ ἐνταφιάζουν τὴν σκόνην. Ἡ συνήθεια αὕτῃ μετεδόθη καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀλλὰ δὲν ἐπεκράτησεν. Ἐδῶ οἱ περισσότεροι ἐξηκολούθουν νὰ ἐνταφιάζουν τοὺς νεκροὺς των.

Τάφοι. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ ἄνθρωποι ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς των ἐντὸς ἀπλῶν λάκκων, τῶν ὁποίων τὰς πλευρὰς ἐνέδνουν γύρω μὲ τοίχους ἢ μὲ πλάκας. Οἱ τάφοι αὐτοὶ ἐχρησίμευον συνήθως διὰ νὰ θάπτουν ἓνα μόνον νεκρόν, ἐνίοτε ὅμως καὶ περισσοτέρους. Ἀργότερα κατεσκευάζον τάφους κτιστοὺς μὲ λίθους θολωτοὺς ἢ λαξευτοὺς εἰς τὸν βράχον. Οἱ τάφοι αὐτοὶ ἦσαν κυκλικοὶ ἢ τετραγώνιοι καὶ εἰς αὐτοὺς εἰσήρχοντο ἀπὸ ὀριζόντιον δρόμον, ὃ ὁποῖος κατέληγεν εἰς θύραν ἢ ἀπλοῦν ἄνοιγμα. Εἰς τοὺς τάφους αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἰκογενειακοί, ἔθαπτον πολλοὺς νεκροὺς. Τοιοῦτοι τάφοι εὐρέθησαν εἰς τὰς Μυκήνας, λακκοειδεῖς μὲν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, θολωτοὶ δὲ καὶ λαξευτοὶ εἰς τὴν κάτω πόλιν (εἰκ. 56—58).

Συνήθως ἐπὶ τῶν λακκοειδῶν τάφων κανονικῶς δὲ πάντοτε ἐπὶ τῶν θολωτῶν μετὰ τὴν ταφὴν ἐπεσώρευον χῶμα, εἰς μερικά δὲ μέρη καὶ λίθους καὶ οὕτω κατεσκευάζον τεχνητὸν ὕψωμα, τὸ ὁποῖον πολλάκις περιεβάλλετο γύρω μὲ χαμηλὸν τείχος, διὰ νὰ μὴ καταπίπτῃ τὸ χῶμα. Τὰ ὕψωματα ταῦτα ὠνομάζοντο **τύμβοι**.

2. Ἀκροπόλεις καὶ ἀνάκτορα.

Ἀπ' οὗτου οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἔμαθον νὰ ζοῦν εἰς συνοικισμούς, ἔκτιζον συνήθως αὐτοὺς χάριν προφυλάξεως ἐπὶ ὕψωμα-
των, τὰ ὁποῖα περιέβαλλον μὲ τείχη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν αἱ πρῶται ἀκροπόλεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν καὶ πόλεις. Ἀργότερα ὅμως εἰς τὰς ἀκροπόλεις κατῴκουν μόνον οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς. Ὁ λαὸς κατῴκει ἐκτὸς τῶν ἀκροπόλεων εἰς τὴν πέριξ χώραν κατὰ γένη ἢ οἰκογενείας, μόνον δ' ἐν καιρῷ πολέμου καὶ κινδύνου κατέ-

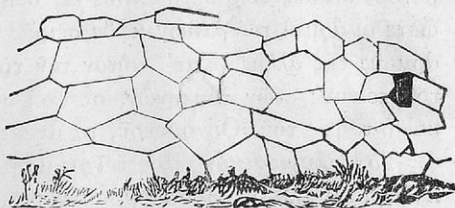

Εἰκ. 68. Κυκλώπειον τείχος.

Εἰκ. 69. Ἰσοδομικὸν τείχος.

φευγεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ἦσαν δὲ τὰ τεῖχη τῶν ἀκροπόλεων κτισμένα μὲ μεγάλους λίθους κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους, τὸν κυκλώπειον, τὸν ἰσοδομικὸν καὶ τὸν πολυγωνικόν.

Εἰκ. 70. Πολυγωνικὸν τεῖχος.

Τὸ κυκλώπειον τεῖχος ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων ἀκατεργάστων καὶ ἀκανονίστως τοποθετημένων λίθων. Τὰ μεταξὺ δὲ τῶν λίθων κενὰ γεμίζονται μὲ μικροὺς λίθους καὶ μέπηλόν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι κτισμένα τὰ τεῖχη τῆς Τί-

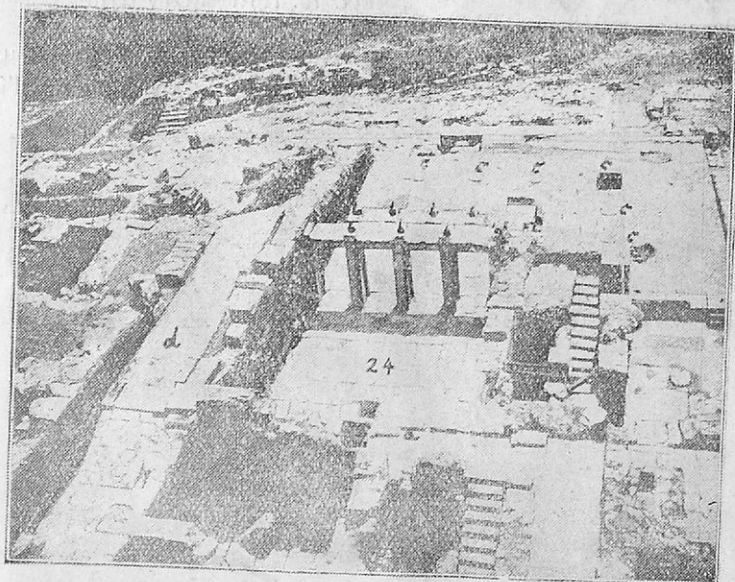

Εἰκ. 71. Τεῖχη Μυκηνῶν μὲ τὴν πύλην τῶν λεόντων.

ρυνθος, κατὰ τὸ περισσότερον μέρος τὰ τεῖχη τῶν Μυκηνῶν καὶ τὰ πανάρχαια τεῖχη τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ *ισοδομικὸν* τείχος ἀποτελεῖται ἀπὸ τετραπλεύρους πελεκημένους λίθους τοποθετημένους εἰς σειρὰς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οἱ ἄρμοι τῶν λίθων κάθε σειρᾶς νὰ μὴ συμπίπτουν μὲ τοὺς ἄρμους τῆς ἄλλης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι κτισμένα μέρη τοῦ τείχους τῶν Μυκηνῶν, οἱ ἐκεῖ δύο μεγάλοι θολωτοὶ τάφοι καὶ ὁ τάφος τοῦ Ὁρχομενοῦ, τὰ ἀνάκτορα τῆς Κρήτης καὶ ἄλλα.

Τὸ *πολυγωνικὸν* τέλος τείχος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνισοπλεύρους πολυγώνους λίθους προσαρμοσμένους κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε

Εἰκ. 72. Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ ἐν Κρήτῃ.

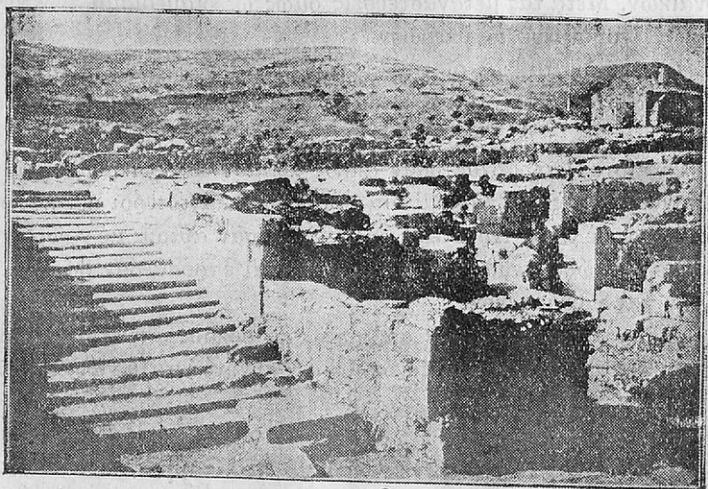
νὰ μὴ ἀφήνεται κενόν. Τοιαῦτα τείχη σφύζονται εἰς τὰς Μυκήνας, εἰς τὴν Λάρισαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἦσαν κτισμένα καὶ τὰ *ἀνάκτορα*, αἱ κατοικίαι δηλ. τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν.

Τὰ *κρητικὰ ἀνάκτορα* ἔχουν σχέδιον πολυσύνθετον. Παρατίθενται αὐλαί, αἵθουσαι ὑποδοχῆς, δωμάτια ὕπνου, δωμάτια ὑπηρεσίας, λουτρά, ἐργαστήρια, κατοικίαι τῶν δούλων καὶ τῶν στρατιωτῶν, εἶναι δὲ ἐν μέρει διώροφα ἢ καὶ τριώροφα.

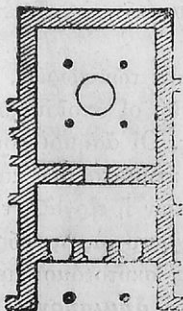
Τὰ *Μυκηναϊκὰ ἀνάκτορα* (Μυκηνῶν, Τίρυνθος) εἶναι ἀπλού-

στερα. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ μίαν αὐλήν. Γύρω ἀπὸ τὴν αὐλήν ἐσω-
τερικῶς ὑπάρχουν στοαί, εἰς τὸ μέσον δὲ κυκλοτερὴς βωμός. Εἰς

Εἰκ. 73. Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν Κρήτῃ.

τὴν ἀπέναντι τῆς εἰσόδου πλευρὰν ὑπάρχει τὸ κυριώτερον μέρος
τῶν ἀνακτόρων, τὸ **μέγαρον** τῶν ἀνδρῶν. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ
μίας στοᾶν ἀνοικτὴν πρὸς
τὴν αὐλήν (αἴθουσα), κάπο-
τε ἀπὸ ἑνα δωματίον ἔπει-
τα ἀπὸ τὴν αἴθουσαν (πρό-
δομος) καὶ ἀπὸ τὸ κυρίως
μέγαρον. Τὸ κυρίως μέγα-
ρον ἔχει εἰς τὸ μέσον κυ-
κλοτερῇ ἐστίαν καὶ γύρω
ἀπὸ αὐτὴν τέσσαρας κίονας
διὰ τὰς ὑποβαστάζουσιν τὴν
στέγην. Εἰς αὐτὴν δὲ ὑπερ-
άνω τῆς ἐστίας ἐσχηματίζε-
το ἄνοιγμα τετραγώνον, τὸ
ὁποῖον εἶχε καὶ αὐτὸ ἰδιαι-
τέραν στέγην καὶ ἐχρησί-
μευε διὰ τὰ εἰσερχομένη καὶ
ἐξερχομένη ὁ ἀπὸ τῆς ἐστίας κα-

Εἰκ. 74. Μέγαρον.

Εἰκ. 75. Κίον
μυκηναϊκός.

πνός. Γύρω ἀπὸ τὸ κυρίως μέγαρον ὑπάρχουν ἄλλα διαμερίσματα μικρὰ καὶ σκοτεινά, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς κοιτῶνες καὶ ἀποθήκαι. Ἰδιαίτερον δὲ διαμέρισμα ἐχρησίμευε πρὸς διαμονὴν τῶν γυναικῶν. Μετὰ τὰς μεταναστεύσεις ὅμως ὡς διαμέρισμα τῶν γυναικῶν ἐχρησίμευε τὸ ὑπερφῶν.

Τὰ πατώματα καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ μεγάρου ἦσαν ἐπιχρισμένα μὲ ἀσβεστοκονίαμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐζωγράφιζον ποικιλοχρώμους ζωγραφίας.

Οἱ κίονες κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἀπλοὶ κορμοὶ δένδρων, οἱ ὁποῖοι ἐμπηγνύοντο εἰς τὴν γῆν καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν λεπτότεροι μὲν κάτω, παχύτεροι δὲ ἄνω. Ἀργότερα ὅμως ἐστόλισαν αὐτοὺς μὲ χρώματα καὶ μὲ θραβδώσεις εὐθείας ἢ ἐλικοειδεῖς καὶ ἐπρόσθεσαν βάσιν λιθίνην καὶ κιονόκρανον.

Εἰς ξυλίνην παραστάδα ἀπὸ μεγάλους δοκοὺς ἀπέληγον καὶ οἱ τοῖχοι εἰς τὰ ἄκρα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα δὲν συνηνοῦντο μὲ ἄλλον τοῖχον, διότι χωρὶς αὐτὴν θὰ κατέρρεεν ὁ τοῖχος.

3. Ἡ κοινωνία καὶ τὸ πολίτευμα.

Ὅπως ὅλοι οἱ Ἄριοι, οἱ Ἕλληνες κοινωνικῶς διηροῦντο εἰς δύο τάξεις, τοὺς **εὐγενεῖς**, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ σπουδαῖοι πολεμισταί, καὶ τοὺς **ἀσήμεους**, τὸ πολὺ πλῆθος. Τὰ ὅρια μεταξὺ τῶν δύο τούτων τάξεων ἦσαν ἀκαθόριστα καὶ αἱ δύο δὲ ὠδηγοῦντο εἰς τὸν πόλεμον ὑπὸ ἐνὸς **βασιλέως**, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπλῶς ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς ἐκ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν, πρῶτος μεταξὺ ἴσων. Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τῶν ἐγχωρίων λαῶν τὰ πράγματα περιεπλάκησαν.

Πρῶτον τὰ κτήματα τῶν χωρῶν, ποὺ κατέκτησαν, περιῆλθον ἰδίως εἰς τοὺς εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγιναν μεγάλοι γαιοκτῆμονες. Οἱ ἄσημοι λοιπόν, οἱ ὁποῖοι εἶχον λάβει μικρὸν μέρος ἀπὸ τὰ κτήματα τῶν κατακτηθέντων ἢ ἀπέζων ἀπὸ τοὺς μικροὺς ἀγρούς των ἢ εἰργάζοντο μὲ μισθὸν εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν ἢ μετήρχοντο τὰς διαφόρους μηχανικὰς τέχνας, ἦσαν δηλ. τέκτονες, χαλκεῖς, σκυτοτόμοι, μάντις, ἰατροί, κήρυκες, ἔμποροι καὶ ὠνομάζοντο **δημιουργοί**.

Ἐπειτα εἰς τὰς δύο κοινωνικὰς τάξεις προσετέθη καὶ τρίτη, ἡ ὁποία ἀπετελέσθη ἀπὸ τοὺς κατακτηθέντας λαούς. Οὗτοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἔγιναν **δοῦλοι** καὶ ἡ ἡσχολοῦντο εἰς τὴν καλλιέργειαν.

γίαν τῶν κτημάτων τῶν εὐγενῶν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ποιμνίων τῶν ἢ ὑπηρετοῦν αὐτοὺς εἰς τὰς οἰκίας τῶν.

Ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ ὁ μεγαλύτερος γαιοκτήμων τῆς χώρας, ἐθεωρεῖτο πρόσωπον ἱερὸν, διότι ἐπιστεύετο ὅτι κατήγετο ἐκ τίνος ἥρωος ἢ θεοῦ καὶ ὅτι ἐλάμβανε τὴν δύναμιν τοῦ ἀπὸ αὐτὸν τὸν Δία. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι μεγάλοι γαιοκτήμονες τῆς χώρας καὶ σπουδαῖοι πολεμισταί, δηλ. οἱ εὐγενεῖς, ἐθεωροῦντο ἱεροί, ὅπως ὁ βασιλεὺς, ὠνομάζοντο δὲ ἄριστοι, γέροντες, βουλευφόροι. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως διεδέχετο αὐτὸν συνήθως ὁ μεγαλύτερός του υἱός. Ἐπρεπεν ὁμοῦς ὁ βασιλεὺς νὰ ἔχῃ καὶ προσωπικὴν ἀξίαν καὶ δύναμιν. Διὰ τοῦτο μερικοὶ γέροντες πατέρες παρητοῦντο καὶ ἄφηνον τὴν βασιλείαν εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν.

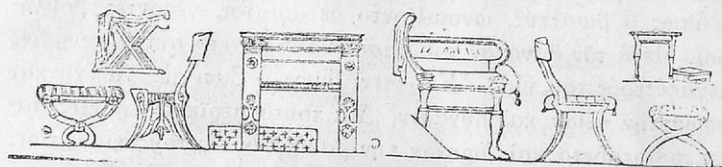
Ὁ βασιλεὺς κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦτο, ὅπως καὶ οἱ βασιλεῖς τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ, ἀπόλυτος μονάρχης. Ἐπειτα ὁμοῦς ἡ ἐξουσία του περιορίσθη. Ἦτο μὲν καὶ τώρα ὁ ἀνώτατος ἱερεὺς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον εἶχεν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, ἐν καιρῷ εἰρήνης ὁμοῦς ἡ δύναμίς του περιορίζετο πολὺ ὑπὸ τῶν εὐγενῶν ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως. Ὅσάκις ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ ἀπόφασιν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐνδιεφέρετο ὅλη ἡ πόλις, ἐκάλει τοὺς εὐγενεῖς εἰς συμπόσιον καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν συνεζήτουν καὶ ἀπεφάσιζον (**βουλὴ γερόντων**). Κατόπιν ἐκάλει καὶ τὸν λαὸν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως (**ἀγορὰ δήμου**) καὶ ἐξέθετεν εἰς αὐτὸν τὰ ἀποφασισθέντα. Ἀλλὰ εἰς τὴν ἀγορὰν αὐτὴν μόνον εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἐπετρέπετο νὰ λάβουν τὸν λόγον. Ὁ παριστάμενος λαὸς ἢ παρεδέχετο διὰ βοῆς ἢ, ἂν ἡ ἀπόφασις δὲν ἤρρεσεν εἰς αὐτόν, ἐσιώπα.

Καὶ ἡ δικαστικὴ ὡσαύτως ἐξουσία τοῦ βασιλέως ἦτο περιορισμένη. Κυρίως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπεκράτει ἡ αὐτοδικία. Πολὺ σπανίως δὲ κατέφευγον εἰς τὸν βασιλέα διὰ νὰ λύσῃ τὰς διαφοράς τῶν. Τὸ ἀδίκημα καὶ ἰδίως ὁ φόνος ἐνδιαφέρει μόνον τὰς δύο οἰκογενείας, τοῦ ἀδικήσαντος καὶ τοῦ ἀδικηθέντος. Ὑπεύθυνος δὲ δι' αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον ὁ ἀδικήσας, ἀλλ' ὅλη ἡ οἰκογένειά του, ὅπως καὶ ἀπὸ αὐτὸ δὲν προσβάλλεται μόνον ὁ ἀδικηθείς, ἀλλ' ὅλη ἡ οἰκογένειά του. Ἐξiléωσις τοῦ ἀδικήματος δύναται νὰ γίνῃ μόνον, ὅταν ἡ ἀδικηθεῖσα οἰκογένεια δεχθῇ παρὰ τῆς ἄλλης χρηματικὴν ἱκανοποίησιν (ποινή).

4. Ὁ οἰκιακὸς βίος.

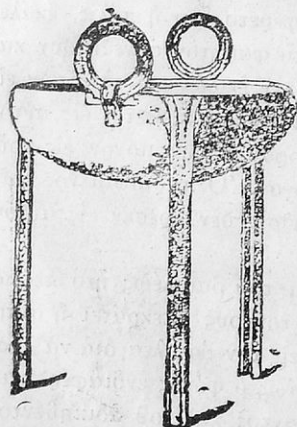
Ἡ ζωὴ ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων ἦτο πολὺ ἀπλῆ.

Αἱ οἰκίαι, ἀφ' ὅτου οἱ ἄνθρωποι ἐπαυσαν νὰ κατοικοῦν εἰς καλύβας, ἐκτίζοντο μὲ μικροὺς λίθους συνδεομένους μὲ πηλὸν καὶ ἐνίοτε μὲ ὠμάς πλίνθους. Πρὸς μεγαλυτέραν δὲ στερέωσιν παρε-

Εἰκ. 76. Ἔδραι διάφοροι.

νέβαλλον εἰς τοὺς τοίχους κατ' ἀποστάσεις ξύλα ὀριζοντίως. Αἱ καλύτερον κτισμέναι οἰκίαι εἶχον καὶ ἐπίχρισμα ἐκ πηλοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἄλλο λεπτὸν ἐπίχρισμα ἐξ ἀσβέστου. Ἀπετελοῦντο δὲ αἱ οἰκίαι συνήθως ἀπὸ τρία κατὰ μῆκος δωμάτια. Ἐκ τούτων,

Εἰκ. 77. Τρίπους λέβης.

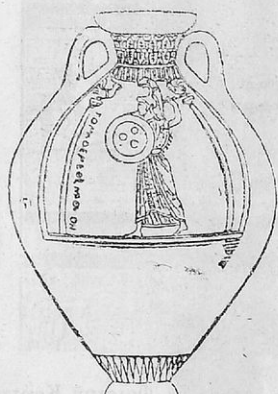
ὅπως καὶ εἰς τὸ μέγαρον, τὸ ἐμπρόσθιον ἦτο στοὰ ἀνοικτὴ πρὸς τὰ ἔξω, εἰς δὲ τὸ μεσαῖον ὑπῆρχεν ἐστία καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὴν τέσσαρες κίονες ἀπὸ κορμοὺς δένδρων διὰ νὰ ὑποβαστάζουν τὴν στέγην. Ἡ στέγη δὲ ἦτο ἡ ὀριζοντία ἢ ἐπικλινὴς πρὸς τὴν μίαν ἢ καὶ πρὸς τὰς δύο πλευράς.

Τὰ ἐπιπλά τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι ὁ θρόνος, κάθισμα μέγαλον μὲ στηρίγματα διὰ τὰ νῶτα, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ἄλλα καθίσματα μὲ στήριγμα διὰ τὰ νῶτα μόνον, σκαμνία, τράπεζαι

μικραὶ διὰ νὰ τρώγουν καὶ κιβώτια διὰ νὰ φυλάττουν τὰ ἐνδύματα καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀντικείμενα. Τὰ μαγειρικὰ σκευῆ ἦσαν σχεδὸν ὅμοια μὲ τὰ ἰδικά μας. Τὰ συνήθη δὲ ἄγγεῖα εἶναι ὁ τρίπους λέβης, ὁ πίθος διὰ νὰ ἀποθηκεύουν οἶνον, ἔλαιον καὶ μέλι, ἐπίσης ὁ ἀμφορεὺς, ἡ ὑδρία διὰ τὸ νερόν, ὁ κρατὴρ διὰ νὰ ἀνα-

μειγνύουν οἶνον μὲ νερόν, ἢ λήκυθος διὰ τὸ ἔλαιον, ποτήρια καὶ ἄλλα.

Ἡ ἐνδυμασία πρὸ τῶν μεταναστάσεων ἦτο διάφορος παρὰ κατόπιν. Τὸ σύνηθες ἐνδυμα τῶν Κρητῶν καὶ νησιωτῶν πρὸ τῶν

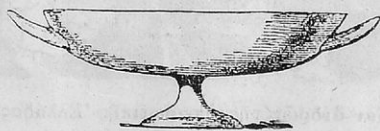

Εἰκ. 78. Ἀμφορεὺς.

Εἰκ. 79. Κρατήρ.

μεταναστεύσεων ἦτο μικρὸν τεμάχιον ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον, δε-
μνόμενον εἰς τὴν μέσσην μὲ ζώνην, ἐκάλυπτε τὴν κοιλίαν καὶ μέρος
τῶν μηρῶν. Κατὰ τὰς ἐορτὰς ὅμως οὗτοι ἐφόρουν μακρὸν ἐνδυμα,
τὸ ὁποῖον ἔφθανε μέχρι τῶν ἀστραγάλων, ὅπου ἐστοργυλοῦτο
καὶ ἐλάμβανε τὸ σχῆμα σημερινῆς βράκας (εἰκ.
82). Εἰς δὲ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα οἱ ἄνδρες
ἐφόρουν χιτῶνα (ὑποκάμισον) μὲ μακρὰς χειρί-
δας, ὃ ὁποῖος ἔφθανε μέχρι τῶν μηρῶν καὶ
ἐκρατεῖτο εἰς τὴν μέσσην μὲ ζώνην. Αἱ γυναῖκες
κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν καὶ εἰς τὰς νήσους καὶ

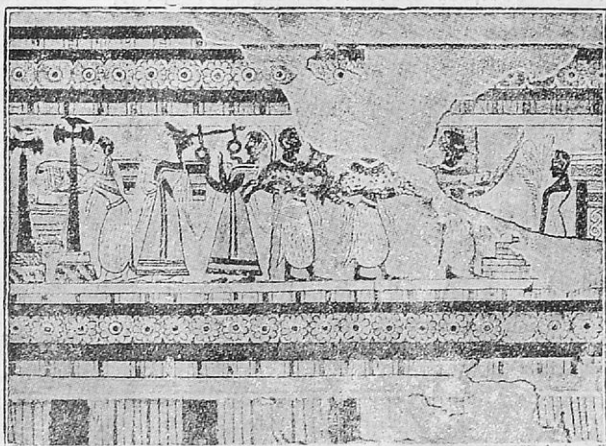
Εἰκ. 80. Φιάλη.

Εἰκ. 81. Λήκυθος.

εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἐφόρουν περικόρμιον, τὸ ὁποῖον
ἐφηρομόζετο ἀκριβῶς εἰς τὸ στῆθος, καὶ πλουσίαν ἐσθῆτα, ἢ ὁποία

κατέβαιναν ἀπὸ τὴν μέσσην μέχρι τῶν ποδῶν ὅλον ἐν πλατυτέρᾳ. Ἐπὶ δὲ τοῦ περιχορμίου ἐφόρου ἐνίοτε μικρὸν ἐπενδύτην. Ἡ κόμη κατέπιπτε συνήθως εἰς μικροὺς πλοκάμους καὶ ἐστολίζετο

Εἰκ. 82. Ἐνδυμασίαι Κρητῶν (λιθίνη λάραναξ ἐκ Φαιστοῦ Κρήτης).

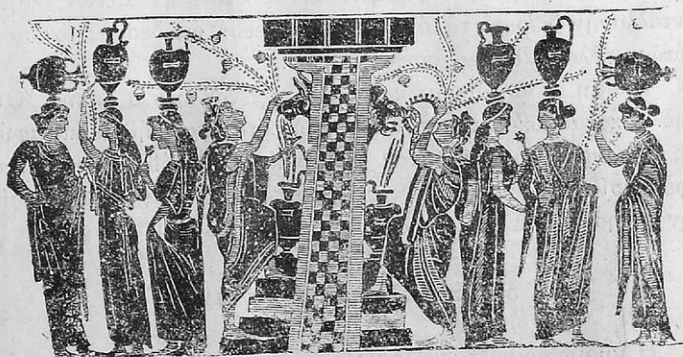
μὲ καρφίδας, ταινίας καὶ διαδήματα. Ἄνδρες δὲ καὶ γυναῖκες ἐφόρου ἐνίοτε πέδιλα, τὰ ὅποια συνεκρατοῦντο μὲ λωρία, καὶ

Εἰκ. 83. Ἐνδυμασίαι ἀνδρῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

ἐστολίζοντο μὲ διάφορα κοσμήματα, βραχιόλια, δακτυλίδια, περιδέραια καὶ ἴσως καὶ ἐνώτια. Μετὰ τὰς μεταναστάσεις ἡ ἐνδυμασία ἔγινεν ἀπλουστερά. Καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐφόρου μακρὸν

χιτῶνα λινὸν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸν μεγάλον τεμάχιον ὕφασμα μάλλινον (ἱμάτιον). Εἶχον εἰς τοὺς πόδας ὑποδήματα καὶ τὴν κεφαλὴν συνήθως γυμνήν. Ὁ χιτὼν τῶν γυναικῶν ἦτο μακρότερος, ἀνεσηκώμενος δὲ εἰς τὴν μέσην μὲ τὴν ζώνην καὶ ἐσχημάτιζε τὸν λεγόμενον κόλπον. Αἱ γυναῖκες προσέτι ἐφόρουν ἐνίοτε κά-

Εἰκ. 81. Ἐνδυμασίαι γυναικῶν μετὰ τὰς μεταναστάσεις.

λυμμα ἀπὸ ὕφασμα λεπτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἄλλοτε δὲ ἐκάλυπτον αὐτὴν μὲ τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου.

Εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν ὁ πατὴρ εἶναι ὁ κύριος καὶ εἰς αὐτὸν ὅλοι ὀφείλουν ὑπακοήν. Αὐτὸς δὲ εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ ἱερεὺς τῆς οἰκογενείας. Ἡ γυνὴ διαμένει πάντοτε εἰς τὸ διαμέρι-

σμα τῶν γυναικῶν καὶ διευθύνει τὰς ἐργασίας τῆς οἰκίας. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ γυναῖκες τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν κατεγίνοντο εἰς τὸ νὰ ὑφαίνουν καὶ κεντοῦν καὶ εἰς τὰς ἄλλας οἰκιακὰς ἐργασίας. Αἱ κόραι μένουں πλησίον τῆς μητρός των, ἀλλὰ δὲν εἶναι κλεισμένοι ὅπως αἱ ὕπανδροι. Ἡμποροῦν νὰ ἐξέρχωνται ἐλεύθερα. Δὲν ἔχουν ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξουν αὐταὶ τὸν σύζυγόν των. Ὁ πατὴρ δίδει αὐτὰς εἰς ὅποιονδήποτε θέλει καὶ λαμβάνει εἰς ἀντάλλαγμα δῶρα.

Αἱ μεγαλύτεραι διασκεδάσεις κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶναι τὰ συμπόσια. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν βωμὸν ἑνὸς θεοῦ σφάζουν τοὺς βοῦς ἢ τὰ πρόβατα. Καίουν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ τὰ ἐντόσθια, τὸ λίπος καὶ τὰ ὀστέα, τὸ δὲ κρέας κόπτουν εἰς τεμάχια καὶ ψήνουν. Ἐπειτα κάθηνται ὅλοι καὶ τρώγουν τὸ κρέας μὲ ἄρτον καὶ σῖτον. Μετὰ τὸ φαγητὸν δὲ πίνουν οἶνον ἀνάμεικτον μὲ ἄφθονον νερόν. Τέλος διεσκεδάζον μὲ μουσικὴν, ἄσματα καὶ χορούς.

Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῆς κοινωνίας τῶν χρόνων αὐτῶν εἶναι ἡ εὐγενὴς προθυμία, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγίνετο δεκτὸς κάθε ξένος, ὁ ὁποῖος ἐζητεῖ φιλοξενίαν. Ὁ ξένος ἐθεωρεῖτο ὅτι ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὸν Δία καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ εὖρη κάθε περιποίησιν. Συνήθως ὁ φιλοξενούμενος καὶ ὁ φιλοξενῶν ἔκαμνον ἀνταλλαγὴν δώρων, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς δεσμὸς ὅχι μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπογόνων των.

Ἀκόμη σεβαστότερος καὶ ἀπὸ τὸν ξένον ἦτο ὁ ἱκέτης. Ὅταν δηλ. ὁ καταδιωκόμενος δι' ὅποιονδήποτε λόγον ἤθελε καταφύγει εἰς τὸν βωμὸν ἢ τὴν ἐστίαν τῆς οἰκίας καὶ ἤθελε ζητήσῃ τὴν προστασίαν τοῦ κυρίου αὐτῆς, αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπορρίψῃ τὴν αἴτησιν. Ἄλλως ἐτιμωρεῖτο ἀπὸ τὸν Δία.

5. Τὰ ὅπλα καὶ ὁ πόλεμος.

Ἡ κυριωτέρα ἀπασχόλησις τῶν λαῶν καὶ ἰδίως τῶν εὐγενῶν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἦτο ὁ πόλεμος.

Κάθε ἀνὴρ ὠπλίζετο μὲ ἰδικὰ του ὅπλα. Εἶχε δὲ δύο εἰδῶν ὅπλα, **ἐπιθετικά**, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκτύπα τὸν ἀντίπαλόν του, καὶ **ἀμυντικά**, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπροφυλάσσετο ἀπὸ τὰ κτυπήματά του.

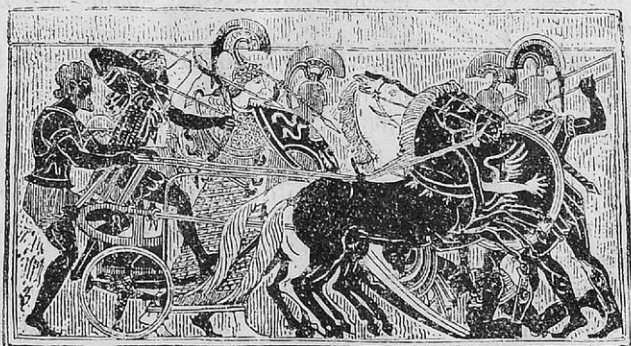
Διὰ νὰ προφυλάττῃ τὴν κεφαλὴν του ὁ πολεμιστὴς ἐφόρει

παλαιότερα μὲν σκουῖφον ἀπὸ δέσμα, ἀργότερα δὲ **περικεφαλαίαν** ἀπὸ χαλκόν. Ἡ περικεφαλαία ἐσκέπαζε τὸ μέτωπον, τοὺς

Εἰκ. 85. Πολεμισταὶ ῥηρικῶν χρόνων.

προτάφους καὶ τὰς παρεῖας εἰς τρόπον, ὥστε νὰ φαίνωνται μόνον οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ πώγωνος, ἐδένετο δὲ ἀπο-

Εἰκ. 86. Πολεμικὸν ἄρμα.

κάτω μὲ λωρίον. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς περικεφαλαίας ἦτο ἐμπηγμένον λοφίον, συνήθως ἀπὸ οὐρὰν ἵππου.

Διὰ νὰ προφυλάτῃ τὰς κνήμας του ὁ πολεμιστὴς ἐφόρει τὰς

κνημίδας. Αὐταὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν ἀπὸ δέσμα, κατόπιν ὁμως κατασκευάζοντο ἀπὸ πλάκας ἐκ μετάλλου, ἔφθανον δὲ ἀπὸ τὰ γόνата μέχρι τῶν ἀστραγάλων.

Διὰ τὰ ἀποκορύψαι τὰ κτυπήματα τῶν ἀντιπάλων ὁ πολεμιστὴς ἐκράτει μὲ τὴν ἀριστεράν του χεῖρα **ἀσπίδα** κατασκευασμένην ἀπὸ πολλὰ δέσματα βοῶν καὶ ἀπὸ πλάκας ἐκ μετάλλου. Ἡ ἀσπίς κατ' ἀρχὰς ἦτο πολὺ μεγάλη. Ἐκάλυπτε τὸ σῶμα ἀπὸ τὸν πώγωνα μέχρι τῶν ἀστραγάλων. Ἀργότερα ἔγινε μικρότερα. Τότε ἠναγκάσθησαν νὰ φοροῦν καὶ ἄλλο ἀμυντικὸν ὄπλον, τὸν **θώρακα**. Ὁ θώραξ κατασκευασμένος ἐκ χαλκοῦ ἐπροφύλαττε καὶ τὴν ὀάχιν καὶ τὸ στῆθος.

Ὡς ἐπιθετικὰ δὲ ὄπλα οἱ περισσότεροι πολεμισταὶ εἶχον τὸ **ξίφος** καὶ τὸ **δόρυ**. Τὸ ξίφος ἦτο χάλκινον, πολὺ μακρὸν καὶ δίστομον, ἐκρέματο δὲ ἀπὸ τὸν δεξιὸν ὄμων εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρόν. Τὸ δόρυ ἦτο ξύλινον καὶ εἶχεν εἰς τὰ δύο ἅκρα αἰχμὰς ἀπὸ χαλκόν, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον, ἡ μὲν μία διὰ νὰ τρυπᾷ τὸν ἀντίπαλον, ἡ δὲ ἄλλη διὰ νὰ ἐμπηγνύεται εἰς τὴν γῆν κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεως. Ἦτο δὲ τὸ δόρυ πολὺ μακρὸν, ἐνίοτε μέχρι πέντε μέτρων.

Μερικοὶ τέλος πολεμισταὶ ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ **τόξον** κατασκευασμένον ἀπὸ ξύλον ἢ ἀπὸ δύο κέρατα ἐλάφου συνενωμένα. Μὲ τὸ τόξον ἔρριπτον βέλη, τὰ ὁποῖα εἶχον αἰχμὴν ἀπὸ χαλκόν τριγωνικήν.

Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς εἶχον ὄπλα στερεώτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐπορεύοντο δὲ συνήθως εἰς τὴν μάχην ἐπάνω εἰς **ἄρμα** δίτροχον, τὸ ὁποῖον ἐσύρετο ἀπὸ δύο ἵππους καὶ διηυθύνετο ὑπὸ ἡνιόχου. Ἐμάχοντο δὲ οὗτοι ἄλλοτε μὲν ἀπὸ τὸ ἄρμα τῶν, ἄλλοτε δὲ ἀφ' οὗ κατέβαινον ἀπὸ αὐτὸ καὶ αὐτοὶ ἔφερον τὴν κρίσιν τοῦ ἀγῶνος. Οἱ λοιποὶ ἠκολούθουν τοὺς ἡγεμόνας τῶν εἰς πυκνὰς ἀτάκτους γραμμὰς.

Αἱ πολεμικαὶ συνήθειαι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦσαν ἀγρίαι. Ὁ νικητὴς ἠσθάνετο ἀγρίαν χαρὰν διὰ τὴν νίκην καὶ τὰ λάφυρα. Ἀπέβλεπεν ὄχι μόνον εἰς τὸ νὰ πάρῃ τὰ ὄπλα τοῦ νεκροῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ σύρῃ τὸ πτώμα του ὀπισθεν τοῦ ἄρματος του καὶ τὸ ἀτιμάσῃ. Διὰ τοῦτο φοβερός ἀγὼν ἐγίνετο διὰ τὸ πτώμα τοῦ φονευθέντος ἥρωος. Ἐπίσης ὅταν μία πόλις ἐκυριεύετο, κατεστρέφετο διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου {καθ' ὅλοκληρίαν, ὅλοι δὲ οἱ κάτοικοί της ἐπωλοῦντο ὡς δοῦλοι.

6. Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Πρὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκετο εἰς ἀκμὴν. Ἀπὸ τότε ὁμως παρακμᾶζουν.

Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία περιορίζεται πλέον εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ τὰ πλοῖα δὲν ἀπεμακρύνοντο πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν, διότι ἦσαν μικρὰ καὶ χωρὶς κατάστρωμα.

Τὸ ἐμπόριον ἦτο ἀνταλλακτικόν· οἱ ἔμποροι δηλ. ἔκαμνον ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων, τὰ ὅποια ἐπερίσσειον εἰς τὸν τόπον των, μὲ ἄλλα, τὰ ὅποια αὐτοὺς δὲν παρήγε. Τὸ νόμισμα δὲν εἶχεν ἐφευρεθῇ ἀκόμη. Καὶ τὸ ἐμπόριον ὁμως τοῦτο ἦτο περιορισμένον. Εἰς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐτιμᾶτο πρὸ πάντων ἡ πολεμικὴ τέχνη, τὸ ἐμπόριον φυσικὰ ἐπεριφρονεῖτο.

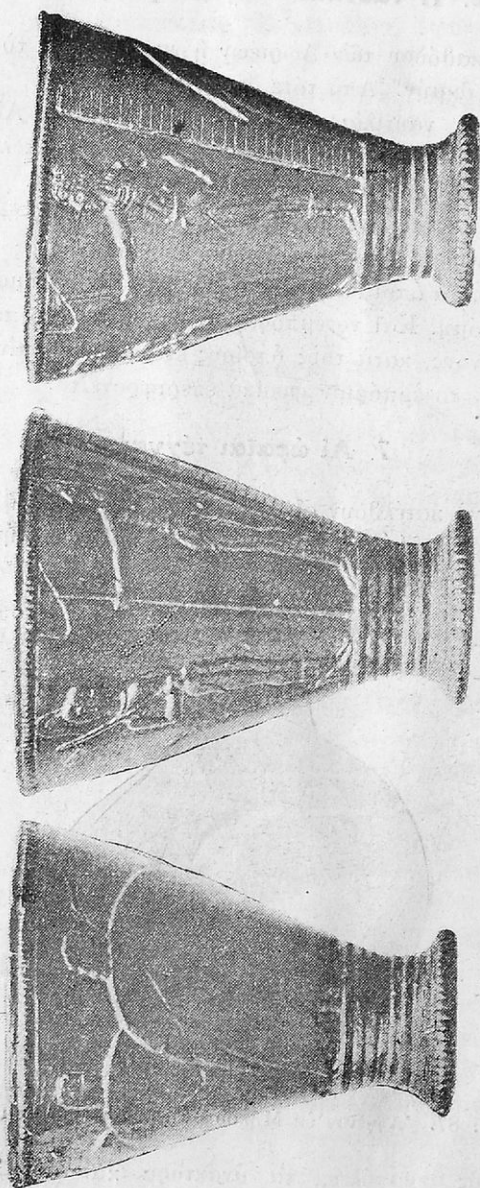
7. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.

Πρὸ τοῦ νὰ κατέλθουν οἱ Δωριεῖς εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα, αἱ ὠραῖαι τέχναι εὐρίσκοντο εἰς μεγάλην ἀκμὴν.

Εἰκ. 87. Ἀγγεῖον ἐκ Μήλου μὲ φυτικὴν διακόσμησιν.

Ἀπὸ τὰς ἀκροπόλεις, τὰ ἀνάκτορα καὶ τοὺς τάφους βλέπομεν ὅτι ἦτο πολὺ προωδευμένη ἡ ἀρχιτεκτονικὴ. Ἡ δὲ μετακίνησις καὶ τοποθέτησις τῶν μεγάλων ἐκείνων λίθων, μὲ τοὺς

Εικ. 88. Ἀγγεῖα ἐκ Κρήτης ἀπὸ μαῦρον λίθον μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις.

ὁποίους εἶναι κτισμένα τὰ τεῖχη τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος, δεικνύουν ὅτι εἶχον ἀρχετὴν πείραν τῆς **μηχανικῆς**.

Εἰς τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν εὐρέθησαν ζωγραφίαι μὲ ζωηρὰ χρώματα, αἱ ὁποῖαι παριστάνουν ζῶα, ἀνθρώπους καὶ ἄλλα κοσμήματα (εἰκ. 50, 59). Ἐπίσης εὐρέθησαν ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ πο-

Εἰκ. 89. Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲ γραπτὴν διακόσμησιν.

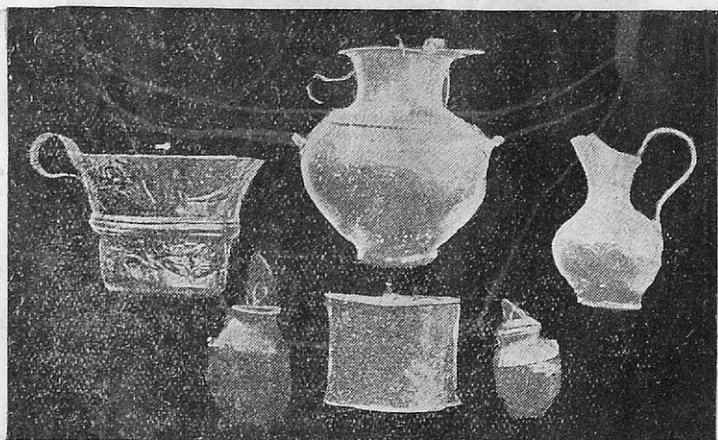
λύχρωμα μὲ κοσμήματα ζώων καὶ φυτῶν καὶ ἄλλα. Αὐτὰ δεικνύουν, ὅτι καὶ ἡ **ζωγραφικὴ** καὶ ἡ **κεραμευτικὴ** ἦσαν πολὺ προωδευμένα.

Καὶ ἡ **γλυπτικὴ** ἐπίσης εἶχε προοδεύσει πολὺ. Ἐσκάλιζον εἰς λίθους, εἰς ὅστ' ἄ ζώων καὶ εἰς μέταλλα ἀναγλύφους παραστά-

σεις ἢ καὶ ὀλόγλυφα ἔργα, τὰ ὅποια παρίστανον ἀνθρώπους ἢ ζῶα. Ἐξειργάζοντο προσέτι τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ ἐσκάλιζον

Εἰκ. 90. Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲ ζωικὴν διακόσμησιν.

Εἰκ. 91. Χρυσὰ ποτήρια ἐκ Μυκηνῶν.

ἐπὶ λίθων ἢ ἐπὶ χρυσοῦ διαφόρους παραστάσεις (ζῶα, ἀνθρώπους κ. ἄ.) μὲ καταπληκτικὴν φυσικότητα διὰ νὰ χρησιμεύουν ὥς

σφραγίδες. Κατεσκευάζον ὡσαύτως ἀπὸ χαλκὸν ἢ χρυσὸν χυτὰ καὶ σφυρηλατημένα ἀντικείμενα καὶ ἐστόλιζον αὐτὰ κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἐπίσης ἦσαν δεξιοὶ εἰς τὴν **ἐμπαιστικήν**. Ἐγνώριζον δηλ. νὰ θέτουν κοσμήματα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, χρυσοῦ κλπ. ἐντὸς ἀντικειμένων ἐξ ἄλλης ὕλης καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ παράγουν ζωγραφίας (εἶκ 52). Τέλος ἐγνώριζον νὰ κατασκευάζουν τὴν **ύαλον**.

Εἶκ. 92. Χρυσοὶ δακτύλιοι ἐκ Μυκηναίων.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων ὅμως αἱ τέχναι ἐν γένει εἰς τὴν Ἑλλάδα μαραίνονται. Μὲ τὰς ἐπιδρομὰς οἱ ἄνθρωποι εἶχον παύσει νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ διὰ τοῦτο εἶχον πτωχεύσει. Ἐξ ἄλλου οἱ Δωριεῖς ἦσαν ἄνθρωποι ὀρεινοί, τραχεῖς καὶ λιτοί, ἐπομένως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀγαποῦν τὰς ὥραίας τέχνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Η ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

1. Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων.

Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων παρουσιάζεται παρὰ πολὺ ἁλλοιωμένη. Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα αἱ πόλεις καὶ αἱ ἀκροπόλεις τῶν Ἀχαιῶν ὅλαι κατεστράφησαν. Ὁ πολιτισμὸς ὁ μυκηναϊκὸς ἐξηφανίσθη. Ἡ μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησις τῶν λαῶν τοῦ Αἰγαίου κατεστράφη καὶ ἡ ναυσιπλοΐα καὶ τὸ ἐμπόριον περιοιήθη εἰς χεῖρας τῶν Φοινίκων. Ἀλλὰ καὶ οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συνεχίσουν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὸν βίον, ποῦ ἔζων εἰς τὴν παλαιάν Ἑλλάδα. Ἦναγκάσθησαν νὰ κάμουν μακροὺς ἀγῶνας μὲ τοὺς ἐντοπίους, ἕως οὗ ἐγκατασταθοῦν ὀριστικῶς καὶ ἐπιδιοθοῦν εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης.

Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἡ Ἑλλάς ὅλη εὐρίσκεται ἀπὸ πάσης ἐπόψεως εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὀνομάζουσιν **μεσαιῶνα τῆς Ἑλλάδος**.

Πρῶτοι ἐξέρχονται ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ αὐτοῦ σκότους οἱ λαοί, οἱ ὅποιοι εἶχον μεταναστεύσει εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Οὗτοι εἶναι οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Μόλις λοιπὸν ἀνέπνευσαν ἐκ τῶν ἀγώνων, τοὺς ὁποίους εἶχον κάμει μὲ τοὺς ἐντοπίους διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς νέας πατρίδας των, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Ἀκμάζουσιν δὲ τότε πρὸ πάντων ἡ **Μίλητος**, ἡ **Φώκαια** καὶ ἡ **Σάμος**, αἱ ὁποῖαι ἀποβαίνουν μεγάλαι ἐμπορικαὶ πόλεις. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῶν παραδόσεων τοῦ παλαιοῦ αὐτῶν βίου καὶ τοῦ γλυκεροῦ κλίματος τῆς Ἰωνίας καὶ τοῦ φαιδρουῦ αὐτῆς οὐρανοῦ ἤρχισαν νὰ καλλιερگوῦν τὰς ὥραϊας τέχνας ὥς καὶ τὴν ἐπικὴν ποίησιν.

Τὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἠκολούθησαν κατόπιν αἱ πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος, καὶ πρῶται αἱ εὐρισκόμεναι εἰς τὰ παράλια τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος **Χαλκίς**, **Εἰρέτρια**, **Κόρινθος**, **Αἴγινα** καὶ κατόπιν αἱ **Ἀθῆναι**. Ἡ ναυτιλία πλέον καὶ τὸ ἐμπόριον περιέρχεται πάλιν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ Φοίνικες ἀναγκάζονται νὰ ἀποσυρθοῦν δυτικώτερον.

σης τάξεως καὶ τοῦ δήμου. Ἐκ τῶν συγκρούσεων αὐτῶν εἰς ἄλλας μὲν πόλεις ἐπεκράτησεν ἡ μία ἐκ τῶν δύο μερίδων, ὥστε τὸ πολίτευμα ἢ ἔμεινεν ὀλιγαρχικὸν (δηλ. ἀριστοκρατικὸν ἢ τιμοκρατικόν, διότι καὶ εἰς τὰ δύο τὴν ἐξουσίαν ἔχουν ὀλίγοι) ἢ μετετράπη εἰς **δημοκρατικόν**, τὴν ἐξουσίαν δηλ. ἔλαβεν εἰς χεῖράς του ὁ λαός, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο **δῆμος**. Εἰς ἄλλας πόλεις πάλιν ἀνετέθη καὶ ὑπὸ τῶν δύο μερίδων ἡ διακανόνισις τῶν διαφορῶν εἰς **νομοθέτας** (Δράκων, Σόλων). Εἰς ἄλλας δὲ πόλεις κατὰ τοὺς μεταξὺ ὀλιγαρχίας καὶ δήμου συχνὰ αἵματηροὺς ἀγῶνας φιλόδοξοι καὶ ἱκανοὶ ἄνδρες ἐκ τοῦ δήμου ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν εὐγενῶν ἀνέλαβον τὴν προστασίαν τοῦ δήμου καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀρπάσουν αὐτοὶ τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι **τυράννοι**, οἱ ὅποιοι ἤκμασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 7ου αἰῶνος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου.

Ἡ κυβέρνησις τῶν τυράννων ἀφῆκε λαμπρὰν ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Οὗτοι ἐπρωστάτευσαν τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ ἐν γένει τὴν ἐργασίαν, κατεσκεύασαν πολλὰ κοινωφελῆ ἔργα καὶ ἐθεράπευσαν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Ἐπίσης ὄχι ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὰς πόλεις φιλελεύθεροι θεσμοί. Ἐπέιζον ὁμοίως καὶ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν δῆμον καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνέπνευσαν εἰς αὐτοὺς τὴν ιδέαν τῆς πολιτικῆς ἰσότητος. Παρ' ὅλα ὁμως αὐτὰ ἡ τυραννὶς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διατηρηθῇ πολὺν χρόνον. Τὰ ἀριστοκρατικὰ γένη, τὰ ὁποῖα ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὰς διαφοροὺς πόλεις, διετήρουν ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν τυράννων. Ἀλλὰ καὶ ὁ δῆμος, ὁ ὁποῖος ὀλονέν προήγετο, δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς ἀνέχεται. Διὰ τοῦτο εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς πόλεις ἡ τυραννὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος κατελύθη, καὶ εἰς ἄλλας μὲν ἐπεκράτησεν ὁ δῆμος καὶ ἐγκαθιδρύθη **δημοκρατία**, εἰς ἄλλας δὲ ἐπεκράτησαν οἱ ὀλιγαρχικοί.

3. Ὁ δεῦτερος ἑλληνικὸς ἀποικισμός.

Αἱ πολιτειακαὶ μεταβολαί, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἐπέφεραν εἰς αὐτὰς μεγάλας ἀνατροπὰς. Αἱ μερίδες, αἱ ὁποῖαι κάθε φορὰν ἐνικῶντο, ἠναγκάζοντο νὰ ἐκπατρίζωνται. Ἐπομένως παρὰ πολλοὶ Ἕλληνες ἐτράπησαν καὶ πάλιν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς τὴν ὁδὸν τοῦ ἀποικισμοῦ πρὸς ὅλας

σχεδὸν τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου. Εἰς τὴν νέαν ὁμῶς αὐτὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ συνετέλεσαν ὄχι ὀλίγον καὶ ἄλλα αἷτια· α') ἡ οἰκονομικὴ στενοχωρία ἔνεκα τῆς ἀφορίας τοῦ ἐδάφους, β') ἡ μεγάλη καὶ δυσανάλογος πρὸς τὴν παραγωγὴν αὔξεις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ γ') καὶ σπουδαιότερον τὸ φύσει ἐμπορικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον ὤθει αὐτοὺς ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν πρώτων ὑλῶν διὰ τὴν βιομηχανίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τόπων καταναλώσεως τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων.

Ὁ δεύτερος αὐτὸς ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς ἐγένεν ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 6ου αἰῶνος π. Χ. Αἱ σπουδαιότεραι δὲ ἐκ τῶν ἀποικιῶν, αἱ ὁποῖαι ἰδρύθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, ἦσαν αἱ ἑξῆς.

Εἰς τὰς νήσους τοῦ **Ἰονίου πελάγους** Λευκάδα καὶ Κέρκυραν ἐγκατεστάθησαν Δωριεῖς ἐκ Κορίνθου.

Ἐπὶ τῶν **ἰλλυρικῶν** παραλίων ἐκτίσθησαν ἡ Ἐπίδαμνος καὶ ἡ Ἀπολλωνία ὑπὸ Κορινθίων καὶ Κερκυραίων.

Ἐπὶ τῆς **κάτω Ἰταλίας** ἐκτίσθη εἰς τὴν Καμπανίαν ὑπὸ τῶν Χαλκιδέων ἡ Κύμη, ἡ ἀρχαιοτάτη πρὸς δυσμὰς ἀποικία, ἐκ ταύτης δὲ κατόπιν προῆλθεν ἡ Παρθενόπη (Νεάπολις). Ὡσαύτως ἀρχαία ἀποικία ἦτο ἐκεῖ ἡ Σύβαρις, περίφημος διὰ τὸν πλοῦτόν της, ἡ ὁποία ἐκτίσθη ὑπὸ Ἀχαιῶν εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος. Ἀποικοὶ ἐκ τῆς Λακωνικῆς ἵδρυσαν τὸν Τάραντα καὶ Λοκροὶ τοὺς ἐπιξεφυρίους Λοκρούς. Χαλκιδεῖς δὲ μὲ Μεσσηνίους ἔκτισαν τὸ Ῥήγιον. Ἐξ αὐτῶν ἐξῆλθον πάλιν ἄλλαι ἀποικίαι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατελήφθη ὅλη ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία, ἡ ὁποία διὰ τοῦτο ὠνομάσθη **Μεγάλη Ἑλλάς**.

Εἰς τὴν **Σικελίαν** Χαλκιδεῖς καὶ Νάξιοι ἔκτισαν τὴν Νάξον βορείως τῆς Αἴτνης, μεσημβρινῶς δὲ τὴν Κατάνην καὶ τοὺς Λεοντίνους. Κυμαῖοι καὶ Χαλκιδεῖς ἔκτισαν ὁμοίως τὴν Ζάγκλην, ἡ ὁποία ὕστερον ὠνομάσθη ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους Μεσσήνη. Οἱ Κορίνθιοι ἔκτισαν τὰς Συρακούσας, οἱ Μεγαρεῖς τὰ Μέγαρα καὶ οἱ Ῥόδιοι τὴν Γέλαν, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ὁ Ἀκράγας. Εἰς τὴν βορείαν τέλος παραλίαν Ἴωνες ἀπὸ τὴν Ζάγκλην ἔκτισαν τὴν Ἰμέραν καὶ Σικελιωταὶ Μεγαρεῖς τὸν Σελινόυντα.

Δυτικώτερον οἱ Φωκαεῖς ἔκτισαν εἰς τὴν **Γαλλίαν** πλησίον

τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥοδανοῦ τὴν Μασσαλίαν καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν τὴν Ζάκανθαν καὶ τὸ Ἐμπόριον.

Εἰς τὴν **Διβύην** Δωριεῖς ἐκ Πελοποννήσου καὶ Θήρας ἔκτισαν τὴν Κυρήνην καὶ τὴν Βάρκαν. Μιλήσιοι δὲ ἐγκαθιδρύθησαν

Εἰκ. 93. Αἱ ἑλληνικαὶ

εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἔκτισαν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου τὴν Ναύκρατιν.

Εἰς τὴν **Μακεδονίαν** οἱ Χαλκιδεῖς ἔκτισαν πολυαριθμούς ἀποικίας εἰς τὴν χερσόνησον, ἥ ὁποία ὀνόμαζον ὠνόμασθη **Χαλκιδική**. Ἐκ τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν ἐπισημοτέρα ἦτο ἡ Ὀλυνθος. Ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Παλλήνης Κορίνθιοι ἔκτισαν τὴν Ποτειδαίαν. Πρὸς ἀνατολὰς εἰς ὅλην τὴν θορακικὴν παραλίαν

ἔκτισθησαν ἄλλαι ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰωνικαὶ ἀποικίαι καὶ κατελήφθησαν αἱ νῆσοι Θάσος, Σαμοθράκη, Ἰμβρος καὶ Λήμνος.

Εἰς τὰ παραλία τοῦ **Εὐξείνου πόντου** τὰς περισσοτέρας ἀποικίας ἔστειλεν ἡ Μίλητος. Οὕτως ἔκτισθησαν ἐκεῖ ἡ Σινώπη,

ἀποικίαι

ἡ Τραπεζοῦς, ἡ Ὀδησσός, ἡ Θεοδοσία, τὸ Παντικάπαιον (Κέρτς) ἡ Τάναϊς καὶ ἄλλαι.

Καὶ ὁ **Ἑλλήσποντος** δὲ καὶ ἡ **Προποντις** ἐγέμισαν ἀπὸ ἀποικίας ἑλληνικάς. Οἱ Μιλήσιοι ἔκτισαν τὴν Ἀβυδὸν καὶ τὴν Κύζικον, οἱ Φωκαεῖς τὴν Λάμψακον, οἱ Μεγαρεῖς δὲ τὴν Χαλκηδὸνα καὶ τὸ ἀπέναντι αὐτῆς Βυζάντιον.

4. Χαρακτήρ καὶ σημασία τῶν ἑλλήν. ἀποικίων.

Κατὰ τὸν δευτέρου τοῦτον ἀποικισμόν αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἶχον ἓν κοινὸν χαρακτηριστικόν. Ἰδρύνοντο διὰ μιᾶς καὶ κατὰ ὥρισμένον τρόπον. Οἱ Ἕλληνες ἀποικοὶ δὲν ἤρχοντο εἰς τὰς ἀποικίας ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ κατὰ μικρὰς ομάδας, ὅπως γίνεται εἰς τὰς σημερινὰς ἀποικίας. Οἱ Ἕλληνες ἀποικοὶ ἀνεχώρουν ἐκ τῆς πόλεως τῶν ὅλοι ὁμοῦ μὲ ἓνα ἀρχηγόν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐκ τῶν εὐγενεστέρων οἰκογενειῶν. Παρελάμβανον ἐκ τῆς πόλεως τῶν ἱερὸν πῦρ καὶ ὁμοιώματα τῶν προστατῶν θεῶν αὐτῆς καὶ ἀπήρχοντο εἰς χώραν, τὴν ὁποίαν ἢ εἶχον ἐκλέξει ὡς κατάλληλον ἢ εἶχεν ὑποδείξει εἰς αὐτοὺς κάποιον μαντεῖον. Τὸ πρῶτον ἔργον τῶν ἀποίκων, ἀφ' οὗ ἔφθανον εἰς τὴν χώραν αὐτήν, ἦτο νὰ ἐγκαταστήσουν τοὺς θεοὺς τῶν καὶ νὰ ἀνεγείρουν βωμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέθετον τὸ ἱερὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον ἔφερον ἐκ τῆς πατρίδος τῶν.

Ἡ ἀποικία ἦτο πόλις ἀνεξάρτητος. Μὲ τὴν πόλιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἦλθον καὶ τὴν ὁποίαν ὠνόμαζον *μητροπόλιν*, συνέδεον αὐτὴν μόνον τὰ κοινὰ ἥθη καὶ ἡ κοινὴ λατρεία. Ἀναμφιβόλως οἱ πολῖται τῆς μητροπόλεως ἐγίνοντο δεκτοὶ εἰς αὐτὴν μὲ ἰδιαιτέρας περιποιήσεις. Ἐκ τῆς μητροπόλεως οἱ ἀποικοὶ ἐδανείζοντο ἱερεῖς καὶ ἰδίως πολιτικούς ἀρχηγούς. Εἰς τὰς ἐφορτὰς τῆς ἐξηκολούθουν νὰ λαμβάνουν μέρος δι' ἀπεσταλμένων. Ἀλλὰ τὰ σημεῖα αὐτὰ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν μητροπόλιν δὲν ἔθετον τὴν ἀποικίαν ὑπὸ κηδεμονίαν. Δὲν ἦτο αὕτη ὑπὸ ἡγεσίας τῆς μητροπόλεως, ἀλλ' ἴση πρὸς αὐτήν.

Ἡ δὲ σημασία τῆς ἀποικιακῆς ἐν γένει κινήσεως τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε σπουδαιότατη διὰ τὸν πολιτισμόν. Οἱ ἀποικοὶ ἀνθρώποι δραστήριοι καὶ ἐπιχειρηματίαι, δὲν ἠμποδίζοντο πλέον ἀπὸ τὰς προλήψεις τῶν παλαιῶν πόλεων. Ἦσαν προοδευτικοί. Ἐδείξαν μεγάλην τόλμην καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἐσχημάτισαν εἰς τὰς νέας χώρας τῶν μικρὰς δημοκρατίας, αἱ ὁποῖαι ἠσχολοῦντο ὄχι εἰς κατακτήσεις, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ πλουτοῦν, καὶ συνεκέντρωσαν τὸ ἐμπόριον ὅλου σχεδὸν τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Μ. Ἀσίας ἐγνώρισαν τοὺς ἀρχαίους πολιτισμούς τῶν Χαλδαίων, τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Φοινίκων. Αἱ ἐπιστῆμαι λοιπὸν τῶν Χαλδαίων, αἱ τέχναι τῶν Αἰγυ-

πτίων, ὁ ἀλφάβητος τῶν Φοινίκων καὶ ἡ τέχνη τῆς θαλασσο-
πλοΐας των καὶ τέλος αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι τῆς Ἀνατολῆς
παρελήφθησαν ὑπ' αὐτῶν καὶ συνεχωνεύθησαν εἰς ἓνα ἑνιαῖον
πολιτισμόν, τὸν ἑλληνικόν, μὲ μορφὴν ὅλως διόλου ἰδιαίτε-
ραν καὶ πρωτότυπον. Τὸν ἑλληνικὸν δὲ τοῦτον πολιτισμὸν κα-
τόπιν αἱ εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον ἑλληνικαὶ ἀποικίαι μετέδω-
καν καὶ εἰς τοὺς ἐντοπίους τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκατε-
στάθησαν.

Αἱ ἀποικίαι λοιπὸν ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν γεωγραφικὴν των
θέσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν των ἀνά-
πτυξιν ὑπερέτρησαν πολὺ τὰς μητροπόλεις των καὶ ἔγιναν κατὰ
τὴν περίοδον αὐτὴν τὸ κέντρον τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ πο-
λιτισμοῦ.

5. Ἡ ἐνότης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 7ου αἰῶνος οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος
δὲν εἶχον κοινὸν ὄνομα. Εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ὀνομάζονται
Ἕλληνες μόνον οἱ Μυρμιδόνες, οἱ ὁποῖοι ἐξεστράτευσαν μὲ τὸν
Ἀχιλλέα ἐκ τῆς Φθιώτιδος. Ἀπὸ τοῦ 7ου ὅμως αἰῶνος ὅλοι
ὀνομάζονται Ἕλληνες.

Τὸ ὄνομα τοῦτο φαίνεται, ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τοὺς Σελλούς ἢ
Ἑλλούς τῆς Ἡπείρου καὶ ἀπεδίδετο κατ' ἀρχὰς μόνον εἰς τοὺς
κατόπιν ὀνομασθέντας Δωριεῖς. Ἀπὸ τὴν Ἡπειρον τὸ ὄνομα
τοῦτο ἐξηπλώθη ἤδη ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων εἰς τὴν
Θεσσαλίαν μέχρι τῆς Φθιώτιδος. Ἀφ' οὗ δὲ μετὰ τὰς μετανα-
στάσεις οἱ Δωριεῖς ἐξηπλώθησαν πρὸς νότον, τὸ ὄνομα τῶν
Ἑλλήνων διεδόθη εἰς ὅλην τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Ἐκ τούτου εἰς
τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου αἰῶνος ὅλοι οἱ κάτοικοι καὶ τῆς κυρίως Ἑλλά-
δος καὶ τῶν ἀποικιῶν ὀνομάσθησαν Ἕλληνες καὶ μὲ τὸ ὄνομα
αὐτὸ ἕκτοτε διακρίνουν ἑαυτοὺς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους λαοὺς
τοὺς ὁποίους ὀνομάζουν **βαρβάρους**.

Τοῦτο δεικνύει, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ἂν καὶ ἦσαν ἐξηπλωμένοι
εἰς τόσον ἀπομεμαχρυσμένης χώρας, εἶχον συνείδησιν ὅτι ἀνήκουν
εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος. Καὶ δικαίως, ἀφ' οὗ ὅλοι ὠμίλουν τὴν
ἰδίαν γλῶσσαν καὶ ὅλοι εἶχον τὰς ἰδίας συνηθείας τοῦ βίου καὶ
πρὸ πάντων τὴν ἰδίαν θρησκείαν, ἡ ὁποία ἀδιακόπως συνήνωνεν
αὐτοὺς πνευματικῶς μὲ τὰ μαντεῖά της, μὲ τοὺς ἀγῶνάς της καὶ
ἐν γένει μὲ τὰ κοινὰ ἱερά, εἰς τὰ ὁποῖα ἤρχοντο ὅλοι ὥς προ-

σχυνηταί. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς εἶναι, ὅτι, διὰ τὰ ἐξηγήσουν τὴν διαίρεσιν των εἰς φυλάς, ἔπλασαν τὸν μῦθον τοῦ Ἑλλήνου.

Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον ὁ Ἕλλην, ὁ κοινὸς πρόγονος ὅλων τῶν Ἑλλήνων, εἶχε τρεῖς υἱούς, τὸν Δῶρον, τὸν Αἴολον καὶ τὸν Εὐϋθον. Ὁ Δῶρος καὶ ὁ Αἴολος ἔγιναν οἱ πρόγονοι τῶν Δωριέων καὶ Αἰολέων, οἱ δὲ δύο υἱοὶ τοῦ Εὐϋθου Ἀχαιοὶ καὶ Ἴων, ἔγιναν οἱ πρόγονοι τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Ἰώνων.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ συνειδήσις αὕτη τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος δὲν κατώρθωσε νὰ συνενώσει πολιτικῶς ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Κάθε πόλις ἀπετέλει μικρὸν κράτος ἀνεξάρτητον μὲ ἰδικήν του κυβέρνησιν, ἰδικούς του νόμους καὶ ἰδικόν του στρατόν. Ἀλλ' ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον αἱ πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀνῆκουν εἰς τὴν ἰδίαν φυλὴν ἢ κατοικοῦν πλησίον, ἤρχισαν νὰ συνεννοῦνται μεταξὺ των καὶ νὰ ἀποτελοῦν ὁμοσπονδίας, ἡ δὲ ἐπικράτησις μιᾶς ἐκ τῶν πόλεων τούτων, τῆς ἰσχυροτέρας, συνέδεε μεταξὺ των περισσότερον τὰ μέλη τῆς ὁμοσπονδίας.

Τοῦτο πρὸ πάντων συνέβη εἰς τὴν **Σπάρτην** καὶ τὰς **Ἀθήνας**. Αἱ πόλεις αὗται ἔγιναν ἰσχυρότεραι πολὺ ἀπὸ τὰς ἄλλας καὶ κατώρθωσαν νὰ συνενώσουν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν των τὰς περισσότερας μὲ ὁμοσπονδίας. Ἡ μὲν Σπάρτη συνήνωσεν ὅλας σχεδὸν τὰς δωρικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀπέμειναν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χωρὶς γεωργικαὶ καὶ διετήρησαν τὴν ἀριστοκρατικὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματός των. Αἱ δὲ Ἀθῆναι συνήνωσαν ὅλας σχεδὸν τὰς ἰωνικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀπέβησαν ἐμπορικαὶ καὶ βιομηχανικαὶ καὶ ἔκαμαν τὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματός των δημοκρατικὴν. Ὅλη δὲ σχεδὸν ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἱστορία τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο τούτων πόλεων.

6. Αἱ δευτερεύουσαι ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι.

Ἡ Μακεδονία. Οἱ Μακεδόνες ἀνῆκον εἰς τὸ ἴδιον ἔθνος μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας καὶ εἶχον γλῶσσαν καὶ ἥθη ὅμοια μὲ αὐτούς. Κατ' ἀρχὰς οἱ Μακεδόνες ἦσαν χωρισμένοι εἰς πολλὰς φυλάς ἀνεξαρτήτους (Βοτταῖοι, Ἐορδαῖοι, Λυγκησταί, Πελαγόνες, Ὀρέσται), αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν ἰδιαίτερας ἡγεμονίας. Ἡ δὲ Χαλκιδικὴ χερσόνησος καὶ ἐν γένει ὅλη ἡ παραλία τῆς Μα-

κεδονίας κατείχετο ὑπὸ ἀποίκων ἐκ τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος. Κατόπιν ὅμως ὁ ἡγεμονικὸς οἶκος τῆς Ὀρεστίδος, ὁ ὁποῖος ἐκαυχᾶτο, ὅτι κατήγετο ἀπὸ τοὺς Ἡρακλείδας τοῦ Ἀργούς, ἐπεβλήθη εἰς ὅλας τὰς ἄλλας φυλὰς τῆς Μακεδονίας καὶ τὰς συνήνωσεν εἰς ἓν βασίλειον μὲν πρωτεύουσαν τὴν Ἐδεσσαν ἢ Αἰγὰς (Βοδενά).

Ἡ Μακεδονία, ἐπειδὴ κεῖται εἰς τὸ βορειότερον ἄκρον τῆς Ἑλλην. χερσονήσου καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὰς νοτιωτέρας ἑλλην. χώρας μὲ ὑψηλὰ ὄρη, εὐρίσκετο μὲν πάντοτε εἰς σχέσεις μὲ αὐτάς, ἀλλ' ἐβράδυνε νὰ συνδέσῃ τὴν ἱστορίαν της μὲ τὴν ἱστορίαν αὐτῶν.

Οἱ Μακεδόνες, ὥς πρὸς τὴν πολιτικὴν μόρφωσιν, ἔμειναν εἰς τὴν ὁμηρικὴν ἐποχὴν. Ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἀριστοκρατία ἄρχουν ἔθνους γεωργῶν. Οἱ ἀνώτατοι εὐγενεῖς περιστοιχίζουν τὸν βασιλέα πρῶτοι εἰς τοὺς κινδύνους καὶ εἰς τὴν διανομὴν τῆς λείας. Γραπτοὶ νόμοι δὲν ὑπάρχουν.

Ἡ Θεσσαλία. Κατὰ τὰς μεταναστάσεις οἱ ἐκ τῆς Ἡπείρου Θεσσαλοὶ κατέλαβον κυρίως τὴν μέσην καὶ εὐρυχωροτέραν θεσσαλικὴν πεδιάδα, ὑπέταξαν δὲ καὶ ὑπεχρέωσαν νὰ πληρῶνουν εἰς αὐτοὺς φόρον 1) τοὺς Πεορραιβοὺς, οἱ ὁποῖοι κατέκουν τὸ βόρειον μέρος τῆς χώρας μεταξὺ τοῦ κάτω Πηνειοῦ καὶ τοῦ Ὀλύμπου, 2) τοὺς Μάγνητας, οἱ ὁποῖοι κατέκουν τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν μεταξὺ Ὀσσης καὶ Πηλίου ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀφ' ἑτέρου καὶ 3) τοὺς Ἀχαιοὺς, οἱ ὁποῖοι κατέκουν τὴν Φθιώτιδα. Κατόπιν ὅμως ἡ κυριαρχία τῶν Θεσσαλῶν ἐπεξετάθη καὶ εἰς τοὺς Μαλιεῖς, οἱ ὁποῖοι κατέκουν εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ, καὶ εἰς τοὺς Δόλοπας, οἱ ὁποῖοι κατείχον τὰς περὶ τὸν Τυμφρηστὸν ἀποκρήμους χώρας. Ἀλλὰ ὅλα τὰ ἔθνη αὐτὰ εἶχον ἰδικὰς τῶν κυβερνήσεις καὶ ἰδικὰς τῶν βουλὰς καὶ παρεκάθηντο ὥς ἴσοι μὲ τοὺς κυριάρχους τῶν Θεσσαλοῦς εἰς τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον.

Αἱ κυριότεραι πόλεις τῆς ἰδίως Θεσσαλίας ἦσαν **Φεραί, Φάρσαλος, Λάρισα, Κραννῶν, Γόννοι, Τρίκκη** καὶ ἄλλαι. Αἱ ὁμηρικαὶ βασιλεῖαι δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς αὐτάς, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι ἐνωμέναι πολιτικῶς. Οἱ κάτοικοι διηροῦντο εἰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν κατακτητῶν, οἱ ὁποῖοι κατέκουν εἰς τὰς πόλεις καὶ ἦσαν κύριοι τῶν περισσοτέρων κτημάτων, καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, οἱ ὁποῖοι ἐγίναν δοῦλοι (πενέσται) καὶ ὑπη-

ρέτουν αὐτοὺς ἢ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα καὶ ἔβοσκον τὰ ποίμνια αὐτῶν. Οἱ ἀπόγονοι τῶν κατακτητῶν δὲν ἦσαν ὅλοι ἕξ ἴσων πλούσιοι καὶ ἰσχυροί. Οἱ κύριοι τῶν μεγαλυτέρων κτημάτων ἐκυβέρνησαν αὐθαιρέτως τὰς πόλεις καὶ ἔζων βίον ἡγεμονικόν. Ἐτρεφον εἰς τὰ μεγάλα τῶν κτήματα τοὺς καλυτέρους ἵππους τῆς Ἑλλάδος καὶ συνεκρότουσαν ἀπὸ τοὺς ἀπορωτέρους ἐλευθέρους καὶ ἀπὸ τοὺς πενέστες λαμπρὸν ἱππικόν. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Ἀλευάδαι τῆς Λαρίσης, οἱ Σκοπάδαι τῆς Κραννῶνος, ὁ Κινέας τῶν Γόννων, ὁ Μένων τῆς Φαρσάλου, ὁ Ἰάσων τῶν Φερῶν καὶ ἄλλοι. Ἐνίοτε ὅμως εἰς ἓκ τῶν ἰσχυροτέρων τούτων οἴκων ἀνεγνωρίζετο ὡς ἡγεμὼν ὅλης τῆς χώρας καὶ ὠνομάζετο **ταγός**. Τοιοῦτος ἔγινεν ὁ οἶκος τῶν Ἀλευαδῶν. Ὅσακις ἐγίνετο ἡ τοιαύτη ἔνωσις, οἱ Θεσσαλοὶ ἠδύναντο νὰ συγκροτήσουν στρατὸν 6000 ἱππέων καὶ 10000 ὁπλιτῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ἐγίνετο σπανίως. Συνήθως αἱ πόλεις ἐφιλονίκουν μεταξύ τῶν. Διὰ τοῦτο δὲ οὔτε ἐπὶ τῶν ὑποτελῶν τῶν Περραιβῶν, Μαγνήτων, Ἀχαιῶν, Μαλιέων, Δολόπων, ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν τῶν, οὔτε κατὰ τὴν περσικὴν ἐπιδρομὴν ἀντέταξαν εἰς τοὺς Πέρσας καμμίαν ἀντίστασιν, ἀλλ' ὑπετάχθησαν εἰς αὐτοὺς.

Ἡ Ἡπειρος. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἡπείρου εἶχον τὴν ἰδίαν καταγωγὴν, τὴν ἰδίαν θρησκείαν καὶ τὴν ἰδίαν γλῶσσαν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Ἀλλ' ὅμως δὲν προώδευσαν ὅπως αὐτοί. Ὅπως καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, οὕτω καὶ ἐδῶ ἡ βασιλεία τῆς ὀμηρικῆς ἐποχῆς διετηρήθη καὶ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, καὶ ἦσαν καὶ οἱ Ἡπειρώται διηρημένοι εἰς φυλάς. Οἱ βασιλεῖς δὲ μιᾶς ἑξ αὐτῶν, τῶν Μολοσσῶν, κατώρθωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ συνενώσουν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἑλᾶς τὰς ἄλλας.

Ἡ Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία. Αἱ ὀρεῖναι αὐταὶ χῶραι, ὡς ἀποκλειόμεναι δι' ὑψηλῶν καὶ δυσβάτων ὀρέων ἀπὸ τὴν λοιπὴν ἡπειρον, οὐδέποτε σχεδὸν ἤλθον εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ κάτοικοί τῶν διὰ τοῦτο παρέμειναν ἡμιβάρβαροι. Βασιλεῖται ὅμως δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς αὐτάς. Κυβερνῶνται δὲ κατὰ πόλεις ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν.

Λοκρὶς, Δωρὶς καὶ Φωκίς. Αἱ νοτίως τῆς Οἴτης Λοκρὶς καὶ Δωρὶς οὐδὲν σχεδὸν διεδραμάτισαν πρόσωπον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους. Διοικοῦντο δὲ κατὰ πόλεις ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Ἡ μετὰ τῶν Λοκρῶν ὅμως Φωκίς ἐγίνετο περίφημος, διότι περιεῖχε

τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Αἱ πόλεις τῶν ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν γαιοκτημόνων καὶ συνεδέοντο μὲ κάποιαν χαλαρὰν ὁμοσπονδίαν.

Ἡ Βοιωτία. Ἡ Βοιωτία, μετὰ Φωκίδος καὶ τῆς ἀνατολικῆς Λοκίδος ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ἀττικῆς ἀφ' ἑτέρου, ἀποτελεῖ πεδιάδα ἐκτεταμένην μὲ ἐξόδους καὶ ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου. Πρὸ τῆς καθόδου τῶν Ἀχαιῶν τὴν χώραν κατῴκει λαὸς περίφημος κατὰ τὴν ἡρωικὴν ἐποχὴν, οἱ Μινύαι, οἱ ὅποιοι ἀνέπτυξαν εἰς αὐτὴν τὸν κρητικὸν πολιτισμὸν. Μετὰ ταύτην οἱ Ἀχαιοὶ ἀνέπτυξαν τὸν μυκηναϊκὸν μὲ κέντρα τὴν Καδμείαν καὶ τὸν Ὀρχομενόν. Μετὰ δὲ τὴν καθόδον τῶν Δωριέων κατέλαβον τὴν χώραν οἱ ἐκ Θεσσαλίας διωχθέντες Βοιωτοί. Αἱ πόλεις τῆς Βοιωτίας, τῶν ὁποίων ἀξιολογώτεραι ἦσαν αἱ **Θῆβαι**, ἡ **Χαιρώνεια**, ὁ **Ὀρχομενός**, ἡ **Ἀλῖαργος**, ἡ **Τανάγρα**, ἡ **Δεβάδεια**, ἡ **Κορώνεια**, αἱ **Θεσπιαί** καὶ αἱ **Πλαταιαί**, ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἦσαν αὐτόνομοι καὶ ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Ὅλοι ὅμως ἀπετέλουν ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Τὴν βοιωτικὴν ὁμοσπονδίαν διοικοῦσαν δύο ἄρχοντες, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο **βοιωτάρχαι** καὶ ἐξελέγοντο κατ' ἔτος. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ Θῆβαι ἐφέροντο δέσποτικῶς, περὶ τὸ 510 αἱ Πλαταιαὶ ἀπεσπάρσθησαν ἀπὸ τὴν ὁμοσπονδίαν καὶ συνεμάχησαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους.

Ἡ Εὐβοία. Αὕτη κατὰ τὸ πλεῖστον κατφεύγειτο ὑπὸ Ἰώνων. Ἦκμασαν δὲ εἰς αὐτὴν πρὸ πάντων διὰ τὸ ἐμπόριόν τῶν δύο πόλεις, ἡ **Χαλκίς** καὶ ἡ **Ερέτρια**.

Ἡ Μεγαρίς, ἀφ' οὗ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, ἀπέτελεσε μέρος τῆς Κορίνθου, ἔπειτα ὅμως κατῴρθωσε νὰ γίνῃ αὐτόνομος καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Τότε δὲ καὶ ἀπέστειλε πολλὰς ἀποικίας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος ἔγινε τύραννος αὐτῆς ὁ Θεαγένης, ὁ ὁποῖος νικήσας τοὺς Ἀθηναίους κατέλαβε τὴν Σαλαμίνα καὶ τὴν διετήρησε μέχρι τοῦ Σόλωνος. Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Θεαγένους ἐπεκράτησαν ταραχαί, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὸ νὰ ἀναλάβουν τὴν κυβέρνησιν καὶ πάλιν οἱ ἀριστοκρατικοὶ Δωριεῖς.

Ἡ Κόρινθος. Ἡ Κόρινθος πλησίον τοῦ ἱσθμοῦ, ὁ ὁποῖος συνδέει τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, εὐρίσκετο μετὰ δύο θαλασσῶν, τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὸ ὁποῖον ὠδήγει εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ὁ ὁποῖος ὠδήγει εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν. Ἡ πόλις δὲν ἐπεξετείνετο μέχρι

τῆς θαλάσσης, ἀλλ' εἶχε δύο λιμένας, ἓνα εἰς ἐκάστην ἐκ τῶν δύο θαλασσῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν λιμένων τούτων εἰς τὸ στενότερον μέρος τοῦ ἰσθμοῦ εἶχε στρωθῇ ὁδός, ὃ ὀνομαστὸς **διόλκος**, διὰ τῆς ὁποίας ἔσυρον τὰ πλοῖα ἐκ τῆς μιᾶς θαλάσσης εἰς τὴν ἄλλην. Ἀπέφευγον οὕτω νὰ κάμνουν τὸν περίπλου τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τὸν ὅποιον τὰ πλοῖα ἐκινδύνευον νὰ θραυσθοῦν ἐπὶ τῆς βραχέως καὶ πολυταράχου Μαλέας ἁκρας.

Ἔνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς ἡ Κόρινθος ἔγινεν ἐνωρὶς πόλις πλουσία καὶ μεγάλη. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τὴν πολυμελῆ καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν τῶν Βακχιδῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, συμβούλιον δὲ ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ἀπεφάσιζε περὶ ὅλων τῶν ὑποθέσεων. Κατὰ τὸν 7ον ὅμως αἰῶνα οἱ Βακχιάδαι ἐφονεύθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐπὶ 50 ἔτη καὶ πλέον ὑπέκυψαν εἰς τυράννους. Ὁ πρῶτος τύραννος τῆς Κορίνθου ὑπῆρξεν ὁ Κύψελος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Βακχιδῶν. Οὗτος ἐπὶ 30 ἔτη ἐτυράννησε τῆς Κορίνθου καὶ συνήθροισεν ἄπειρα πλούτη, τρεῖς δὲ υἱοὶ τοῦ ἴδρυσαν ἀποικίας ἐπὶ τῶν ἀδριατικῶν παραλίων.

Ὁ υἱὸς τοῦ Κυψέλου Περίανδρος, ὃ ὁποῖος διεδέχθη αὐτόν, ὑπῆρξεν ὃ ἰσχυρότερος μονάρχης τῶν χρόνων του. Ἰδρυσεν ἀποικίαν τὴν Ποτεΐδαιαν ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου. Συνῆψεν ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου καὶ ἠνάγκασε τοὺς Κερκυραίους, οἱ ὅποιοι τότε εἶχον ἰσχυρὸν στόλον, νὰ ὑποταχθοῦν εἰς αὐτόν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περίανδρου διεδέχθη αὐτόν ὁ υἱὸς του Ψαμμίτιχος. Ἀλλ' ὁ λαὸς τῆς Κορίνθου ἐξηγέρθη, ἐφόνευσεν τὸν Ψαμμίτιχον καὶ κατέστρεψε τὰ ἀνάκτορα τῶν τυράννων. Ἐκτοτε τὴν ἀρχὴν ἀνέλαβον οἱ εὐπορώτεροι τῶν πολιτῶν, οἱ ὅποιοι ἔθεσαν τὴν πόλιν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἡ Σικυνών. Τῆς Σικυνῶνος τὴν κυβέρνησιν εἶχον αἱ δωρικαὶ οἰκογένειαι. Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων κατοίκων ἀπετέλουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ, εὗρίσκοντο δὲ εἰς κατωτέραν θέσιν. Ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος ὁ λαὸς ἐστασίασεν ἐναντίον τῶν Δωριέων. Τότε ὁ Ὀρθαγόρας ἐκμεταλλευθεὶς τὴν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ ἔγινε τύραννος τῆς πόλεως.

Ὁ Ὀρθαγόρας καὶ οἱ ἀπόγονοί του διετήρησαν τὴν ἀρχὴν 100 ἔτη. Τελευταῖος τύραννος ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ὀρθαγόρα ὑπῆρ-

Ξενὸς Κλεισθένης, ὁ ὁποῖος τὴν θυγατέρα του Ἀγαρίστην, περίφημον διὰ τὸ κάλλος της, ἐνύμφευσε μὲ τὸν Ἀθηναῖον Μεγακλέα τὸν Ἀλκμεωνίδην. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλεισθένους ἡ τυραννὶς εἰς τὴν Σικυῶνα κατελύθη καὶ ἐγκατεστάθη ἡ δημοκρατία. Ἀλλὰ καὶ αὕτη μετ' ὀλίγον διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Σπάρτης κατελύθη καὶ ἀντικατεστάθη διὰ τῆς ὀλιγαρχίας.

Φλιασία. Μετὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν καὶ αὕτη ἐβασιλεύετο καὶ διετήρει τὴν αὐτονομίαν της. Κατόπιν ὅμως κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν γειτονικῶν της πολιτειῶν μετέβαλε τὸ πολίτευμά της εἰς ἀριστοκρατικὸν καὶ ὑπῆχθη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης.

Ἡ Αἴγινα. Ἡ Αἴγινα καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Δωριέων ὑπῆχθη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἀργούς. Ἀργότερα κατώρθωσε νὰ γίνῃ αὐτόνομος καὶ διέπρεψεν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰς τέχνας. Μετεῖχε δὲ τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε καλὴν θέσιν, διότι ἦτο ἡ μεγαλύτερα ναυτικὴ δύναμις τῶν Δωριέων.

Τὸ Ἀργος. Τὸ Ἀργος, κείμενον εἰς τὸ μέσον τῆς ἀργολικῆς πεδιάδος, ὑπῆρξε κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ὅλης. Κατὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν φαίνεται, ὅτι οἱ Δωριεῖς συνεβιάσθησαν καὶ κατόπιν συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς ἐντοπίους. Οἱ Δωριεῖς βασιλεῖς τοῦ Ἀργούς ὄχι μόνον ἔγιναν ὀλίγον κατ' ὀλίγον κύριοι ὅλης τῆς Ἀργολίδος, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσαν, ὥστε καὶ αἱ ἄλλαι πρὸς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου δωρικαὶ πόλεις νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ Ἀργούς. Οὕτω κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα πρὶν ἡ Σπάρτη φθάσῃ εἰς τὴν μεγίστην της δύναμιν, τὸ Ἀργος εἶχε γίνῃ ἡ ἰσχυροτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Κόρινθος, ἡ Σικυῶν, ἡ Φλιοῦς καὶ ἡ Αἴγινα ἦσαν σύμμαχοι αὐτοῦ.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους βασιλεὺς τοῦ Ἀργούς ἦτο ὁ Φεῖδων (770 π. Χ.). Οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς τοῦ Ἀργούς εἶχον δύναμιν περιορισμένην, ὥφειλον νὰ συμβουλευῶνται τοὺς ἀρχηγούς τῶν πλουσίων οἰκογενειῶν. Ὁ Φεῖδων ὅμως συνεχέντρωσεν ὅλην τὴν ἔξουσίαν, ἔγινε δηλ. ὅπως ἔλεγον τότε τύραννος.

Ὁ Φεῖδων προσέτι ἐκανόνισε τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ καὶ πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν χρῆσιν ἀργυρῶν νομισμάτων ἰδρύσας νομισματοκοπεῖον εἰς τὴν Αἴγινα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φεῖδωνος ἡ βασιλεία διετηρήθη μὲν

μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν περσικῶν πολέμων, ἀλλὰ μόνον κατ' ὄνομα, διότι ἡ πραγματικὴ ἐξουσία περιήλθεν εἰς τὸν δῆμον.

Μετὰ τὸν περιορισμὸν τῆς βασιλείας ἡ ἐξωτερικὴ δύναμις τοῦ Ἀργουὺς κατέπεσεν. Ἡ Σικυών, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Αἴγινα ἔγιναν αὐτόνομοι. Εἰς δὲ τοὺς πρὸς τοὺς Σπαρτιατάς ἀγῶνας ἔχασαν οἱ Ἀργεῖοι καὶ τὴν Θυρέαν.

Ἀχαΐα. Ἡ Ἀχαΐα δὲν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων. Καὶ ἐδῶ ὅμως κατηργήθη ἡ βασιλεία, ἐκάστη δὲ ἐκ τῶν δώδεκα πόλεων αὐτῆς ἔγινεν αὐτόνομος. Ὅλοι ὅμως συνεδέοντο μετὰ τῶν διὰ χαλαρᾶς συμμαχίας, τῆς ὁποίας κέντρον ἦτο τὸ παρὰ τὸ Αἴγιον ἱερὸν τοῦ Διός.

Ἡλις. Ἡ Ἡλις ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακτήσεως διετέλει ὑπὸ βασιλεῖς. Κατόπιν ὅμως τὴν βασιλείαν ἀντικατέστησεν ἡ ὀλιγαρχία. Ὅπως ἡ Φωκίς ὀφείλει τὴν δόξαν τῆς εἰς τοὺς Δελφούς, οὕτως ἡ Ἡλις εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Περὶ τῆς προεδρίας τῶν ἐκεῖ τελευσμένων ἀγῶνων ἐφιλονίκουν μὲ τοὺς Πισάτας. Ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἀργουὺς Φεῖδων, ἐλθὼν μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ἀφῆρσεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν Ἡλείων καὶ τὴν παρεχώρησεν εἰς τοὺς Πισάτας. Τότε οἱ Ἡλεῖοι ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες ἐλθόντες εἰς βοήθειάν των κατετρόπωσαν τὸν Φεῖδωνα καὶ ὑπήγαγον ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἡλείων ὅχι μόνον τὴν Πισάτιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Τριφυλίαν. Ἐκτοτε οἱ Ἡλεῖοι ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἡ Μεσσηνία. Πρὸς Δ. τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταυγέτου ἐκτείνεται ἡ εὐφορὸς Μεσσηνία. Οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς εἶχον καταλάβει τὴν πλουσίαν ταύτην χώραν κατόπιν συμβιβασμοῦ μὲ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους. Διὰ τοῦτο οἱ παλαιοὶ κάτοικοι διεφύλαξαν τὰ κτήματά των καὶ εἶχον τὰ σὺνὰ πολιτικά δικαιώματα μὲ τοὺς κατακτητάς. Ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τούτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἕνεκα τοῦ γλυκεροῦ κλίματος καὶ τοῦ ἀκόπου βίου οἱ κατακτηταὶ ἔχασαν τὴν πολεμικὴν τὴν ὁρμὴν καὶ συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς ἐγχωρίους. Διὰ τοῦτο δὲ κατόπιν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Σπαρτιατάς.

Ἡ Ἀρκαδία. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μόνη χώρα τῆς Πελοποννήσου, ἡ ὁποία δὲν ἐταράχθη ἀπὸ τὰς μεταναστάσεις. Οἱ Ἀρκαῖδες εἶχον ἡθὴ ἀπλᾶ, διέμενον εἰς κώμας χωρὶς τεῖχη καὶ ἔζων πρὸ πάντων ἐκ τοῦ προϋόντος τῶν ποιμνίων των. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐβασίλευον, κατόπιν ὅμως ἡ βασιλεία κατηργήθη καὶ διεσπάσθησαν εἰς πολλὰς μικρὰς πολιτείας, αἱ ὁποῖαι ἐκυβερνῶντο δη-

μοκρατικῶς. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Τεγέα, ἡ Μαντινεία καὶ ὁ Ὀρχομενός.

Ἡ Κρήτη Ἀφ' οὗτου οἱ Ἀχαιοὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Κρήτην, κατελύθη τὸ ἐκεῖ ἐνιαῖον κράτος καὶ ἐσχηματίσθησαν πολλὰ κράτη κατὰ πόλεις. Κατόπιν ἡ Κρήτη κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, οἵτινες ἐσχημάτισαν καὶ ἐκεῖ πολλὰς ἀνεξαρτήτους πολιτείας (Κνωσός, Γόρτυς, Κυδωνία, Λύκτος). Καὶ ἐδῶ τὸ ἀρχικὸν πολίτευμα ὑπῆρξεν ἡ βασιλεία, κατόπιν ὅμως ἡ βασιλεία κατελύθη καὶ αἱ πόλεις ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν.

7. Ἡ Σπάρτη.

Ἡ κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς.

Μεταξὺ δύο βουνῶν, τοῦ Πάρνωνος πρὸς Α. καὶ τοῦ Ταῦγέτου πρὸς Δ, σχηματίζεται μία βαθεῖα κοιλάς, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ῥέει ὁ Εὐρώτας ποταμός. Ἡ κοιλάς αὕτη εἶναι ἡ Λακωνική.

Εἰς τὸ μέσον τῆς κοιλάδος αὐτῆς πλησίον τοῦ Εὐρώτα ἐγκατεστάθη κατὰ πρῶτον ἓν στίφος Δωριέων καὶ ἐκυρίευσεν τὴν ἐκεῖ ἀρχαίαν πόλιν, ἡ ὁποία ἀπὸ τότε ἔλαβε τὸ ὄνομα **Σπάρτη**. Ἀπ' ἐδῶ οἱ κατακτηταὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς διάστημα ἑνὸς αἰῶνος ἐκυρίευσαν ὅλην τὴν Λακωνικὴν μέχρι τῆς θαλάσσης.

Ἡ γῆ, τὴν ὁποίαν κάθε φορὰν οἱ κατακτηταὶ ἐκυρίευσαν, διεμοιράζετο εἰς ἴσα μερίδια (κλήρους) μεταξύ των. Ἐκ δὲ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς, οἱ μὲν κάτοικοι τῆς πεδιάδος τῆς Σπάρτης καὶ ἐκ τῶν ἄλλων, ὅσοι ἀντέταξαν μεγάλην ἀντίστασιν ἔγιναν δοῦλοι καὶ ὀνομάσθησαν **εἰλωτες**, ὅσοι δὲ ὑπετάχθησαν εὐκόλῃ διετήρησαν κάποιαν ἐλευθερίαν καὶ ὀνομάσθησαν **περιοῖκοι**.

Οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς.

Ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατακτήσεως τῆς χώρας οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς διηρῶντο εἰς τρεῖς τάξεις, τοὺς **Σπαρτιάτας**, τοὺς **περιοῖκους** καὶ τοὺς **εἰλωτας**.

Σπαρτιάται ὀνομάζοντο οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς Δωριεῖς. Μόνοι αὐτοὶ εἶχον πολιτικὰ δικαιώματα καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας. Ἀλλὰ καὶ ὥφειλον

νὰ ἀφιερώνουν ὅλον των τὸν χρόνον καὶ ὅλην των τὴν δρᾶσιν εἰς τὸ κράτος. Εἰς τὸν Σπαρτιάτην δὲν ἐπετρέπετο ἄλλη ἀσχολία, ἐκτὸς τοῦ νὰ παρασκευάζεται διὰ τὸν πόλεμον καὶ νὰ ἀσχολῇται εἰς τὰς δημοσίας ὑποθέσεις. Ἐξὴ δὲ ἀπὸ τὸν κληρὸν του, τὸν ὁποῖον ἐκαλλιέργουν οἱ εἴλωτες, καὶ ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ ἀνῆ-

Εἰς. 94. Ἡ Πελοπόννησος.

κεν εἰς τὴν οἰκογένειαν, δὲν ἠδύνατο μήτε νὰ πωληθῇ μήτε νὰ ὑποθηκευθῇ.

Οἱ περίοικοι ἀπέτέλουν τάξιν ἀνθρώπων ἐλευθέρων, ἀλλὰ χωρὶς πολιτικά δικαιώματα, ἐκαλλιέργουν τὰς γαίας, τὰς ὁποίας οἱ κατακτηταὶ ἀφῆκαν εἰς αὐτοὺς εἰς τὰ ὄρεϊνά ἰδίως μέρη, καὶ ἡσχολοῦντο ἐλευθέρως εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας. Ἀλλὰ καὶ κατετάσσοντο εἰς τὸν σπαρτιατικὸν στρατὸν καὶ ἐπλήρωνον φόρον εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Οἱ εἴλωτες ἦσαν δοῦλοι προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν. Κατῶ-

κουν αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν εἰς τὰ κτήματα τῶν Σπαρτιατῶν, τὰ ὅποια ὄφειλον νὰ καλλιεργοῦν ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐγκαταλείψουν αὐτά, ἀλλὰ καὶ μήτε νὰ ἐκδιωχθῶν ἀπὸ αὐτά. Ἦσαν δὲ ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ὠρισμένον ποσὸν εἰσοδήματος, τὸ ὅποιον δὲν ἠδύνατο νὰ αὐξηθῇ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ εἴλως εὐρίσκετο εἰς κατὰστασιν καλυτέραν ἀπὸ τὸν δοῦλον. Ἡδύνατο μὲ τὴν ἐργασίαν τοῦ νὰ ἀποκτήσῃ περιουσίαν, εἶχεν οἰκογένειαν καὶ κατοικίαν ἰδιαιτέραν καὶ ὑπηρετεῖ εἰς τὸν στρατόν. Κάποτε δι' ἀνδραγαθίαν ἠδύνατο νὰ ἐλευθερωθῇ καὶ τότε εἰσῆρχετο εἰς τὴν τάξιν τῶν *νεοδαμῶδων* (νέων δημοτῶν).

Ἄλλ' ὁ εἴλως δὲν ἐπροστατεύετο ἀπὸ τοὺς νόμους. Ἡδύνατο νὰ κακοποιηθῇ καὶ νὰ φονευθῇ ἀτιμωρητί. Ἐνίοτε οἱ εἴλωτες, οἱ ὅποιοι εἶχον διακριθῇ εἰς τοὺς πολέμους καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωροῦντο ἐπικίνδυνοι διὰ τὴν δυνάμιν των, ἐξηφανίζοντο μυστηριωδῶς. Λέγεται προσέτι, ὅτι οἱ νέοι Σπαρτιαῖται διέτρεχον κρυφίως ὠρισμένον χρόνον τοῦ ἔτους τὴν χώραν καὶ ἐφόνευσον τὴν νύκτα ὅλους τοὺς εἴλωτας, ὅσους συνήντων ἔξω μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Τοῦτο ἐλέγετο *κρυπτεία*.

Ὅλα αὐτὰ δεικνύουν πόσον μικρὰν σημασίαν ἔδιδον οἱ Σπαρτιαῖται εἰς τὴν ζωὴν τῶν εἰλώτων, ἀλλὰ καὶ πόσον ἐφοβοῦντο αὐτούς.

Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης.

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὴν Σπάρτην τοὺς νόμους ἔθεσεν ἓνας μέγας νομοθέτης, ὁ *Λυκοῦργος*. Ὅλα ὅμως ὅσα λέγονται περὶ αὐτοῦ εἶναι μυθώδη. Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης δὲν εἶναι ἔργον ἐνὸς νομοθέτου, ἀλλ' ἐσχηματίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ προῆλθεν ἀπὸ τὴν κατάστασιν, ἣ ὅποια ἐδημιουργήθη κατόπιν τῆς κατακτήσεως τῆς Λακωνικῆς. Οἱ Σπαρτιαῖται ἐγκατεστημένοι ὡς εἰς στρατόπεδον ἐν μέσῳ ὑποτεταγμένων λαῶν πολλῶν ἀνωτέρων ἀριθμητικῶς ὄφειλον νὰ εἶναι ἰσχυρότεροι διὰ νὰ διατηροῦν τὴν ὑπεροχὴν των. Ἐπρεπε λοιπὸν ἡ Σπάρτη νὰ εἶναι πόλις στρατιωτικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ. Ἐπομένως τοιοῦτο διμορφώθη τὸ πολίτευμά της.

Ἡ ἐξουσία εἰς τὸ σπαρτιατικὸν κράτος ἦτο μοιρασμένη με-
Χωραφᾶ—Σακελλαρίου, Ἱστορία Α' γυμνασ. ἐκδ. β'. 1933 7

ταξὺ τῶν βασιλέων, τῶν ἐφόρων, τῆς γερουσίας καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου.

Οἱ βασιλεῖς. Εἰς τὴν Σπάρτην ἀνέκαθεν ὑπῆρχον δύο βασιλεῖς. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς εἶχον εἰς χεῖράς των ὅλας τὰς ἐξουσίας, τὴν θρησκευτικὴν, τὴν στρατιωτικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν. Κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους ἐξηκολούθησαν μὲν νὰ ἔχουν μεγάλας τιμὰς—ὅλοι ἐσηκώνοντο κατὰ τὴν διάβασιν των· εἶχον τιμητικὴν θέσιν εἰς ὅλας τὰς ἐφορτάς· εἰς τὰ συμπόσια τοὺς ὑπηρετοῦν πρώτους καὶ ἐδίδον εἰς αὐτοὺς διπλὴν μερίδα· τὰ δέσματα τῶν θυσιάζομένων ζώων κατὰ τὰς θυσίας ἀνῆκον εἰς αὐτοὺς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τὸ $\frac{1}{2}$ ἀπὸ τὰ λάφυρα· καὶ τέλος ἐθάπτοντο μὲ πολλὴν μεγαλοπρέπειαν,—ἀλλ' ὅμως μὲ ὅλας αὐτὰς τὰς τιμὰς δὲν εἶχον καμμίαν πραγματικὴν δύναμιν. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἦσαν περιορισμένοι εἰς τὰ θρησκευτικὰ καὶ εἰς ὀλίγα δικαστικὰ ἔργα. Ἐκαμναν δηλ. τὰς δημοσίας θυσίας καὶ ἐδίκαζον τὰς οἰκογενειακάς ὑποθέσεις. Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἦσαν μὲν ἀκόμη ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ τοὺς παρηκολούθουν δύο ἔφοροι διὰ νὰ τοὺς ἐπιβλέπουν.

Οἱ ἔφοροι. Οἱ πραγματικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς διοικήσεως ἦσαν οἱ πέντε ἔφοροι. Οἱ ἔφοροι κατ' ἀρχὰς μὲν εἶχον μόνον ἀστυνομικὰ καθήκοντα, κατόπιν ὅμως ἔγιναν παντοδύναμοι. Ἐπέβλεπον τοὺς ἄρχοντας, τοὺς ὁποίους ἠδύναντο νὰ παύουν, καὶ τοὺς βασιλεῖς, τοὺς ὁποίους ἠδύναντο νὰ εἰσάγουν εἰς δίκην. Συνεκάλουν τὴν γερουσίαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν καὶ τέλος ἐκανόνιζον τὰς σχέσεις τῆς πόλεως μὲ τὰς ἄλλας πόλεις. Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐφόρων διήρκει ἓν ἔτος.

Ἡ γερουσία. Ἡ γερουσία ἦτο συμβούλιον ἀπὸ 28 γέροντας ἡλικίας ἄνω τῶν 60 ἐτῶν. Ἔργα αὐτῆς ἦσαν νὰ δίδῃ γνώμην ἐπὶ τῶν διαφόρων ὑποθέσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπρόκειτο νὰ συζητηθοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, νὰ προτείνῃ τοὺς νόμους καὶ νὰ διακρίνῃ τὰς ποινικὰς δίκας. Ἀπὸ αὐτὴν δὲ ἐδικάζοντο καὶ οἱ βασιλεῖς, ὅταν κατηγοροῦντο ἀπὸ τοὺς ἐφόρους. Οἱ γέροντες ἦσαν ἰσόβιοι, συνεδρίαζον δὲ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν βασιλέων.

Ἡ ἐκκλησία. Τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία εἰς τὴν Σπάρτην ἐλέγετο Ἀπέλλα, ἀπετέλουν ὅλοι οἱ πολῖται, ὅσοι εἶχον ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν. Ἔργα δὲ αὐτῆς ἦσαν νὰ ἐγκρίνῃ ἢ ἀπορρίπτῃ τὰς προτάσεις τῆς γερουσίας καὶ ἰδίως ὅσας εἶχον σχέ-

σιν με τὸν πόλεμον ἢ τὴν εἰρήνην, καὶ νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἐφόρους καὶ τὰ μέλη τῆς γερονσίας.

Ἡ ἀνατροφὴ τῶν παίδων. Σύμφωνας με τὸν πολεμικὸν χαρακτῆρα τῆς Σπαρτίας ἦτο καὶ ἡ ἀνατροφὴ τῶν παίδων. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἐθεωρεῖτο στρατιώτης καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐπομένως αὐτὴ ἦτο κυρία ν' ἀποφασίσῃ, ἂν ἔπρεπε νὰ ἀνατραφῇ τὸ νεογνὸν ἢ νὰ ἐγκαταλειφθῇ. Διὰ τοῦτο, ἅμα ἐγεννᾶτο ὁ παῖς ἐφέρετο ἐνώπιον τῶν γερόντων διὰ νὰ ἐξετάσουν αὐτόν. Ἐὰν εὐρίσκετο ἀσθενικὸς ἢ μὲ κανὲν σωματικὸν ἐλάττωμα ἐγκατελείπετο (ἐξετίθετο) καὶ οὕτω δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ λάβῃ τὴν σπαρτιατικὴν ἀγωγὴν καὶ ἐπομένως καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Σπαρτιάτου πολίτου. Ἐὰν ἐκρίνετο ἄξιος νὰ γίνῃ Σπαρτιάτης, ἐδίετο ὀπίσω εἰς τὴν μητέρα του διὰ νὰ τὸν ἀναθρέψῃ μέχρι τῆς ἡλικίας ἐπτὰ ἐτῶν. Ὅταν ἔφθανεν εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν ὁ παῖς, παρεδίετο εἰς τὴν πολιτείαν διὰ νὰ ἐκπαιδευθῇ μαζὺ με τοὺς ἄλλους συνομηλίκους του. Εἶχε δὲ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρίστους πολίτας, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο **παιδονόμος**.

Ὅλη ἡ ἀνατροφὴ τῶν παίδων ἕνα σκοπὸν εἶχε, νὰ κάμῃ τὰ σώματά των ἰσχυρά. Διὰ τοῦτο ἐγυμνάζοντο οἱ παῖδες εἰς τὸ τρέξιμον, εἰς τὸ πῆδημα καὶ εἰς τὴν πάλην. Εἶχον πάντοτε τὴν κεφαλὴν σύρριζα κουρευμένην, τοὺς πόδας γυμνοὺς καὶ ἐφόρουν τὸ ἴδιον ἔνδυμα χειμῶνα καὶ θέρος. Ἐκοιμῶντο τέλος ἐπάνω εἰς καλάμια, τὰ ὁποῖα ἐκοπτον οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὰς ὀχθὰς τοῦ Εὐρώτα.

Ἡ πνευματικὴ ὁμως μόρφωσις τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο περιορισμένη. Ἐδιδάσκοντο μόνον γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀπεστήθιζον ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἄλλων ποιητῶν καὶ ἔψαλλον πατριωτικὰ ᾄσματα καὶ ἐχόρευον χοροὺς στρατιωτικούς.

Καὶ αἱ κόραι τῶν Σπαρτιατῶν ἀνετρέφοντο δημοσίως, ὅπως οἱ παῖδες, καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὸν δρόμον, τὸ πῆδημα, τὸ ἀκόντιον καὶ τὸν δίσκον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγίνοντο ῥωμαλεαὶ καὶ ἰσχυραί, πραγματικῶς γυναῖκες πολεμιστῶν, αἱ ὁποῖαι ἐθεώρουν καθήκον των νὰ παρορροῦν τοὺς ἄνδρας τῶν εἰς τὸν πόλεμον.

Τὰ ἥθη τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ 20 ἐτῶν ἕως 60 ἦτο δυνατὸν νὰ προσκληθῇ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ἐπομένως εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἔπρεπε νὰ ἀσκῆται εἰς τὰ στρατιωτικά.

Εἰς τὸν Σπαρτιάτην ἦτο ἀπηγορευμένον νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Λακωνικὴν χωρὶς ἄδειαν τῆς κυβερνήσεως. Ἐπίσης ἦτο ἀπηγορευμένον εἰς αὐτὸν νὰ ἀσχολῇται εἰς οἰονδήποτε ἐπάγγελμα καὶ νὰ ἔχῃ χρυσὸν ἢ ἄργυρον. Τὸ μόνον ἐπιτρεπόμενον νόμισμα ἦτο τὸ σιδηροῦν, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο τόσο βαρὺ, ὥστε ἐχρειάζετο ἅμαξά διὰ νὰ μεταφερθῇ καὶ πολὺ μικρὸν ποσόν.

Οἱ Σπαρτιάται ἐδείκνυνον μεγάλον σεβασμὸν εἰς τοὺς γέροντας. Ἐσηκώοντο κατὰ τὴν διάβασίν των καὶ τοὺς ἤκουον μὲ σεβασμόν, ὅταν ὠμύουν. Διὰ τὴν συνήθειάν των δὲ αὐτὴν ὑπερηφανεύοντο.

Οἱ Σπαρτιάται εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ ὁμιλοῦν ὀλίγον καὶ νὰ λέγουν πολλὰ πράγματα μὲ ὀλίγας λέξεις. Τοῦτο ὠνομάζετο **λακωνισμός**.

Οἱ Σπαρτιάται τέλος δὲν ἔτρωγον εἰς τὰς οἰκίας των μὲ τὰς γυναῖκάς των. Ἐτρωγον ὅλοι μαζί, ὡς νὰ ἦσαν εἰς στρατόπεδον, ἀνὰ 15 εἰς μίαν τράπεζαν. Τὰ κοινὰ αὐτὰ δεῖπνα ὠνομάζοντο **συσσίτια**. Εἰς τὰ συσσίτια καθεὶς ἐδίδεν ἴσην μερίδα ἀλεύρου, τυροῦ, σύκων καὶ οἶνου. Τὸ φαγητὸν ἦτο πολὺ ἁπλοῦν. Ἡ κυριώτερα τροφή ἦτο ὁ μέλας ζωμὸς ἀπὸ χοίρινον κρέας μὲ ὄξος καὶ μὲ ἄλας. Ὅλοι δέ, καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰ συσσίτια. Ἀλλὰ καὶ μόνον οἱ Σπαρτιάται εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ μετέχουν εἰς αὐτά. Οἱ συσσιτοῦντες εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν συνεδέοντο διὰ φιλίας. Ἐάν τις ἐξ αὐτῶν ἐξήρχετο εἰς κυνήγιον, ἀπέστελλεν εἰς τὸ συσσίτιον μέρος αὐτοῦ. Ἐάν προσέφερε θυσίαν, ἀπέστελλε τεμάχια ἐκ τοῦ θύματος.

Μὲ τὴν ἀνατροφὴν αὐτὴν καὶ μὲ τὰ ἥθη αὐτὰ οἱ Σπαρτιάται ἔγιναν οἱ ῥωμαλεώτεροι καὶ γενναιώτεροι πολεμισταὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Σπαρτιάτης ὤφειλε νὰ μάχεται εἰς τὴν θέσιν του καὶ νὰ προτιμήσῃ νὰ φονευθῇ παρὰ νὰ ὀπισθοχωρήσῃ. Ὅστις ἔφευγεν εἰς τὴν μάχην ἢ ἔρριπτε τὴν ἀσπίδα, ἔχανε τὰ πολιτικά του δικαιώματα καὶ δὲν ἦτο πλέον δεκτὸς εἰς τὰ συσσίτια. Εἰς τὰς ἐορτάς καὶ εἰς τὰ γυμνάσια ἦτο εἰς τὴν τελευταίαν γρομμήν. Εἰς τὸν δρόμον ὤφειλε νὰ παραμερίξῃ ἔμπρὸς καὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους. Οἱ ἄλλοι ἀπέφευγον νὰ ὁμιλοῦν μὲ αὐτὸν καὶ νὰ κἀθῇνται πλησίον του. Ἐάν ὕβριζον ἢ ἐκτύπων αὐτόν, δὲν ἠδύνατο νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ δικαστήριον. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι **τρέσαντες**.

Αἱ κατακτήσεις τῆς Σπάρτης.

Οἱ μεσσηνιακοὶ πόλεμοι. Οἱ Σπαρτιᾶται κατ' ἀρχὰς διῆγον ἐν εἰρήνῃ μὲ τοὺς Μεσσηνίους. Ἀφ' οὗ ὅμως περὶ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Λακωνικῆς, ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των εἰς τὴν γειτονικὴν των εὐφορον χώραν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Μεσσηνίων. Οἱ Μεσσήνιοι ἀντέστησαν περισσότερον ἀπὸ ἓνα αἰῶνα. Ἀλλ' εἰς τὸ τέλος κατόπιν δύο μακροχρονίων πολέμων, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται **μεσσηνιακοί**, οἱ Σπαρτιᾶται ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Μεσσηνίας. Ἐκ τῶν Μεσσηνίων ἄλλοι μὲν ἔμειναν εἰς τὴν χώραν των καὶ ἔγιναν εἰλωτες ἄλλοι δὲ ἐγκατέλειψαν αὐτήν.

Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἀρκάδων. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μεσσηνίας ἐπετέθησαν πολλάκις καὶ ἐναντίον τῶν Ἀρκάδων. Κατ' ἀρχὰς κατέκτησαν τὴν χώραν, ἥ ὁποία ἐγειτόνευε μὲ τὴν Λακωνικὴν, τὴν Σκιριτίδα. Ἐπειτα ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Τεγέας, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑποτάξουν αὐτήν. Ὑπεχρέωσαν μόνον κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα τοὺς Τεγεάτας νὰ εἶναι διαρκῶς σύμμαχοί των, ἀλλ' ἔδωσαν συγχρόνως εἰς αὐτοὺς τὸ προνόμιον νὰ τάσσωνται κατὰ τὰς μάχας χάριν τιμῆς πάντοτε εἰς τὸ ἀριστερόν κέρας τοῦ στρατοῦ των.

Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἀργείων. Καὶ ἐναντίον τῶν Ἀργείων, οἱ ὅποιοι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἦσαν ὁ ἰσχυρότερος λαὸς τῆς Πελοποννήσου, ἐπετέθησαν οἱ Σπαρτιᾶται. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας κατώρθωσαν νὰ ἀφαιρέσουν περὶ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος ἀπ' αὐτῶν τὴν Θυρέαν.

Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης.

Οἱ Σπαρτιᾶται μετὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων, τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Ἀργείων ἔγιναν τὸ ἰσχυρότερον κράτος τῆς Πελοποννήσου. Εἶχον κατακτήσει τὴν Μεσσηνίαν. Τοὺς Ἀργεῖους ἠνάγκασαν νὰ γίνουν σύμμαχοί των. Κατόπιν βοηθήσαντες τοὺς Ἡλείους κατὰ τοῦ Φεΐδωνος ἔκαμαν αὐτοὺς συμμάχους. Τέλος τὰ δωρικὰ κράτη τῆς Κορίνθου, τῆς Σικυῶνος, τῆς Αἰγιίνης, ὅταν μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν τυράννων ἡ κυβερνήσις αὐτῶν περιῆλθεν εἰς τοὺς ἀριστοκρατικούς, ὑπῆχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμο-

νίαν των. Οὕτως οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ τὸν βον αἰῶνα ἔγιναν ἰσχυρότερος λαὸς ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Εἶχον ἰδικὰς τῶν τὴν Λακωνικὴν καὶ τὴν Μεσσηνίαν, ὅλοι δὲ οἱ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου, ἔξαιρέσει τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἀχαιῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον μείνει ἀνεξάρτητοι, ἦσαν σύμμαχοί των ὑποχρεωμένοι νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν ἐν καιρῷ πολέμου.

§ 8. Αἱ Ἀθηναί.

Ἡ Ἀττικὴ.

Ἡ Ἀττικὴ ἀποτελεῖ βραχὺδὴ τριγωνικὴν χερσονήσον εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τοῦ τριγώνου τούτου βάσις μὲν εἶναι τὰ ὄρη Πάρνης καὶ Κιθαιρών, τὰ ὅποια χωρίζουν τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τῆς Βοιωτίας, κορυφὴ δὲ τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον. Τὴν δυτικομεσημβρινὴν πλευρὰν αὐτῆς βρέχουν τὰ ὕδατα τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, τὴν δὲ ἀνατολικὴν τὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου διαιρεῖται διὰ τῶν ὄρεων, τὰ ὅποια τὴν διασχίζουν εἰς τέσσαρα τμήματα. Ὁ Βοιλησσὸς (Πεντελικὸν) ἐκ τοῦ μέσου τῆς Πάρνηθος φέρεται πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ τριγώνου καὶ σχηματίζει τὸ βορειότερον μέρος αὐτῆς, τὸ ὅποιον οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον *Διακρίαν*. Ἐπειτα ἐκ μὲν τοῦ Βοιλησσοῦ ἐκφύεται ὁ Ὑμητός, ἐκ δὲ τῆς Πάρνηθος ὁ Αἰγάλεω, καὶ τὰ δύο δὲ ὄρη αὐτὰ κατέρχονται παραλλήλως πρὸς τὴν δυτικομεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς χερσονήσου. Μεταξὺ τοῦ Αἰγάλεω καὶ τοῦ Ὑμητοῦ ἀπλοῦται ἐν σχήματι τραπεζίου ἡ *πεδιάς τῶν Ἀθηνῶν*. Πρὸς Α. τοῦ Ὑμητοῦ σχηματίζεται ἄλλο τμήμα τῆς χώρας, τοῦ ὁποίου τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρος ἐλέγετο *παράλια*, τὸ δὲ μεσογειότερον, ὅπως καὶ σήμερον, *μεσόγαια*. Τέλος πρὸς Δ. τοῦ Αἰγάλεω κεῖται ἡ *πεδιάς τῆς Ἐλευσίνος*.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι χώρα μικρά, ἄγονος καὶ ξηρά. Οἱ περίφημοι ποταμοὶ αὐτῆς Κηφισὸς καὶ Ἴλισος εἶναι χεῖμαρροι, οἱ ὅποιοι τὸ θέρος ξηραίνονται. Ἀλλὰ τὸ κλίμα τῆς εἶναι μαλακὸν καὶ οἱ κάτοικοί της ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν με ἐπιμέλειαν. Ἐνεκα τούτου παρῆγε δημητριακοὺς καρπούς, οἱ ὅποιοι δὲν ἤρκευν μὲν διὰ τοὺς κατοίκους τῆς, ἀλλ' ἦσαν ἐκλεκτοί, εὐδοκίμει δὲ εἰς αὐτὴν ἡ καλλιέργεια τῆς ἐλαίας, τῆς σукκῆς καὶ τῆς ἀμπέλου.

Ἐπειτα ἡ θέσις αὐτῆς ἦτο πολὺ κατάλληλος διὰ νὰ κάμνη

τοὺς κατοίκους της ναυτικούς. Αἱ ἀκταὶ της εἶναι ὅλαι γεμάται ἀπὸ ὁρμους καὶ αἱ πεδιάδες της ὅλαι ἀνοίγονται πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὰ μεταλλεῖα δὲ ἀργύρου τοῦ Λαυρείου παρεῖχον εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς τὰ πρῶτα μέσα διὰ νὰ ἀναπτύξουν τὴν

Εἰς. 95. Ἡ Ἀττική.

ναυτικὴν των δύναμιν, τὰ δὲ δάση τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τῆς Πάρνηθος τὴν κατάλληλον ξυλείαν διὰ νὰ κατασκευάζουν πλοῖα.

Ὁ Βοιλησὸς τέλος παρεῖχεν ἀνεξάντλητον πλοῦτον μαρμάρων, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀκμάσουν εἰς τὰς

Ἀθήνας αἱ ὥραϊαι τέχναι, αἱ δὲ πεδιάδες τῆς Ἀττικῆς παρεῖ-
χον ἄριστον πηλὸν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κεραμευτικῆς.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς.

Εἰς τὴν Ἀττικὴν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους κατόκει
λαός, ὃ ὁποῖος ἐκαυχᾶτο ὅτι ἦτο αὐτόχθων. Τὸ ἀληθὲς ὅμως
εἶναι, ὅτι ἔγιναν εἰς τὴν χώραν πολλαὶ μεταναστάσεις.

Κατὰ τοὺς παλαιολόγους χρόνους ἡ χώρα κατοκεῖτο κατὰ
κόμας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ μὲ
ἰδιαιτέρους ἄρχοντας. Αἱ κῶμαι αὐταὶ κατόπιν συνηνώθησαν εἰς
μίαν πολιτείαν.

Ἡ ἔνωσις αὕτη ἤρχισεν ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς. Ἐδῶ
ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν δυτικῶς αὐτῆς ἄλλων
λόφων κατόκουν οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς. Εἰς τὸν
λόφον Ἄγραν ἀνατολικῶς τῆς Ἀκροπόλεως (ὅπου σήμερον τὸ
στάδιον) κατόκουν ἀνάμεικτοι ἔποικοι, κατὰ τὸ πλεῖστον Ἴωνες.
Πῶς συνηνώθησαν αὐτοὶ οἱ συνοικισμοὶ καὶ ἀπετέλεσαν τὴν πό-
λιν τῶν Ἀθηνῶν δὲν γνωρίζομεν. Ἀπὸ τοὺς μύθους ὅμως τῶν
Ἀθηναίων περὶ Θησέως καὶ Ἀμαζόνων φαίνεται, ὅτι ἡ συνέ-
νωσις δὲν ἔγινε χωρὶς συγκρούσεις, ὅτι εἰς τὰς συγκρούσεις αὐ-
τὰς ἐνίκησαν οἱ Ἴωνες καὶ ὅτι ὠρίσθη κέντρον ἡ Ἀκρόπολις διὰ
τὸ ὄχυρόν τοῦ τόπου. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ συνοικισμοῦ αὐτοῦ
τῶν Ἀθηνῶν ἐτελεῖτο ἡ ἐορτὴ τῶν **Παναθηναίων**.

Ἀφ' οὗ οἱ Ἴωνες συνήνωσαν τοὺς κατοίκους τῆς πεδιάδος
τῶν Ἀθηνῶν, ἠνάγκασαν ἔπειτα καὶ τοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς
Ἀττικῆς νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὰς Ἀθήνας. Τοῦτο κατορθώθη διὰ
τῆς καταλύσεως τῶν ἀρχῶν τῶν διαφόρων πόλεων καὶ τῆς κα-
θιδρύσεως κοινῶν ἀρχῶν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁπότε ἠναγκάσθησαν
οἱ πρόκριτοι τῶν κωμῶν νὰ μετοικήσουν ἐκεῖ. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ
τοῦ συνοικισμοῦ τούτου ἐτελεῖτο ἡ ἐορτὴ **συννοίκια** ἢ **μετοίκια**.
Τότε δὲ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν
Ἰόνων ἐμοιράσθησαν εἰς 4 τμήματα, **φυλάς**, ἀναλόγως τοῦ τμή-
ματος τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον κατόκουν.

Εἶχον συνενωθῇ πλέον ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς εἰς ἓν
κράτος, ὅτε, ὅπως λέγει ἡ παράδοσις, διέτρεξαν πολὺν μεγάλον
κίνδυνον. Οἱ Δωριεῖς, ἀφ' οὗ κατέκτησαν τὴν Πελοπόννησον, εἰσέ-

βαλον καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Εἰς τὴν κερίστασιν αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι παρεδέχθησαν, ὅτι ἔσωσεν αὐτοὺς ἡ αὐτοθυσία τοῦ βασιλέως τῶν Κόδρου. Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε δώσει χρησμὸν εἰς τοὺς Δωριεῖς νὰ προσέχουν νὰ μὴ φονεύσουν τὸν βασιλέα τῶν Ἀθηναίων, διότι θὰ νικηθοῦν. Ἔνεκα τούτου δὲ οἱ Δωριεῖς εἶχον δώσει διαταγὴν εἰς ὅλον τὸν στρατὸν νὰ ἀποφύγουν νὰ κτυπήσουν τὸν βασιλέα. Ὁ Κόδρος, ἀφ' οὗ ἔμαθε τὸν χρησμὸν, ἀπεφάσισε νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του. Ἐνδύεται ὡς χωρικός, λαμβάνει εἰς τὸν ὄμιόν του ἕνα πέλεκυν καὶ ἔρχεται εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν. Ἐκεῖ φιλονικεῖ μὲ μερικοὺς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ποῖος εἶναι, τὸν φονεύουν. Ὅταν κατόπιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐζήτησαν τὸν νεκρὸν τοῦ βασιλέως διὰ νὰ τὸν θάψουν, ἐνόησαν οἱ Δωριεῖς, ὅτι εἶχον φονεύσει τὸν Κόδρον, ἐπομένως ἀπηλπίσθησαν ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ νικήσουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἔφυγον ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν.

Κατάλυσις τῆς βασιλείας.

Τὸ ἀρχαιότατον πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων, ὡς καὶ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἦτο ἡ βασιλεία. Ἀνώτατος καὶ ἀπεριορίστος ἄρχων τῆς χώρας ἦτο ὁ **βασιλεὺς**. Ἀλλ' ἡ δύναμις τῶν βασιλέων δὲν διετερήθη πολὺν χρόνον.

Κατὰ πρῶτον περιορίσθη μὲ τὴν ἰδρυσιν νέας ἀρχῆς, τῆς τοῦ **πολεμάρχου**. Διὰ τῆς πολεμαρχίας ἀφηρέθη ἀπὸ τὸν βασιλέα ἡ πολεμικὴ ἐξουσία καὶ ἐδόθη εἰς τὸν πολέμαρχον. Ἡ πολεμαρχία ἰδρύθη ἴσως, ὅταν οἱ Ἴωνες συνηνώθησαν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐδόθη εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῶν Ἰώνων.

Ἀργότερα ἡ βασιλεία περιορίσθη ἀκόμη περισσότερον, διότι ἠϋξήθη ἡ δύναμις τῶν εὐγενῶν. Οὗτοι δηλ. κατώρθωσαν νὰ ἰδρυνθῇ καὶ τρίτη ἀρχή, ἡ τοῦ **ἄρχοντος**, ὁ ὁποῖος ἐξελέγετο ἐκ τῶν εὐγενῶν. Εἰς τὸν ἄρχοντα δὲ αὐτὸν ἀνετέθη ἡ διοικητικὴ ἐξουσία. Ἐπομένως εἰς τὸν βασιλέα ἀπέμεινε μόνον ἡ θρησκευτικὴ ἐξουσία. Ὑστερον δέ, ὅπως ὁ ἄρχων, οὕτω καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πολέμαρχος ἐξελέγοντο ἐξ ὅλων τῶν εὐγενῶν.

Κατ' ἀρχὰς καὶ οἱ τρεῖς ἄρχοντες ἦσαν ἰσόβιοι. Μετὰ ταῦτα ἡ ἀρχὴ τῶν περιορίσθη εἰς δέκα καὶ ἐπὶ τέλους εἰς ἓν μόνον ἔτος. Τότε ἔγινε καὶ νέα ἀρχή, οἱ ἐξ **θεσμοθέται** διὰ νὰ κατα-

γράφουν καὶ φυλάττουν τὰ ἔθιμα (θεσμούς), τὰ ὅποια ἐχρησί-
μουν διὰ τὰς δίκας. Οὕτως οἱ ἄρχοντες ἔγιναν ἐννέα. Ο἗τοι δὲ
ἐδίκαζον καὶ ὅλας τὰς δίκας, καθεὶς τὰς ὑπαγομένας εἰς τὴν ἀρ-
μοδιότητά του, πλὴν τῶν φονικῶν.

Τοὺς ἄρχοντας ὅλους ἐξελέγεν ἡ **βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πά-
γου**, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν 9 ἀρχόντων τῶν ὁποίων ἔληξεν
ἡ ἀρχή. Αὕτη δὲ συνεκέντρωσε καὶ τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν.
Ἐφρόντιζε περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ πολιτεύματος, ἀπεφάσιζε
περὶ ὅλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας, εἶχε τὴν ἀ-
νωτάτην ἐποπτείαν τῆς διοικήσεως, ἐδίκαζε τὰς φονικὰς δίκας
ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως καὶ ἐν γένει ἐδίκαζε κάθε πολί-
την, ὃ ὁποῖος παρεξετρέπετο.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἔγινεν
ἀριστοκρατικόν, διότι ὅλη ἡ ἔξουσία περικλῆθεν εἰς χεῖρας τῶν
εὐγενῶν.

Ὁ λαὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία.

Ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν ὁ λαὸς
δὲν ὠφελήθη. Ὁ λαὸς ὄχι μόνον πολιτικὰ δικαιώματα δὲν εἶχεν,
ἀλλ' οὐδὲ δικαιοσύνην εὗρισκε, διότι οἱ εὐγενεῖς ἐδίκαζον ὅπως
ἤθελον. Τὴν στέρησιν αὐτὴν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ τὴν
ἐλλειψιν τῆς δικαιοσύνης ἡσθάνοντο πρὸ πάντων οἱ ναυτικοί, οἱ
ἔμποροι, οἱ βιομήχανοι καὶ οἱ τεχνῖται. Αὐτοὶ ἔνεκα τῆς προό-
δου τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἤρχισαν νὰ
πλουτοῦν. Δὲν ἔβλεπον λοιπὸν τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον ἔπρεπε
νὰ ὑστεροῦν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν δυσανεστη-
μένοι μαζὺ τῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ γεωργοὶ δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον δυσ-
ανεστημένοι. Αὐτοὶ διηροῦντο εἰς δύο τάξεις, ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι
εἶχον ἰδικήν των γῆν, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζοντο **zeugitai** καὶ ἐκεί-
νους, οἱ ὁποῖοι ἐκαλλιέργουν τοὺς ἀγροὺς τῶν πλουσίων, οἱ ὁποῖοι
ὀνομάζοντο **peleatai** καὶ **ektemoroi**. Ἡ θέσις τῶν ἐκτεμόρων
ἦτο ἐλεεινή. Ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ ἀγροῦ, τὸν ὁποῖον ἐκαλλιέρ-
γουν, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ τὰ
 $\frac{5}{6}$. Ἀλλὰ μὲ τὸ $\frac{1}{6}$, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ κρατοῦν, δὲν ἠδύναντο
συνήθως νὰ τρέφουν τὴν οἰκογένειάν των. Ἐπομένως δὲν ἐδι-
δον $\frac{5}{6}$ εἰς τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ, ἀλλ' ὀλιγώτερα. Τότε ὁμῶς
ὁ κύριος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ ὡς δούλους καὶ αὐτοὺς

τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ζευγιτῶν ἡ θέσις δὲν ἦτο καλυτέρα. Σύμφωνα με τοὺς νόμους περὶ δανείων, οἱ ὅποιοι ἴσχυον τότε, ἐδανείζοντο με ὑποθήκην τὰ σώματά των. Ὅταν δὲ ὁ ὀφειλέτης δὲν ἐπλήρωνε τὸ χρέος, ἐγίνετο δοῦλος τοῦ δανειστοῦ.

Ἔνεκα ὅλων τούτων ὁ λαὸς ἦτο δυσαρεστημένος με τοὺς εὐγενεῖς. Ἀπὸ τὴν δυσαρέσκειαν αὐτὴν ἐνόμισεν ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ ὁ πλούσιος εὐγενὴς **Κύλων**, διὰ νὰ γίνῃ μόνος ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν, **τύραννος**, ὅπως ἐλέγετο τότε. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν καταλαμβάνει τῷ 636 με τοὺς ὁπαδούς του τὴν Ἀκρόπολιν. Ἀλλὰ ὁ λαὸς δὲν ἐπανεστάτησεν, ὅπως ἐπερίμεναν ὁ Κύλων, ὁ δὲ ἄρχων Μεγακλῆς ἐπολιόρκησε τὸν Κύλωνα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ ἀπόπειρα λοιπὸν ἀπέτυχε. Καὶ ὁ μὲν Κύλων ἐδραπέτευσεν, οἱ δὲ ὁπαδοὶ του ἔκαμαν συνθήκας ἐνόρκους με τὸν Μεγακλέα, ὅτι θὰ ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι νὰ φύγουν. Οἱ πολιορκηταὶ ὅμως παρὰ τοὺς ὅρκους των ἔσφαξαν ἐξ αὐτῶν τοὺς περισσοτέρους, τινὲς ἐκ τῶν ὁποίων μάλιστα εἶχον καταφύγει εἰς τὸν ναὸν τῶν Εὐμενίδων. Τοῦτο ἦτο ἀσέβεια πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἡ πόλις ἐθεωρήθη μολυσμένη. Διὰ νὰ ἀπαλλαχθῇ ἡ πόλις ἀπὸ τὸ μόλυσμα αὐτό, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη **κυλώνειον ἄγος**, οἱ Ἀθηναῖοι ἐξώρισαν τοὺς Ἀλκμεωνίδας, εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ὁποίων ἀνῆκεν ὁ Μεγακλῆς.

Κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας. Δημοκρατία.

Νομοθεσία τοῦ Δράκοντος.

Ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀπόπειραν τοῦ Κύλωνος ἐξηκολούθει ἡ ἰδίᾳ καὶ ἔνεκα τούτου εἰς τὴν πόλιν ἐγίνοντο στάσεις. Διὰ νὰ καταπαύσουν αὐτάς οἱ εὐγενεῖς ἠναγκάσθησαν τῷ 621 νὰ ἀναθέσουν εἰς ἓνα εὐγενῆ, τὸν **Δράκοντα**, νὰ συντάξῃ νόμους.

Ὁ **Δράκων** διὰ νὰ περιορίσῃ τὰς δυσαρεσκείας ἔδωσε πολιτικά δικαιώματα εἰς ὅλους, ὅσοι ἡδύνατο νὰ ἐκστρατεύουν ὡς ὁπλίται με ἰδικὰ των ἔξοδα, δηλ. εἰς ὅλους τοὺς εὐπόρους, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο ζευγῖται, καὶ περιώρισε τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Ἀρείου πάγου. Ὁ Δράκων δηλ. ἴδρυσεν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον μέρος ὅλοι οἱ ζευγῖται, καὶ μίαν

βουλὴν ἐκ 400 βουλευτῶν, ἐπίσης ζευγитῶν. Ἡ μὲν βουλὴ ἔργον εἶχε νὰ σκέπτεται προηγουμένως, ἡ δὲ ἐκκλησία νὰ ἀποφασίσῃ περὶ ὅλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας. Ἐπίσης ἀφῆρσεν ἀπὸ τὸν Ἀρειὸν Πάγον τὸ δικαίωμα νὰ δικάζῃ τὰς φονικὰς δίκας καὶ ἀνέθεσεν αὐτὰς εἰς ἰδιαιτέρον δικαστήριον, τοὺς **ἐφέτας**, οἱ ὅποιοι ἦσαν 51 καὶ ἐξελέγοντο ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς.

Ὁ Δράκων προσέτι κατέγραψεν εἰς νόμους ὅλα τὰ ἔθιμα τῆς χώρας. Ἀλλὰ τότε πρὸ πάντων ἐφάνη, πόσον αὐτὰ ἦσαν αὐστηρά. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ μεταγενέστεροι ἔλεγον, ὅτι οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος δὲν ἦσαν γραμμένοι μὲ μελάνην ἀλλὰ μὲ αἷμα. **✓**

Νομοθεσία τοῦ Σόλωνος.

Οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος δὲν ἐκαλυτέρευσαν τὴν θέσιν τοῦ λαοῦ. Τὰ χρέη τῶν ἀγροτῶν ἐπλήθαινον ἀδιακόπως, ὅσοι δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ πληρώσουν ἐγίνοντο δοῦλοι. Αἱ στάσεις λοιπὸν τοῦ λαοῦ ἐξηκολούθουν καὶ διὰ τοῦτο τῷ 594 ἀνέθεσαν εἰς τὸ **Σόλωνα** νὰ κάμῃ νέους νόμους καὶ νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν λαόν.

Ὁ **Σόλων** πραγματικὸς ἦτο καταλληλότητος διὰ νὰ κάμῃ τὴν συμφιλίωσιν. Ἦτο μὲν εὐγενής, ἀλλὰ, ἐπειδὴ εἶχε μικρὰν περιουσίαν, ἀνῆκε μᾶλλον εἰς τὴν μεσαίαν τάξιν. Ἐπομένως ἦτο ἀρεστὸς καὶ εἰς τὰς δύο μερίδας. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον μεγάλην πεποίθησιν εἰς αὐτόν, διότι εἶχε ταξιδεύσει εἰς πολλὰ μέρη καὶ εἶχε γνωρίσει τὰ ἥθη καὶ τοὺς νόμους πολλῶν λαῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωρεῖτο ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐπτά σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτὸς τούτου εἶχε προσφέρει μέχρι τοῦδε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του, διότι αὐτὸς ἐγίνεν αἰτία νὰ πάρουν ὀπίσω οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Σαλαμῖνα, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀφαιρέσει ἀπ' αὐτοὺς οἱ Μεγαρεῖς.

Σεισάχθεια. Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ Σόλωνος ἦτο νὰ καταργήσῃ τὰ χρέη, νὰ ἀπελευθερώσῃ ὅλους, ὅσοι εἶχον γίνει δοῦλοι δι' αὐτὰ καὶ νὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ δανείζονται μὲ ὑποθήκην τὰ σώματά των. Τὰ μέτρα αὐτὰ ὠνομάσθησαν **σεισάχθεια**, διότι ἔσεισαν, δηλ. ἐσήκωσαν, ἀπὸ τὸν λαὸν τὸ βάρος, τὸ ὁποῖον τὸν ἐπίεζε.

Διαιρέσεις τῶν πολιτῶν. Ἐως τώρα ἡ διαιρέσις τῶν πολι-

τῶν εἰς 4 τάξεις ἐστηρίζετο εἰς τὴν καταγωγὴν. Ὁ Σόλων τοὺς διήρεσεν ἀναλόγως τῆς περιουσίας των. **Πεντακοσιομέδιμνοι** ὠνομάσθησαν, ὅσοι εἶχον εἰσόδημα ἀπὸ ξηρὰ καὶ ὑγρὰ προϊόντα τῶν κτημάτων των (κριθὴν, ἔλαιον, οἶνον) τοῦλάχιστον 500 μεδίμνους (19500 ὀκ. περίπου) ἢ μετρητὰς (14500 ὀκ. περίπου), **ἱππεῖς** ὠνομάσθησαν, ὅσοι εἶχον ἕως 300 καὶ **ξευγῖται**, ὅσοι εἶχον ἕως 200. Ὅσοι εἶχον ὀλιγώτερον ὠνομάσθησαν **θηῆτες**.

Πολιτικά δικαιώματα. Ἀναλόγως μὲ τὴν τάξιν καθενὸς ὥρισεν ὁ Σόλων καὶ τὰ βάρη καὶ τὰ δικαιώματά του. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις ἐπλήρωνον ὅλους τοὺς φόρους καὶ εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκστρατεύουν μὲ ἰδικὰ των ἔξοδα ὡς ὀπλῖται, οἱ δὲ τῶν δύο πρώτων τάξεων καὶ ὡς ἱππεῖς. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐγίνοντο οἱ ἄρχοντες, οἱ μὲν ἐννέα ἄρχοντες ἀπὸ τοὺς πεντακοσιομέδιμνους, οἱ δὲ λοιποὶ καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς τάξεις. Οἱ θῆτες πάλιν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκστρατεύουν ὡς ψилоὶ καὶ ἐλάμβανον μέρος μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰ δικαστήρια. Ὅλων δὲ τῶν ἀρχόντων ἡ ἐκλογὴ ὠρίσθη νὰ γίνεται διὰ κλήρου ἀπὸ ὠρισμένον ἀριθμὸν ὑποψηφίων, τοὺς ὁποίους ἐξέλεγον αἱ φυλαί.

Ἐκκλησία, βουλὴ, Ἄρειος Πάγος. Κυρίαρχον τῆς πόλεως ὁ Σόλων ἔκαμε τὴν **ἐκκλησίαν**, ἡ ὁποία τώρα ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς πολίτας καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων, ὅσοι εἶχον ἡλικίαν ἄνω τῶν 20 ἐτῶν. Αὕτῃ ἐκλέγει τοὺς ἄρχοντας καὶ εἰς αὐτὴν δίδουν εὐθύνas μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς των οὗτοι. Αὕτῃ ψηφίζει τοὺς νόμους καὶ τοὺς φόρους. Αὕτῃ τέλος ἀποφασίζει περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης. Ἡ **βουλὴ** ἀποτελεῖται ἀπὸ 400 βουλευτὰς, ἕκ τῶν ὁποίων κάθε φυλὴ ἐκλέγει διὰ κλήρου τοὺς 100, ἔργον δὲ ἔχει νὰ ἐκφράξῃ τὴν γνώμην της περὶ ὅλων τῶν ζητημάτων, περὶ τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ ἀποφασίσῃ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ὁ δὲ **Ἄρειος Πάγος** ἔργον ἔχει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐπιβλέπῃ νὰ ἐκτελοῦνται οἱ νόμοι καὶ νὰ δικάζῃ τοὺς ἐκ προμελέτης φόνους καὶ ἔμπρησμοὺς καὶ τὰς ἀποπείρας πρὸς κατάλυσιν τοῦ πολιτεύματος. Τὰς ἄλλας φρονικὰς δίκας ἐδίκασον οἱ **ἐφέται**.

Ἡλιαία. Τὰς δίκας, ἰδιωτικὰς καὶ δημοσίας, μέχρι τοῦ Σόλωνος ἐδίκασον οἱ ἄρχοντες. Ὁ Σόλων δι' αὐτὰς ἵδρυσεν ἓν νέον δικαστήριον, τὴν **ἡλιαίαν**. Ἡ ἡλιαία ἀποτελεῖτο ἀπὸ 6000 πολίτας, οἱ ὁποῖοι ὠρίζοντο κατ' ἔτος διὰ κλήρου ἀπὸ τοὺς ἔχον-

-τας ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν. Οἱ ἡλιασταὶ ὅμως δὲν συνεδρίαζον ὅλοι μαζί, ἀλλὰ διηροῦντο εἰς 10 τμήματα ἀπὸ 500 δικαστὰς τὸ καθέν. Οἱ ἀπομένοντες 1000 ἦσαν ἀναπληρωματικοί.

Ἄλλοι θεσμοὶ τοῦ Σόλωνος. Ὁ Σόλων εἰς τὴν νομοθεσίαν του ἐφρόντισεν ἀκόμη διὰ τοὺς ἐμπόρους, βιομηχάνους καὶ τεχνίτας. Χάριν αὐτῶν καὶ ἄλλους προστατευτικούς νόμους ἔκαμε καὶ προσέτι μετερρῦθμισε τὸ σύστημα τῶν μέτρων, τῶν σταθμῶν καὶ τοῦ νομίσματος. Ὁ Σόλων ἐπίσης ἐφρόντισε διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν πολιτῶν καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς γονεῖς νὰ ἐκπαιδεύουν τὰ τέκνα των. Ἐπίσης ἀπηγόρευσε τὴν πολυτέλειαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἀριστοκρατικὸν ἔγινε δημοκρατικόν. Ὅλη ἡ ἐξουσία δηλ. περὶ ἡλθεν εἰς τὸν λαόν, ὃ ὁποῖος ἐλέγετο **δῆμος**.

Ἡ τυραννίς.

Τὰ κόμματα. Ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος δὲν ἔμεινεν εὐχαριστημένη καμμία μερίς. Οἱ πτωχοὶ δυσηρεστήθησαν, διότι δὲν ἐμοιράσθη, ὅπως ἤθελον, ἡ γῆ μεταξὺ ὅλων τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς. Οἱ εὐγενεῖς πάλιν δυσηρεσιήθησαν, διότι περιωρίσθη ἡ δύναμις των καὶ ἔχασαν ὅλα τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον δανεισμένα. Ἔνεκα τούτου μετ' ὀλίγα ἔτη ἤρχισαν πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ φιλονικίαι μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Τρία κόμματα ἐσηματίσθησαν τότε, τῶν πεδιακῶν, τῶν παραλίων καὶ τῶν διακρίων. Τὸ κόμμα τῶν **πεδιακῶν** ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἰδιοκτήτας. Αὐτοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Λυκοῦργον ἐζήτουν νὰ μεταβάλουν τὸ πολίτευμα εἰς ὀλιγαρχικόν. Τὸ κόμμα τῶν **παραλίων** ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους καὶ ναυτικούς. Αὐτοὶ μὲ ἀρχηγὸν Μεγακλέα τὸν Ἀλκμεωνίδην ἤθελον τὴν διατήρησιν τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος. Τὸ κόμμα τῶν **διακρίων** ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς ποιμένας καὶ πτωχοὺς ἀγρότας. Αὐτοὶ ἐζήτουν νὰ μοιρασθῇ ἡ γῆ καὶ ἀρχηγὸν εἶχον τὸν Πεισίστρατον, ὃ ὁποῖος ἦτο μὲν εὐγενής, ἀλλὰ ἀπὸ φιλοδοξίαν ἐκολάκευε τὸν λαόν.

Πεισίστρατος. Ἀπὸ τὰς φιλονικίας μεταξὺ τῶν κομμάτων ἐποφελήθη ὁ Πεισίστρατος. Προσείλκυσε μὲ τοὺς καλοὺς τοῦ τρόπου τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ κατώρθωσε διὰ δόλου νὰ πείσῃ τὸν λαὸν νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἔχῃ 50 ὁπαλοφόρους ὥς σωματοφύλα-

κας του, διότι δῆθεν ἐκινδύνευε νὰ φονευθῇ ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς. Τοὺς 50 ἡοπαλοφόρους κατόπιν ὁ Πεισίστρατος ἠΐξῃσεν εἰς 400 καὶ μὲ αὐτοὺς κατέλαβε τῷ 560 τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔγινε τύραννος τῆς πόλεως. Δύο φορὰς ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του, ἀλλὰ καὶ τὰς δύο κατώρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ὁ Πεισίστρατος δὲν κατήργησε τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος, ἀλλ' ἐφρόντιζε μόνον νὰ κατέχῃ πάντοτε μίαν μεγάλην ἀρχὴν καὶ ἠνάγκαζεν ὅλας τὰς ἀρχὰς νὰ κάμνουν ὅ,τι αὐτὸς ᾔθελεν. Ἦτο ἕμως φιλάνθρωπος καὶ μαλακός. Ἐπροστάτευε τοὺς γεωργοὺς καὶ ἐδάνειζεν εἰς αὐτοὺς χρήματα διὰ νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὸν φόρον τῆς δεκάτης ἠΐξανε καὶ οἱ γεωργοὶ δὲν ἔμενον εἰς τὴν πόλιν καὶ δὲν ἀνემειγνύοντο εἰς τὰ πολιτικά. Διὰ τὸν ἴδιον δὲ σκοπὸν ἔκαμε τοὺς κατὰ δῆμους δικαστάς, οἱ ὅποιοι περιήρχοντο τὰ χωρία καὶ ἐδίκαζον ἐπὶ τόπον τὰς διαφορὰς τῶν πολιτῶν.

Ὁ Πεισίστρατος προσέτι ἐφρόντισε διὰ τὸν καλλωπισμὸν τῆς πόλεως. Ἐκαμε μεγαλοπρεπέστερον τὸν ναὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηναῖς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, τοῦ ὁποίου σφύζονται τὰ θεμέλια μεταξὺ Παρθενῶνος καὶ Ἐρεχθεῖου, καὶ ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς. Προσέτι δὲ ἀνέθεσεν εἰς ποιητὰς νὰ συλλέξουν καὶ καταγράψουν τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα.

Πεισιστρατίδαι. Τὸν Πεισίστρατον ἀποθανόντα τῷ 527 διεδέχθη ὁ πρεσβύτερός υἱὸς του Ἰππίας (527—510). Ὁ Ἰππίας, ὅπως ὁ Πεισίστρατος, κατ' ἀρχὰς διώκει συνετῶς καὶ πρῶως τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τῷ 514 κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων ἐδολοφονήθη ὁ ἀδελφός του Ἰππαρχος ἀπὸ δύο εὐγενεῖς νέους, τὸν Ἀρμόδιον καὶ τὸν Ἀριστογείτονα, διότι ἐφέρθη πρὸς αὐτοὺς ὑβριστικῶς. Ἐκτοτε ὁ Ἰππίας ἔγινε σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος.

Ἐπὶ τέλους τῷ 510 οἱ Ἀλκμεωνίδαι, οἱ ὅποιοι μὲ ἄλλους ἐπιφανεῖς Ἀθηναίους εἶχον φύγει ἐκ τῆς πόλεως, κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τὸν τύραννον. Διὰ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν ἔπεισαν τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ἐπέμβουν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἦλθε μὲ στρατὸν καὶ μὲ τοὺς ἐξορίστους Ἀθηναίους, ἐπολιόρχησε τὸν Ἰππίαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἀσίαν.

Συμπλήρωσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθένους.

Μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν τυράννων ἐφιλονίκουν πόλιν μεταξὺ τῶν τὰ κόμματα τῶν ἀριστοκρατικῶν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἰσαγόραν καὶ τῶν δημοκρατικῶν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀλκμεωνίδην Κλεισθένην. Ἐπὶ τέλους ὅμως τῷ 508 ὑπερίσχυσε ὁ Κλεισθένης καὶ συνεπλήρωσε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τοῦ Σόλωνος.

Ὁ Κλεισθένης ἔδωσε πολιτικά δικαιώματα εἰς ὅλους τοὺς ἐλευθέρους κατοίκους τῆς Ἀττικῆς, ἐντοπίους καὶ ξένους. Ὁρίσεν ὅμως, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς διὰ τὰ ἐγγραφῇ τις εἰς τοὺς πολίτας ἔπρεπε νὰ ἔχη τοῦλάχιστον τὸν ἓνα ἐκ τῶν γονέων τοῦ πολίτην Ἀθηναῖον. Διὰ τὰ ἀναμείξει δὲ τοὺς νέους πολίτας μὲ τοὺς παλαιούς καὶ χωρίσῃ τὰ τοπικά κόμματα, κατήργησε τὴν παλαιὰν διαίρεσιν τῶν πολιτῶν καὶ διήρесе αὐτοὺς εἰς 10 φυλάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη εἶχε πολίτας ἀπὸ ὅλα τὰ τμήματα τῆς Ἀττικῆς. Ἔνεκα δὲ τῆς νέας διαίρεσεως αὐτῆς ἠῤῃσε καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν εἰς 500, διὰ τὰ ἐκλέγωνται 50 ἀπὸ κάθε φυλῆν. Ὁ Κλεισθένης ὥρισε προσέτι, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκλέγωνται κατ' ἔτος **10 στρατηγοὶ** διὰ τὰ διοικεῖν τὰ πολεμικά μασὺ μὲ τὸν πολέμαρχον. Καὶ τέλος διὰ τὰ ἐξασφάλισιν τὴν πόλιν ἀπὸ νέαν τυραννίαν, ἔκαμε τὸν νόμον τοῦ **δοσπρακισμοῦ**. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, ὅστις, ἔνεκα τοῦ πλούτου τοῦ ἢ τῆς ἐπιρροῆς, πὺν εἶχεν εἰς τὸ πλῆθος, ἦτο ἐπικίνδυνος νὰ γίνῃ τύραννος, ἔπρεπε νὰ ἐξωρίζεται ἀπὸ τὴν πόλιν διὰ δέκα ἔτη. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ νόμος ἐφηρομόσθη ἐπὶ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν τῶν Πεισιστρατιδῶν. Κατόπιν ὅμως ἐγένετο κατάχρησις ἀπὸ τὰ κόμματα καὶ ἐξωρίζετο ἀπὸ τὸ ἰσχυρότερον κόμμα ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀντιπάλων τοῦ.

Ἀπὸ τότε ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἀφωσιώθησαν εἰς τὸ πολίτευμα τοῦ Κλεισθένους, εἰς τὸ ὅποιον ὅλοι ἦσαν ἴσοι, ὁ καθεὶς δὲ ἠδύνατο ἀναλόγως τῆς ἀξίας του νὰ διακριθῇ. Μὲ αὐτὸ δὲ αἱ Ἀθῆναι σὺν τῷ χρόνῳ κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ε΄ ΑΙΩΝΟΣ Π. Χ.

1. Θρησκεία καὶ λατρεία.

Κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους ἡ *θρησκεία* τῶν Ἑλλήνων διεμορφώθη εἰς πολυθεϊσμόν φυσιολατρικόν καὶ ἀνθρωπομορφικόν. Τοιαύτη δὲ παρέμεινεν αὕτη καθ' ὅλους τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Οἱ ἑλληνικοὶ θεοὶ ἀντιπροσωπεύουν τὰς κυριωτέρας δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ εἶναι ἀνθρωπόμορφοι, ἰδεώδους κάλλους καὶ φύσεως, μεγαλοπρεπείας καὶ μακαριότητος. Τώρα ὅμως ἔχει καθορισθῇ πλέον ὠρισμένος ἀριθμὸς θεῶν καὶ κάθε ἀπόπειρα εἰσαγωγῆς νέων θεῶν θεωρεῖται ἀσέβεια. Τώρα ἐπίσης οἱ αἰσθανόμενοι τὴν ἀνάγκην ὑψηλοτέρας θρησκευτικῆς ἀντιλήψεως καλλιεργοῦν μὲ πίστιν καὶ εὐλάβειαν εἰς στενωτέρους κύκλους τὴν ἰδέαν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Συνεδέθησαν δὲ μάλιστα αἱ τοιαῦται μυστικαὶ διδασκαλίαι (μυστήρια) μὲ τὴν λατρείαν τῆς Δήμητρος, τῆς θεᾶς τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου.

Ἡ *λατρεία* ἐξακολουθεῖ σχεδὸν ἡ ἰδίᾳ. Κέντρον ὅμως τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι ὁ ναός, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς κατοικία τοῦ θεοῦ καὶ ἐπομένως περιλαμβάνει τὸ ἄγαλμα καὶ τοὺς θησαυροὺς του. Διτηρήθη ὅμως ἐπίσης μέχρι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων καὶ ἡ παλαιὰ λατρεία εἰς τὴν ἐλευθέραν φύσιν τοῦ ἄλλους. Διὰ τοῦτο συνήθως ὁ ναὸς ἀπετέλει μέρος τοῦ ἄλλους τούτου (τέμενος). Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ οἰκοδομήματος ἡγείρετο ὁ βωμὸς κατ' ἀρχὰς μὲν ἄτεχνος ἐκ λίθων ἢ ἐκ τῆς τέφρας τῶν θυσιαζομένων ζώων, ἀργότερα δὲ ἐκ μαρμαροῦ.

Οἱ ἱερεῖς ἐθεωροῦντο φύλακες τῶν ἱερῶν, προϊστάμενοι τοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐχορσίμευε διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ. Αὐτοὶ προσέφερον τὰς θυσίας καὶ διώκουν τὸν ναόν.

Οἱ ἀγῶνες τέλος δὲν περιορίζονται πλέον μόνον εἰς τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν, ἀλλ' ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὴν τῶν θεῶν. Εἰς αὐτοὺς τὰ βραβεῖα δὲν εἶναι πλέον ὅπλα, σκευὴ κλπ., ἀλλὰ στέφανος ἅπλοῦς. Ἡδη δηλ. ὁ ἀγὼν γίνεται μόνον διὰ τὴν δόξαν.

Χωροφᾶ—Σακελλαρίου, Ἱστορία Α' γυμν. ἔκδ. β'. 1933

Οἱ δὲ μάντεις ἑξακολουθοῦν μὲν νὰ ἔχουν σημασίαν, ἰδιαιτέραν ὅμως σημασίαν ἀποκτοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὰ μαντεῖα.

Ἐκάστη πόλις ἑλληνικὴ εἶχε τοὺς ναοὺς τῆς. Ἐπομένως ἦσαν ἄπειρα τὰ ἱερά, εἰς τὰ ὁποῖα προσήρχοντο νὰ ζητήσουν χρησμοὺς ἢ διὰ νὰ προσφέρουν θυσίας καὶ νὰ τελέσουν ἐορτάς. Ἀλλὰ μερικὰ ἐξ αὐτῶν προσεῖλκον καὶ τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ πόλεων καὶ ἐδημιουργοῦντο οὕτω σύνδεσμοι μεταξὺ τῶν λεγόμενοι *ἀμφικτιονίαι*, ἄλλα δὲ ἔγιναν τόσον περίφημα ὥς *μαντεῖα*, ὥστε ἤρχοντο ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις διὰ νὰ ζητήσουν χρησμούς, ἄλλα δὲ ἔγιναν τόσον ὀνομαστά διὰ τοὺς *ἀγῶνας*, οἱ ὁποῖοι ἐτελοῦντο εἰς αὐτά, ὥστε προσεῖλκον προσκυνητὰς καὶ ἀγωνιστὰς ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας οὕτως, ὥστε οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ νὰ θεωροῦνται πανελλήνιοι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ *ἀμφικτιονίαι*, τὰ *μαντεῖα* καὶ οἱ *پανελλήνιοι ἀγῶνες* ἐχρησίμευσαν ὥς τὰ τελεσφορώτερα μέσα διὰ τὸν ἀδιάκοπον πνευματικὸν σύνδεσμον ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ὅστις ἀνεπλήρωνεν ὅπωςδήποτε τὴν ἔλλειψιν πολιτικῆς συνενώσεως αὐτῶν.

2. Ἀμφικτιονίαι.

Εἰς πολλὰ ἐκ τῶν ἱερῶν, εἰς τὰ ὁποῖα προσήρχοντο διὰ νὰ προσφέρουν θυσίας ὅχι μόνον οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, ὅπου ὑπῆρχε τὸ ἱερόν, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν πέριξ πόλεων, τὴν διεύθυνσιν τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν καὶ τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τοῦ ἱεροῦ ἀνελάμβανον ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν πέριξ πόλεων. Ἐκ τούτου ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπήρχετο καὶ ἡ πολιτικὴ συνένωσις τῶν πόλεων αὐτῶν. Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν δηλ. συνεσκέπτοντο καὶ περὶ τῶν συμφερόντων τῶν πόλεων τῶν καὶ διέλυον τὰς τυχὸν γεννωμένας διαφορὰς μεταξὺ τῶν. Οἱ τοιοῦτοι σύνδεσμοι ὀνομάσθησαν *ἀμφικτιονίαι*.

Τοιαῦται ἀμφικτιονίαι ἦσαν πολλαί· ἡ περὶ τὸ ἱερόν τοῦ Ποσειδῶνος τῆς Καλαυρίας (Πόρου), ἡ τῆς Μυκάλης, ἡ τῆς Κνίδου καὶ αἱ ἐπισημότεραι ὅλων, τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Δήλου περὶ τὰ ἱερά τοῦ Ἀπόλλωνος.

Τὸ ἱερόν τῶν Δελφῶν ἔκειτο ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὕψος 70) μέτρων ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἐν μέσῳ ἀποτόμων βράχων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνέ-

βλυζον πηγαὶ δροσεροῦ ὕδατος. Ἐκ τῶν πηγῶν τούτων κυριώτερα ἦτο ἡ **Κασταλία**, σκιαζομένη ὑπὸ δάσους ἀπὸ δάφνας, τὰ ἱερὰ φυτὰ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ὠρθοῦτο εἰς ἱερὸς λίθος σχήματος ὧσθι μεταξὺ δύο χρυσῶν αἰτῶν. Ὁ λίθος οὗτος ὠνομάζετο **ὀμφαλὸς τῆς γῆς**. Ὅλος δὲ ὁ ναὸς ἦτο γεμᾶτος ἀπὸ ἀφιερώματα τῶν πιστῶν, ποτήρια, ἀγγεῖα, τρίποδας, ἀγάλματα.

Πρὸς προστασίαν τοῦ ναοῦ αὐτοῦ τῶν Δελφῶν καὶ διὰ τὴν διοργάνωσιν τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ἑορτῶν, εἶχε σχηματισθῇ συμβούλιον ἐκ τῶν πέριξ ὀρεινῶν κατοίκων καὶ προσέτι τῶν Φωκέων, Βοιωτῶν, Ἰώνων καὶ ἰδίως Δωριέων, ἐν ὧν δώδεκα λαῶν. Ἐκαστος ἐκ τούτων ἔστελλε δύο ἀντιπροσώπους, ἓνα **ἱερομνήμονα** διὰ τὰς θρησκευτικὰς ὑποθέσεις καὶ ἓνα **πυλαγόραν** διὰ τὰς πολιτικὰς. Οἱ ἀντιπρόσωποι δὲ αὐτοὶ συνήρχοντο δις τοῦ ἔτους, τὸ φθινόπωρον εἰς τὴν Ἀνθήλην (πλησίον τῶν Θερμοπυλῶν) καὶ τὸ ἔαρ εἰς τοὺς Δελφούς.

Οἱ ἀμφικτίονες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ προστατεύουν τὸ ἱερὸν τῶν Δελφῶν καὶ τοὺς εἰς αὐτὸ μεταβαίνοντας προσκυνητὰς καὶ νὰ πολεμοῦν πάντα, ὅσους ἔθιγε τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ θεοῦ. Προσέτι δὲ ἐφρόντιζον διὰ τὴν ὁργάνωσιν τῶν Πυθίων ἀγώνων, οἱ ὁποῖοι ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Τὸ ἱερὸν τῆς Δήλου. Ἐν ἄλλῳ ἱερῶν τοῦ Ἀπόλλωνος συνήνωσε τοὺς Ἴωνας τῶν νήσων καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκεῖτο εἰς τὸ μέσον τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἐπὶ μιᾷ πολὺ μικρᾷ νήσῳ, τῆς **Δήλου**.

Οἱ Ἴωνες συνήθιζον νὰ ἔρχονται ἐδῶ καὶ νὰ τελοῦν ἑορτὰς πρὸς ἑνὸς παναρχαίου βωμοῦ, τὸν ὁποῖον ἔλεγον, ὅτι κατεσκεύασεν ὁ Ἀπόλλων ἀπὸ κέρατα ἐλάφων, ποὺ εἶχε τοξεύσει ὁ ἴδιος. Ἀργότερα ἔκτισαν ναὸν μαρμαρίνου τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ δύο μικροὺς τῆς Ἀρτέμιδος.

Κατ' ἔτος κατὰ τὴν μεγάλην ἑορτὴν τοῦ θεοῦ ἔφθανον πλοῖα ἐξ ὅλων τῶν ἀκτῶν μὲ ἱερὰς πομπὰς (θεωρίας), τὰς ὁποίας ἔστελλον οἱ ἰωνικοὶ λαοί. Ἡ ἐπισημοτέρα τούτων ἦτο ἡ θεωρία τῶν Ἀθηναίων. Αἱ θεωραὶ ἀπεβιβάζοντο μὲ ἐπισημότητα, ἔπειτα ἐπορεύοντο εἰς τὸν ναόν, ὅπου ἀπέθετον τὰς προσφορὰς των καὶ προσέφερον θυσιάς, κατόπιν δὲ ἐπεδίδοντο εἰς διασκεδάσεις, μία ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο ὁ χορὸς τῶν νέων γύρω ἀπὸ τὸν βωμὸν τῶν κεράτων.

3. Μαντεῖα.

Τὰ μαντεῖα κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦσαν πολλά, σχεδὸν δὲ ὅλα ἀφιερωμένα εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Τὸ ἐπιφανέστατον ἐξ ὧν ἦτο τὸ τῶν Δελφῶν, τὸ ὁποῖον ἐνωρὶς ἔγινε πανελλήνιον. Εἰς τὸ βάθος τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν εὐρίσκετο ὁ περίφημος τρίπους τοποθετημένος ὑπεράνω χάσματος, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀνήρχοντο ἀναθυμιάσεις. Ὅσακις ἐζητεῖτο χρησμός ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ τριπόδος ἢ πρὸς τοῦτο ἰέρεια, ἢ ὁποία ὠνομάζετο *Πυθία*, καὶ ἐμάσα φύλλα δάφνης. Οἱ ἐκ τοῦ χάσματος ἀτμοὶ καὶ τὰ φύλλα τῆς δάφνης ἔφερον αὐτὴν εἰς ἔκστασιν καὶ τότε ἐκ τοῦ στόματός της ἐξήρχοντο λόγοι ἀσαφεῖς. Τοὺς λόγους αὐτοὺς παρελάμβανον οἱ παριστάμενοι ἱερεῖς καὶ κατήρτιζον τὸν χρησμόν συνήθως εἰς στίχους.

Οἱ χρησμοὶ ἦσαν συνήθως διαφορούμενοι. Πολλάκις ὅμως δὲν ἦσαν ἀπλῶς τυχαῖαι προφητεῖαι περὶ τοῦ μέλλοντος. Οἱ ἱερεῖς ἦσαν ἄνδρες συνετοὶ καὶ πεπειραμένοι, διὰ τῶν σχέσεων δὲ αὐτῶν μὲ ὅλον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ἦσαν εἰς θέσιν νὰ γνωρίζουν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καλῶς. Ὅθεν πολλάκις παρεῖχον εἰς αὐτὰς καταλλήλους συμβουλὰς. Ἐνεκα τούτου δὲ τὸ μαντεῖον ἔγινε πανελλήνιον καὶ σπουδαῖον κέντρον ἐθνικῆς ἐνότητος τῶν Ἑλλήνων.

4. Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

Ἔορται τῶν πόλεων, μὲ τὰς ὁποίας συνεδέοντο καὶ ἀγῶνες, ἦσαν πολλοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τέσσαρες ὅμως ἐξ αὐτῶν ἔγιναν σὺν τῷ χρόνῳ πανελλήνιοι, διότι συνήρχοντο εἰς αὐτὰς προσκυνηταὶ καὶ ἀγωνισταὶ ἐξ ὧν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐορτῶν αὐτῶν ἐκηρύσσετο *ἐκεχειρία*, δηλ. διακοπὴ τῶν πολέμων. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐκεχειρίας ταύτης καὶ τοῦ πλήθους τῶν συρρεόντων ἀνθρώπων κατὰ τὰς ἐορτὰς αὐτὰς ἐγίνοντο καὶ σπουδαῖαι ἐμπορικαὶ συναλλαγαί, αἱ ὁποῖαι συνετέλουν εἰς τὴν γνωριμίαν καὶ τὴν σύνδεσιν κοινῶν συμφερόντων μεταξὺ καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι κατόικουν πολὺ μακρὰν.

Οἱ πανελλήνιοι αὐτοὶ ἀγῶνες ἦσαν τέσσαρες:

α') τὰ *Πύθια*, τὰ ὁποῖα ἐορτάζοντο εἰς τοὺς Δελφοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τετραετίαν εἰς αὐτοὺς οἱ νικηταὶ ἐλάμβανον ὡς βραβεῖον στέφανον ἐκ δάφνης.

β') τὰ *Νέμεια*, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς εἰς τὸ ἄλσος τῆς Νεμέας τῆς Ἀργολίδος κατὰ διετίαν· εἰς αὐτοὺς οἱ στέφανοι ἦσαν ἐκ θαλλῶν σελίνου.

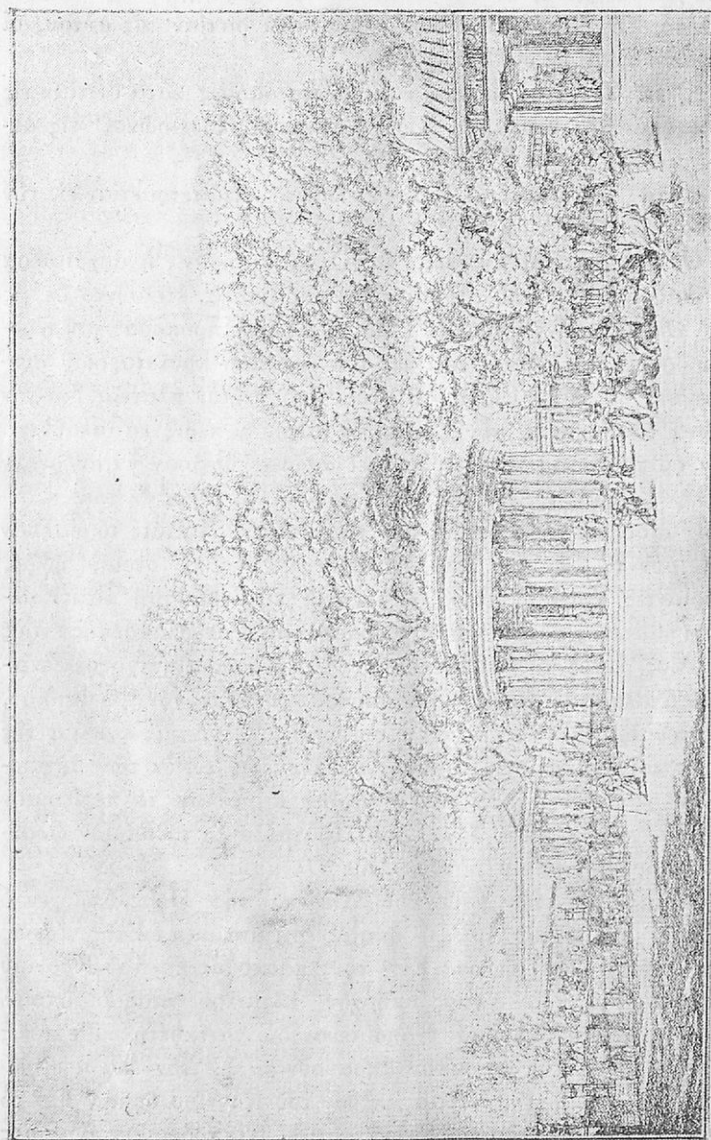
γ') τὰ *Ἰσθμια*, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο ὁμοίως κατὰ διετίαν εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος· εἰς αὐτοὺς τὸ βραβεῖον ἦτο κλάδος πίτυος.

δ') τὰ *Ὀλύμπια*, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διός.

Οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Τὰ Ὀλύμπια ἦσαν ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ ἐπιφανεστέρα ἀπὸ τὰς πανελληνίους ἐορτάς, ἐτελοῦντο δὲ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἐντὸς ἄλλους (*Ἄλτις*) εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κρονίου ὄρους. Κατ' ἀρχὰς ἐκεῖ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ ὑπῆρχε βωμὸς καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὸν πλατεῖα διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ δρόμου, συνήρχοντο δὲ μόνον οἱ πέριξ κατοικοῦντες. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως εἰς τοὺς ἐκεῖ ἀγῶνας ἤρχισαν νὰ συρρέουν Ἕλληνες ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἰδίως ἐκ τῶν πλουσίων ἀποικιῶν τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Ἐκτοτε ἰδρύθησαν ἐκεῖ σὺν τῷ χρόνῳ ναοί, ἀγάλματα, βωμοί, στοαί, ἡρῶα, ἀνδριάντες, ὥστε τὸ μέρος νὰ δύναται νὰ ὀνομασθῇ πόλις καλλιτεχνημάτων. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνοντο ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Διός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ κολοσσιαῖον χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ θεοῦ καθήμενον ἐπὶ θρόνου, ἔργον τοῦ Φειδίου, καὶ πρὸ τοῦ ναοῦ τὸ ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ὀλυμπίας ἄγαλμα τῆς Νίκης τοῦ Παιωνίου. Ὡσαύτως τὸ Ἡραῖον, εἷς ἐκ τῶν ἀρχαιότερων ναῶν τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος περιέκλειε τὸ περίφημον ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ, ἔργον τοῦ Πραξιτέλους, τὸ ὁποῖον ὡσαύτως εὐρίσκεται ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ὀλυμπίας.

Μεταξὺ δὲ τῶν ναῶν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἡρας ὑπῆρχεν ὁ παλαιὸς βωμὸς τοῦ Διός, ὁ ὁποῖος ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς τέφρας τῶν θυσιαζομένων ζώων. Εἰς τοὺς πρόποδας δὲ τοῦ Κρονίου ὄρους βορείως τῆς Ἄλτιος ὑπῆρχον 13 μικροὶ ναοί, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζοντο θησαυροὶ καὶ ἐχρησίμευον διὰ νὰ ἐκθέτῃ κάθε πόλις εἰς τὸν ὑπ' αὐτῆς κτισμένον θησαυρὸν τὰ εἰς τὸν Δία ἀφιερῶματά της. ΒΑ. δὲ τῆς Ἄλτιος, πέραν τοῦ Κρονίου ὄρους, ἦτο τὸ στάδιον, ὅπου ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες καὶ Α. ὁ ἱππόδρομος, ὁ ὁποῖος περιεβάλλετο ὑπὸ στοῶν.

Εἰς τὸν ὡραῖον αὐτὸν χώρον συνέρρεον κατὰ τὸ θέρος ἐκά-

Παλαίστρα

Γυμνάσιον

Βιβλιοθήκη

Εἰς 96, Ὀλυμπία,

Πρυτανεῖον

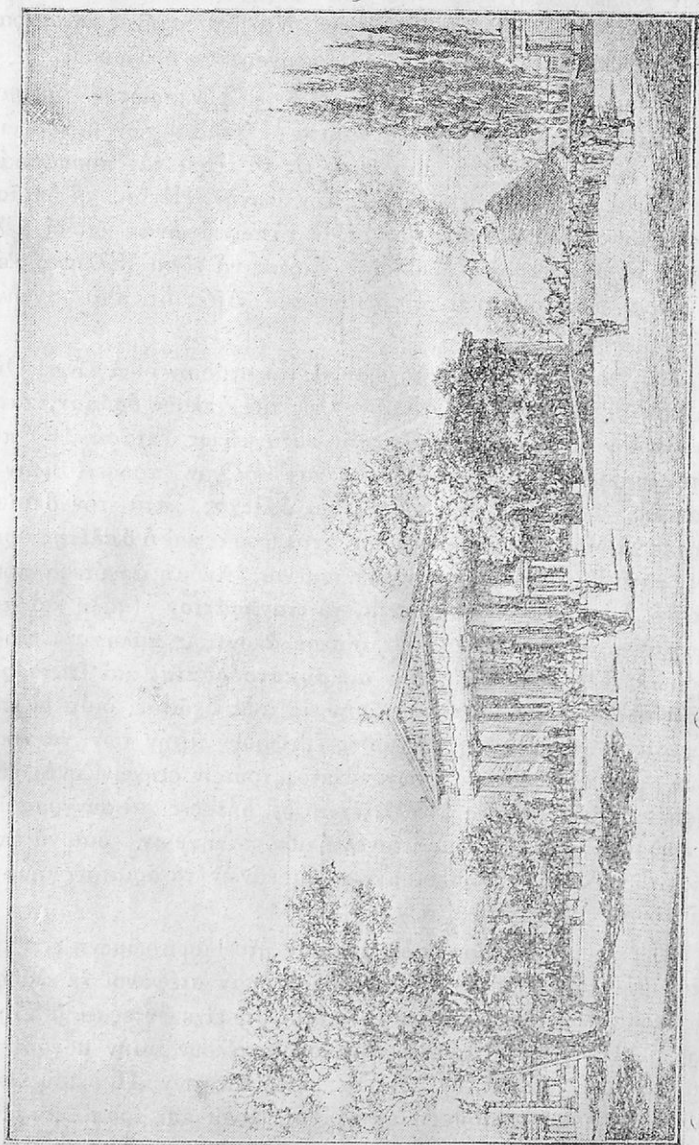
Ἡραῖον

στου πέμπτου ἔτους, ὅτε ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες, ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, πλὴν τῶν ἀγωνιστῶν, πλῆθος ἐπισκεπτῶν, προσκυνητῶν, ἐμπόρων, οἱ ὅποιοι ἐστεγάζοντο ὑπὸ σκηνάς καὶ παρήγιατα. Μόνον εἰς τὰς γυναῖκας ἀπηγορεύετο ἡ εἴσοδος.

Ἡ ἑορτὴ διήρκει πέντε ἡμέρας. Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ἐγίνετο θυσία πρὸς τὸν Δία καὶ ἔπειτα αἱ πομπαὶ τῶν διαφόρων πόλεων παρήλαυνον καὶ κατέθετον εἰς τὰ ἱερὰ τὰς προσφορὰς των. Συγχρόνως οἱ διευθύνοντες τὴν ἑορτὴν Ἑλλεῖοι, οἱ ὅποιοι ὀνομάζοντο *ἑλλανοδίκαι*, ἡτοίμαζον τὰ τῶν ἀγῶνων καὶ οἱ μέλλοντες νὰ ἀγωνισθοῦν, οἱ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ εἶναι Ἕλληνες καὶ ἐλεύθεροι, ὠρχίζοντο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διὸς, ὅτι θὰ διαγωνισθοῦν τιμῶς.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν ἤρχιζαν εἰς τὸ στάδιον οἱ ἀγῶνες. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς περιωρίζοντο μόνον εἰς τὸν ἀπλοῦν *δρόμον*, κατὰ τὸν ὅποιον οἱ ἀγωνισταὶ διέτρεχον κατὰ μῆκος ἕκτασιν 180 περὶπου μέτρων. Ἀργότερα ὀλίγον κατ' ὀλίγον προσετέθησαν ὁ *διάνυλος*, δηλ. διπλοῦς δρόμος, ὁ *δόλιχος*, κατὰ τὸν ὅποιον ἔπρεπε νὰ διατρέξουν τὸ στάδιον ἑπτὰ φορὰς καὶ ὁ *ὀπλίτης δρόμος*, κατὰ τὸν ὅποιον ἔτρεχον ὀπλισμένοι. Ἀκόμη ἀργότερα προσετέθη ἡ *πάλη*, ἡ *πυγμαχία*, τὸ *παγκράτιον* (πάλη καὶ πυγμαχία), τὸ *πένταθλον* (ἄλμα, δίσκος, ἀκόντισις, πάλη καὶ ἀπλοῦς δρόμος). Τέλος προσετέθησαν αἱ *ἀρματοδρομίαι* καὶ *ἵπποδρομίαι*, αἱ ὁποῖαι ἔδωσαν νέαν ζωὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας, διότι οἱ ἐπιφανέστεροι εὐγενεῖς τῆς Ἑλλάδος ἐθεώρουν τιμὴν των νὰ νικήσουν μὲ τὰ τέθριππά των. Ἐκτὸς τούτων διηγωνίζοντο ἐδῶ κήρυκες καὶ σαλπικταί. Καλλιτέχναι δέ, ῥήτορες καὶ συγγραφεῖς, ἔσπευδον εἰς τὴν φαιδρὰν πανελληνίων πανήγυριν, διὰ νὰ ἐπιδείξουν πρὸ τῶν συνηθροισμένων ὁμοεθνῶν τὰ ἀριστουργήματα τοῦ λόγου ἢ τῆς τέχνης των.

Ἡ τελευταία ἡμέρα τῶν ἀγῶνων ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀπονομὴν τῶν βραβείων. Τὰ βραβεῖα ἦσαν στέφανοι ἐκ κλάδων τῆς ἱερᾶς ἐλαίας, τὴν ὁποίαν ἐπίστευον ὅτι εἶχε φυτεύσει ὁ Ἡρακλῆς. Ἄλλ' οἱ ἀπλοῖ αὐτοὶ στέφανοι ἀπετέλουν τιμὴν μοναδικὴν καὶ διὰ τοὺς νικητὰς καὶ διὰ τὰς πατρίδας των. Πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς ἦσαν τοποθετημένοι οἱ στέφανοι ἐπὶ τραπέζης. Πρὸ τοῦ ἐκεῖ συναγμένου πλήθους κήρυξ ἐξεφώνει τὸ ὄνομα καὶ τὴν

Βουλευτήριον

Ναός τοῦ Διὸς
Εκ. 97. Ὀλυμπία.

Μέγας βωμὸς

πατρίδα ἐκάστου νικητοῦ. Ὅταν δὲ κάθε νικητὴς προσήρχετο, οἱ ἑλλανοδίκαι ἔθετον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸν στέφανον.

Ὅταν ὁ νικητὴς ἐπανήρχετο εἰς τὴν πατρίδα του, ὑπεδέχοντο αὐτὸν θριαμβευτικῶς, εἰς ὅλον του δὲ τὸν βίον ἐθεωρεῖτο ἱερός, δὲν ἐπλήρωνε κανένα φόρον καὶ εἶχε τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸ θέατρον καὶ εἰς τὰς ἐορτάς. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τῆς νίκης του ὁ νικητὴς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀνεγείρῃ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν μνημεῖον, μετὰ τρεῖς δὲ νίκας καὶ τὸν ἀνδριάντα του.

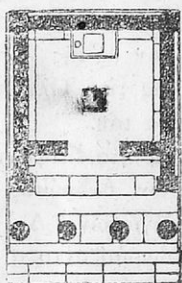
Ἡ εἰς οἶονδῆποτε ἀγώνισμα νίκη ἦτο ἐπιφανής. Ἀλλ' ὅμως τὸ παλαιότατον ἐκ τῶν ἀγωνισμάτων, ὁ δρόμος, ἐξηκολούθησε νὰ θεωρῆται ὁ κυριώτερος τῶν ἀγώνων. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ εἰς τὸν δρόμον ὠνομάζοντο αἱ **ὀλυμπιάδες**. Αἱ ὀλυμπιάδες ἔγιναν ἀπὸ τοῦ 300 π. Χ. κοινὴ χρονολογικὴ περίοδος δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ὥρίσθη δὲ ὡς πρώτη ὀλυμπιάς ἡ τοῦ 776, διότι ἀπὸ τότε εἶχον ἀρχίσει νὰ καταγράφωνται τὰ ὀνόματα τῶν ὀλυμπιονικῶν.

5. Ἡ τέχνη.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς Κρήτης καὶ τῆς Πελοποννήσου ἦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀρχετὰ προωδευμένη ἡ τέχνη. Ἀλλ', ἀφ' οὗ διὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἐξηφανίσθη, ὥπισθοδρομήσῃ καὶ αὕτη. Ἡ τέχνη δὲν ἀνέλαβε, παρὰ ἀφ' οὗ ἀνέλαβον οἰκονομικῶς οἱ λαοὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι φεύγοντες τοὺς κατακτητὰς κατέφυγον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας. Τότε ἐκεῖ ἤρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τὰς τέχνας, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα ἐπέβαλλον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ νέος δημόσιος βίος των. Εἰς τὰς πόλεις λοιπὸν τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος ἀνεπτύχθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ, ἀπὸ αὐτὰς δὲ μετεδόθησαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.

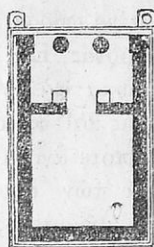
Ἀρχιτεκτονικὴ. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν βασιλέων μέγαρα ἀνάκτων δὲν ὑπάρχουν πλέον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἑλληνικὸς οἶκος ἦτο πάντοτε πολὺ ἀπλοῦς, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ δὲν εἶχε νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα. Ἐστράφη εἰς τὰ δημόσια, ἰδίως δὲ εἰς τοὺς ναοὺς. Τότε εἶχε γενικευθῇ ἡ ἰδέα, ὅτι οἱ θεοὶ καὶ τὰ ἀγάλματά των εἶχον ἀνάγκην ἰδιαίτης κατοικίας, ἐπομένως ἤρχιζαν παντοῦ νὰ κατασκευάζουν ναοὺς.

Ὁ ἑλληνικὸς ναὸς δὲν ἦτο, ὅπως ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία, προσωρισμένος νὰ περιλαμβάνῃ τοὺς πιστοὺς, οἱ ὅποιοι προσήρχοντο διὰ νὰ προσευχηθοῦν. Ἦτο ἡ κατοικία τοῦ θεοῦ. Τὸ πλῆ-

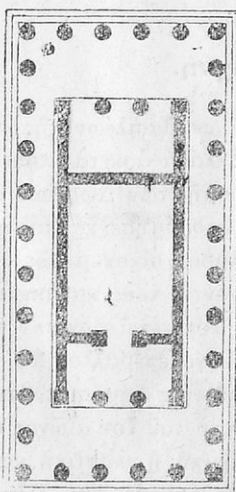
Εἰκ. 98.

Ναὸς ἐν παραστάσιν.

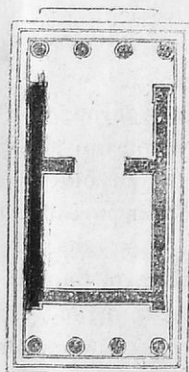
Εἰκ. 99.

Ναὸς πρόστυλος.

Εἰκ. 100.

Ναὸς περίπτερος.

Εἰκ. 101.

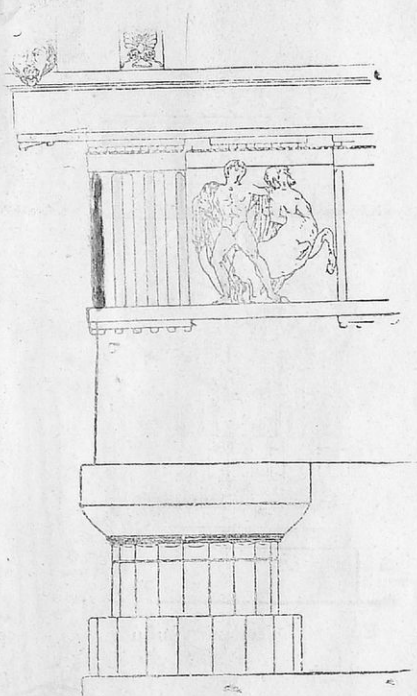
Ναὸς ἀμφιπρόστυλος.

θος δὲν εἰσῆρχετο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἔμενεν ἔξω τοῦ ναοῦ γύρω ἀπὸ τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ ναὸς τὴν ἀρχὴν του ἔλαβεν ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων.

Ὁ ἀπλούστερος τύπος τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ ἀναπαριστᾷ τε-

λείως τὸ μυκηναϊκὸν μέγαρον. Ἀποτελεῖται, ὅπως καὶ ἐκεῖνο, ἐκ μιᾶς αἰθούσης (σηκός) καὶ ἑνὸς προθύρου (πρόναος) πρὸς ἀνατολάς, τὸ ὁποῖον ὑποβαστάζεται ἀπὸ δύο κίονας καὶ ἀπὸ τὰς παραστάδας, δηλ. τὰς προεκτάσεις τῶν τοίχων τῆς αἰθούσης. Ὁ ναὸς αὐτὸς ὀνομάζεται **ναὸς ἐν παραστάσιν**. Εἰς τὸ βάθος τοῦ σηκοῦ ὀρθοῦται τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ ἐκ ξύλου ἢ μαρμάρου ἢ ἐλεφαντοστοῦ, στολισμένον μὲ ἐνδύματα καὶ κοσμήματα.

Ἀργότερα τὸ πρόθυρον ἐσχηματίζετο μόνον διὰ σειρᾶς κίωνων, ὅτε ὁ ναὸς ὀνομάζετο **πρόστυλος**. Ἐνίοτε δὲ χάριν συμμετρίας κατεσκευάζετο διὰ σειρᾶς κίωνων καὶ εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν προπύλαιον (ὀπισθόδομος) ὅμοιον πρὸς τὸ ἀνατολικὸν καὶ τότε ὁ ναὸς ὀνομάζετο **ἀμφιπρόστυλος**. Εἰς τοὺς μεγαλυτέρους δὲ ναοὺς ἀργότερα προσέθετον καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρας πλευρὰς αὐτῶν σειρὰς κίωνων, ὅτε ὁ ναὸς ὀνομάζετο **περίπτερος**. Τέλος εἰς πολλοὺς ναοὺς προσετίθετο ὀπισθεν τοῦ σηκοῦ ἄλλο δωμάτιον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε πρὸς φύλαξιν τῶν πολυτίμων ἀντικειμένων τοῦ ναοῦ.

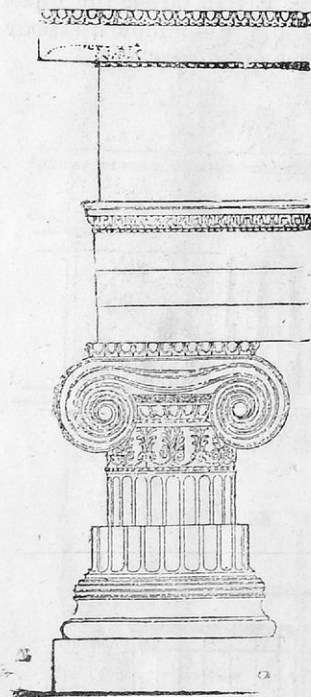
Εἰκ. 102. Δωρικὸς ὄρθμος.

Οἱ ἑλληνικοὶ ναοὶ ἦσαν χρωματισμένοι διὰ διαφόρων χρωμάτων, κιτρίνου, κυανοῦ, ἐρυθροῦ, διέφερον δὲ μεταξὺ των ὡς πρὸς τοὺς κίονας καὶ τὰ ὑπεράνω αὐτῶν μέρη. Αἱ διαφοραὶ αὐταὶ ὀνομάζονται **ἐρυθμοί**. Διακρίνονται τρεῖς ὀρθμοί, ὁ **δωρικὸς** (σοβαρὸς καὶ βαρὺς), ὁ **ἰωνικὸς** (κομψὸς καὶ ἐλαφρὸς) καὶ ὁ **κορινθιακὸς** (πολυτελής), ὅπως φαίνονται εἰς τὰς εἰκόνας.

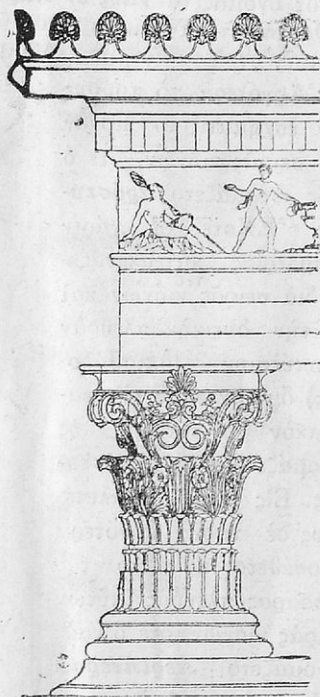
Ἄλλ' ὅλοι οἱ ναοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐξηφανίσθησαν. Ἐρεῖπια

αὐτῶν ὑπολείπονται εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ κίονές
τινες εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Αἴγιναν.

Ζωγραφικὴ. Ἡ ζωγραφικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δὲν εἶναι

Εἰχ. 103. Ἰωνικὸς ὀρθμός.

Εἰχ. 104. Κορινθιακὸς ὀρθμός.

Εἰχ. 105. Ἀέτωμα.

εἰς ἡμᾶς γνωστή, διότι δὲν ἐσώθησαν ἔργα αὐτῆς. Μόνον λεί-
ψανα τῆς ζωγραφικῆς ἔχομεν τὰ ἀγγεῖα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, τὰ
ὁποῖα ἀνευρέθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, Ἀσίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἐπὶ
τῶν ἀγγείων αὐτῶν εἶναι σχεδιασμένοι διάφοροι σκηναὶ ἀπὸ τὴν
μυθολογίαν, κύκλοι, ῥόδα, ζῶα καὶ ἄλλα κοσμήματα.

Γλυπτική. Ὅπως εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῆς γλυπτικῆς πρὸ πάντων συνετέλεσεν ἡ ἀνάπτυξις τῆς θρησκείας καὶ τῆς λατρείας. Ὁ θεὸς

Εἰκ. 106. Κόρη ἀκροτόλεως Ἀθηνῶν.

ἔπρεπε νὰ παρίσταται αὐτοπροσώπως μεταξὺ τῶν πιστῶν καὶ νὰ διαμένῃ εἰς τὴν ἐλίγειον κατοικίαν του, τὸν ναόν. Ἐπειτα ὁ ναὸς ἔπρεπε νὰ στολισθῇ. Ὁ γλύπτης λοιπὸν ἦτο ἀπαραίτητος βοηθὸς τοῦ ἀρχιτέκτονος.

Ἐκτὸς τῶν λόγων τούτων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς συνετέλεσαν προσέτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀνάγκη, τὴν ὁποίαν ἡσθάνοντο οἱ πιστοὶ νὰ προσφέρουν εἰς τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν ἀγάλματα νέων ἢ νεανίδων διὰ νὰ εἶναι διαορη ἐνθύμια τῆς εὐσεβείας των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ συνήθεια νὰ ἐγείρουν ἐπὶ τῶν τάφων ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα ἀναπαρίστανον τὸν νεκρὸν εἰς τινὰ στάσιν οἰκογενειακὴν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀφθονία τοῦ μαρμάρου ὑπῆρξεν ἐπίσης σπουδαῖος λόγος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς.

Τὰ ἀρχαιότατα ἑλληνικὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν ἦσαν ἀπὸ ξύλου, εἶχον δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς κλειστούς, τὰς κνήμας συνηνωμένας καὶ τοὺς βραχίονας προσκολλημένους εἰς τὸ σῶμα. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ γλύπται ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοικτούς, τοὺς βραχίονας χωρισμένους ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὰς κνήμας εἰς τὴν στάσιν τοῦ βυδίζειν. Μετ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ μεταχειρίζονται τὸν μαλακὸν λίθον. Τέλος ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα ἀπὸ χαλκὸν καὶ ἀπὸ μάρμαρον.

Τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ ἀγάλματα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Αἰγίνης, τὰ ὁποῖα σήμερον εὐρίσκονται εἰς τὸ Μόναχον. Ὅλαι αἱ μορφαὶ αὐτῶν ἔχουν ἐν χαρακτηριστικὸν μειδίημα, μὲ τὸ ὁποῖον οἱ τεχνῖται προσεπάθουν νὰ δώσουν ζωὴν εἰς τὰ ἀγάλματά των. Οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες καταπίπτουν βαρέως, ἀλλὰ τὰ σώματα εἶναι στερεὰ καὶ ὀψμαλέα. Ὡσαύτως τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν χωσμένα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εὐρίσκονται τώρα εἰς τὸ μουσεῖον αὐτῆς. Ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους εἶχον κρύψει εἰς τὴν γῆν, διότι ἡκρωτηριάσθησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι κόραι (ἀφιερῶματα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν), αἱ ὁποῖαι φοροῦν μακρὸν χιτῶνα καὶ ἱμάτιον μὲ μεγάλαν πτυχάς, ἔχουν τὰς κόμας κτενισμένας μὲ ἐπιμέλειαν, εἶναι χρωματισμένοι μὲ ζωηρὰ χρώματα καὶ ἔχουν ὅλαι τὸ ἴδιον χαρακτηριστικὸν μειδίημα.

6. Ἡ ποίησις.

Ἡ προηγουμένη περίοδος ἦτο ἐποχὴ ἥρωική. Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν κατ' αὐτὴν οἱ ποιηταὶ νὰ κάμνουν ποιήματα, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ ψάλλουν κατορθώματα τῶν ἡρώων (ἔπος). Τοιοῦτος

ποιητῆς ἦτο ὁ **Ὅμηρος**. Κατὰ τοὺς μετέπειτα ὅμως χρόνους εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἐπικρατοῦν ἐσωτερικαὶ ἀνωμαλίαι, τὸ ἔθνος ἐπιδίδεται εἰς τὸν ἀποικισμὸν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ βίος του μεταβάλλεται. Δὲν ἦτο δυνατόν λοιπὸν νὰ ἀρχῇται πλέον εἰς τὰ ποιήματα αὐτά. Εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ποιήματα, τὰ ὁποῖα νὰ ἐκφράζουσιν τὰ αἰσθήματα, τὰ πάθη καὶ τὰς σκέψεις του (**λυρική ποίησις**). Διὰ τοῦτο τοιαῦτα ποιήματα κάμνουν τώρα οἱ ποιηταί. Περιφημότεροι δὲ ποιηταὶ τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι ὁ **Τυρταῖος** ἀπὸ τὴν Σπάρτην, ὁ **Ἀρχίλοχος** ἀπὸ τὴν Πάρον, ὁ **Σόλων** ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ **Σιμωνίδης** ἀπὸ τὴν Κέαν καὶ ὁ **Πίνδαρος** ἀπὸ τὰς Θήβας.

7. Ἡ φιλοσοφία.

Κατὰ τὸν ὅν αἰῶνα εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις παρουσιάσθησαν ἄνθρωποι σοφοὶ καὶ πρακτικοί, οἱ ὁποῖοι μὲ διάφορα σύντομα ῥητὰ (γινῶθι σαυτόν, πᾶν μέτρον ἄριστον κτλ.) ἐδίδασκον τοὺς ἀνθρώπους πῶς πρέπει νὰ ζοῦν διὰ νὰ εἶναι εὐτυχεῖς. Τούτους ὠνόμαζον **σοφούς**. Ἀργότερα ἔλεγον ὅτι οἱ σοφοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦσαν ἐπτά. Οἱ περιφημότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὁ **Θαλῆς** ἀπὸ τὴν Μίλητον, ὁ **Βίας** ἀπὸ τὴν Προλήνην, ὁ **Πυθαγόρας** ἀπὸ τὴν Μυτιλήνην καὶ ὁ **Σόλων** ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Κατὰ τοὺς ἰδίους ὅμως χρόνους μερικοὶ ἀπὸ τὰς ἀποικίας προσπαθοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ νὰ εὑρουν τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ κόσμου. Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν **φυσικοὶ φιλόσοφοι**. Περιφημότεροι δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν ὁ **Θαλῆς**, ὁ **Πυθαγόρας**, ὁ **Ξενοφάνης** καὶ ἄλλοι.

8. Ἡ γραφή.

Τὴν γραφὴν οἱ Ἕλληνες ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τοὺς Φοίνικας καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτὴν ἀπὸ τὸν 9ον αἰῶνα. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἡ χρῆσις αὐτῆς ἦτο περιορισμένη. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως ἐγενικεύθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὥστε εἰς τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος π.Χ. εἶχε γίνει κοινή.

9. Ὁ ἰδιωτικὸς βίος.

Ὁ ἰδιωτικὸς βίος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν εἶναι ἀκόμη ἀπλούστερος παρὰ κατὰ τοὺς ὁμηρικὸς χρόνους.

Αἱ οἰκίαι ἦσαν μικραὶ καὶ χαμηλαί, τὰ δὲ δωμάτια χωρὶς παράθυρα καὶ μὲ τοὺς τοίχους ἀπλῶς ἀσβεστωμένους.

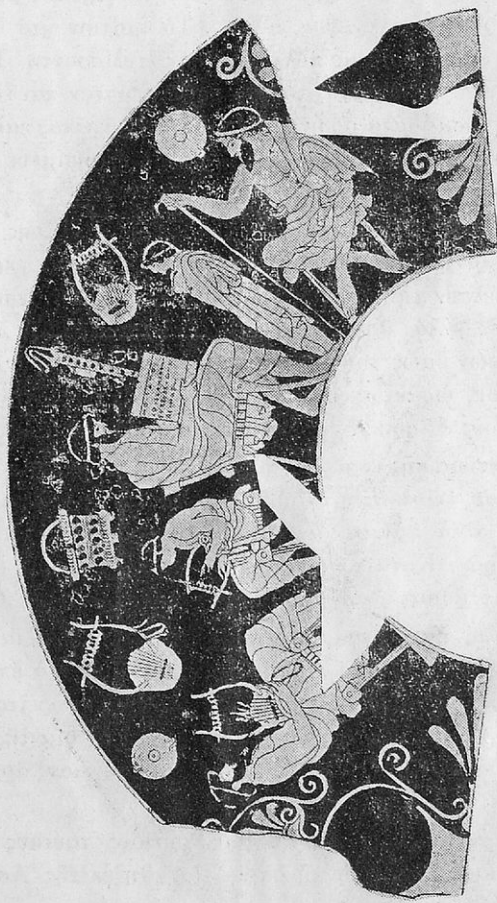
Ἐπιπλα ἔχουν τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Πέριξ τοῦ τοίχου

Εἰκ. 107. Δεξιλέως (ἐπιτυμβία πλὸς ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ).

ὑπάρχει χαμηλὸν διβάνιον. Ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ ὑπάρχουν ἔδραι μὲ ἑρμεισίνωντον ἢ καὶ χωρὶς αὐτὸ διαφόρων σχημάτων, ὅπως φαίνονται εἰς τὴν εἰκόνα 76. Ὁ βαρὺς ὀμηρικὸς θρόνος ἀπομένει μό-

νον ὡς ἔδρα τῶν θεῶν. Ἡ ἐξ Ἀνατολῆς δὲ εἰσαχθεῖσα συνήθεια
νὰ τρώγουν ἑξαπλωμένοι ἔκαμεν ἀπαραιτήτους τὰς χαμηλὰς κλί-
νας καὶ τραπέζας. Ἀγγεῖα τώρα ἔχουν, ἐκτὸς τῶν πηλίνων, καὶ

Εἰκ. 108. Διδασκαλεῖον.

μετάλλινα, πρὸς φύλαξιν τέλος τῶν ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων πολυ-
τίμων ἀντικειμένων εἶχον κιβώτια.

Διὰ τὸν **φωτισμὸν** ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀρχίζει νὰ γίνεται
χρῆσις τοῦ ἐλαίου καὶ ἐπομένως τῶν λύχνων, οἱ ὅποιοι ἀντικα-
θιστοῦν τὰς ὁμηρικὰς δᾶδας.

Χωροφᾶ—**Σακελλαρίου**, Ἱστορία Α' γυμν. ἐκδ. β'. 1933

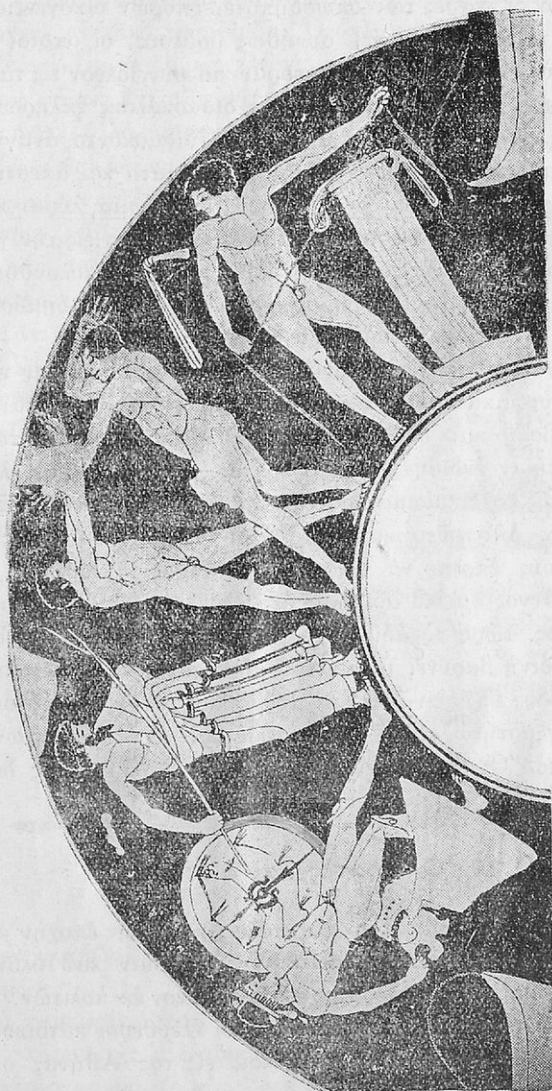
Ἡ ἐνδυμασία ἔξακολουθεῖ σχεδὸν ἡ ἰοία. Τὰ ἐνδύματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἦσαν ὁ χιτῶν, τὸ ἱμάτιον καὶ τὰ ὑποδήματα. Ὁ χιτῶν (λινοῦν ὑποκάμισον) ἔφθανε μέχρι τῶν ποδῶν καὶ ἐδένετο εἰς τὴν μέσην μετὰ ζωστήρα. Μετὰ αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ γυναῖκες ἐσχημάτιζον τὸν λεγόμενον κόλπον. Τὸ ἱμάτιον ἦτο ὕφασμα μάλλινον, διὰ τοῦ ὁποῦ μετὰ πολλὴν τέχνην ἐτυλίσσοντο. Τὰ ὑποδήματα ἀφινον τὸ ἄνω μέρος τοῦ ποδὸς ἀκάλυπτον καὶ ἐδέοντο μετὰ λωρία. Τὰ κοσμήματα ἀφήνονται διὰ τὰς γυναῖκας καὶ γίνονται κομψότερα. Μόνον ὁ δακτύλιος, ἐπειδὴ ἐχρησίμευε καὶ ὡς σφραγίς, παρέμεινε καὶ εἰς τοὺς ἀνδρας.

Αἱ τροφαὶ εἰς τὰ καθημερινὰ γεύματα ἦσαν ἐπίσης ἀπλούστεραι. Κριθαρίνη ἢ ἐκ σίτου πίττα, ὄσπρια, πράσα, κορόμυνα καὶ οὐκα ἀπετέλουν τὴν συνήθη τροφήν των κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀπλοῦν μὲν, ἀλλὰ θρεπτικὸν ψητὸν τῶν ὀμηρικῶν ἡρώων. Ἀπὸ τῶν χρόνων ὅμως τούτων γίνεται ἐπίσης χρῆσις τῶν ἐλαιῶν καὶ τοῦ ἐλαίου, ὥσαυτως δὲ τῶν ἰχθύων καὶ τῶν πτηνῶν, τὰ ὅποια κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους ἐπεριφρονοῦντο.

Μετὰ τὸ γεῦμα τῆς ἑσπέρας, τὸ ὅποιον ἐλαμβάνετο κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἐνίοτε ἐπικολούθει **συμπόσιον**, κατὰ τὸ ὅποιον ἔπινον οἶνον, ἀλλὰ πάντοτε ἀναμεμειγμένον μετὰ διπλάσιον ἢ καὶ τριπλάσιον νερόν. Κατὰ τὸ συμπόσιον διεσκέδαζον μετὰ παιδρῶν συζητήσεις, μετὰ ὕμνων καὶ μετὰ διάφορα παιγνίδια.

Σχεδὸν ὅλοι ἦσαν ἔγγαμοι. Τοῦτο ἐπέβαλλεν ἡ διατήρησις τοῦ γένους, διότι ἐὰν τοῦτο ἐξηλείφετο, ἀναγκαίως θὰ ἔπαυε καὶ ἡ λατρεία τῶν προγόνων. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐθεωρεῖτο δυστύχημα ἡ ἔλλειψις ἀρρένων τέκνων καὶ ἐθεραπεύετο διὰ τῆς υἱοθεσίας. Ἡ θέσις δὲ τῆς γυναικὸς εἰς τὴν οἰκογένειαν ἀρχίζει νὰ καλυτερεύῃ.

Ἡ ταφή τῶν νεκρῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπικρατεῖ καὶ ἡ καύσις τῶν νεκρῶν, ἡ ὁποία εἰσέχθη ἐκ τῆς Ἀσίας, καὶ ἡ ταφή. Ἀντιθέτως δὲ πρὸς τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους τώρα ἐθεωρεῖτο ὑποχρεωτικὴ ἡ ταφή καὶ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ ξένου. Αἱ δὲ νεκροπόλεις εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῆς Σπάρτης, ἦσαν ἔξω τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῶν τάφων μέχρι μὲν τοῦ 8ου αἰῶνος ἐτίθεντο ἀγγεῖα μεγάλα, ἀπὸ τοῦ 600 δὲ στήλαι μαρμαρίναι μετὰ εἰκόνα τοῦ νεκροῦ ζωγραφιστὴν (εἰκ. 107) ἢ ἀνάγλυφον ἢ μετὰ εἰκόνας ζώων (σφιγγὸς, λέοντος) ὡς φυλάκων τοῦ τάφου.

Εἰκ. 109. Παλαιστρα.

Ἡ ἀγωγή τῶν νέων. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῆς Σπάρτης, ἡ παιδείσις τῶν τέκνων ἀφήνετο εἰς τὴν φροντίδα τῶν γονέων καὶ σκοπὸν εἶχε τὴν ἁρμονικὴν μόρφωσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἀπὸ τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 18ου ἔτους τῆς

ἡλικίας των οἱ παῖδες τῶν ὁποσδήποτε εὐπόρων οἰκογενειῶν παρεδιδοντο εἰς παιδαγωγούς, συνήθως δούλους, οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον αὐτοὺς τὴν καλὴν συμπεριφορὰν καὶ συνώδευον εἰς τὰ *διδασκαλεῖα* καὶ τὰς *παλαίστρας*. Τοὺς διδασκάλους ἐπλήρωνον οἱ γονεῖς. Εἰς τὰ διδασκαλεῖα οἱ παῖδες ἐδιδάσκοντο ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀρίθμησιν, ἀνεγίνωσκον ποιήματα καὶ ἀπεστήθιζον αὐτά, προσέτι δὲ ἐμάνθανον μουσικὴν, δηλ. ἄσμα, λύραν καὶ κιθάραν (εἰκ. 108). Εἰς δὲ τὰς παλαίστρας ἡσκοῦντο εἰς τὴν γυμναστικὴν (εἰκ. 109). Τὰς ἀσκήσεις ὅμως αὐτὸς ἐξηκολούθουν καὶ κατόπιν, ἂφ' οὗ ἐγίνοντο ἔφηβοι καὶ ἄνδρες, εἰς τὰ δημόσια γυμναστήρια, τὰ ὁποῖα ὀνομάζοντο *γυμνάσια*.

Ἡ δικαιοσύνη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν παύει πλέον νὰ ἐπικρατῇ ἡ αὐτοδικία. Τὸ ἔγκλημα παύει πλέον νὰ θεωρῇται ἰδιωτικὴ προσβολὴ καὶ θεωρεῖται προσβολὴ τῆς δημοσίας τάξεως, διὰ τὴν ὁποίαν ἐνδιαφέρεται τὸ κράτος. Ἀναγνωρίζεται λοιπὸν εἰς τὸ κράτος τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτὸ τὴν ποινὴν εἰς τοὺς ἀδικοῦντας. Διὰ τοῦτο καταγράφονται νόμοι, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ τιμωρῇται ὁ ἀδικῶν. Ὡσαύτως, ἐν ᾧ πρὶν ὑπεύθυνος διὰ τὸ ἀδίκημα ἦτο ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀδικήσαντος, τώρα τὸ ἀδίκημα θεωρεῖται προσωπικὸν καὶ ἐπομένως ἡ ποινὴ βαρύνει μόνον τὸν ἀδικήσαντα. Ἡ μεγαλυτέρα ὅμως πρόοδος ὑπῆρξεν, ὅτι δὲν ἀπέβλεπον πλέον εἰς μόνον τὴν πράξιν, ἀνεξαρτήτως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν προθέσεων τοῦ ἀδικήσαντος. Ὁ Δράκων εἰς τὰς Ἀθήνας διακρίνει τὰς διαφορὰς περιστάσεις τῆς ἀνθρωποκτονίας.

10. Ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος.

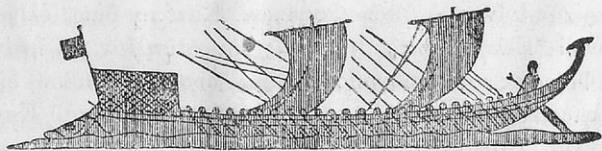
Ὁ στρατὸς. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ πολίτης ὑπόκειται εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καθ' ὅλον του σχεδὸν τὸν βίον. Ὁ στρατὸς ἀποτελεῖται μόνον ἐκ πολιτῶν. Ἀλλ' ὅμως λαμβάνουν μέρος εἰς αὐτὸν καὶ οἱ ἐλεύθεροι κάτοικοι τῆς πόλεως (εἰς τὴν Στάρτην οἱ περίοικοι, εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ μέτοικοι).

Ἡ στρατιωτικὴ ἐξάσκηση γίνεται ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 20οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν πολιτῶν. Μετὰ τὸ 20ὸν ἔτος ὁ πολίτης εἶναι στρατιώτης καὶ δύναται νὰ προσκληθῇ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον.

Ἡ κυριωτέρα δύναμις τοῦ στρατοῦ εἶναι οἱ **ὀπλίται**, οἱ ὁποῖοι δολιζονται με ἰδικά των ἔξοδα. Ὁ ὀπλισμὸς εἶναι ὁ ἴδιος, ὅπως πρίν. Δὲν μάχονται ὅμως πλέον ἀτάκτως, ὅπως ἐπὶ τῶν ὀμηρικῶν χρόνων, ἀλλὰ τάσσονται κατὰ στίχους καὶ οὕτως ἀποτελοῦν τὴν λεγομένην **φάλαγγα**. Τὸ συνηθέστερον βάθος τῆς φάλαγγος εἶναι ὁκτὼ ἀνδρῶν. Τοὺς ἐπὶ ἀρμάτων ἀγωνιζομένους ὀμηρικοὺς ἥρωας ἀντικατέστησαν οἱ **ἵππεῖς**. Ἀλλὰ δλίγαι πόλεις ἠδύναντο νὰ τρέφουν ἵππους. Ἡ Σπάρτη μέχρι τέλους τοῦ 5ου αἰῶνος δὲν εἶχεν ἄλλο ἱππικόν, ἐκτὸς τῆς φρουρᾶς τῶν βασιλέων, ἡ ὁποία τὸ πολὺ ἔφθανε μέχρι 500 ἱππέων. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ ὑπεροσσία τοῦ ἱππέως διετηρήθη εἰς τὰς δύο πρώτας τάξεις. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὸ ἱππικὸν εἶναι ἀσήμαντον.

Εἰκ. 110. Ὀπλίτης.

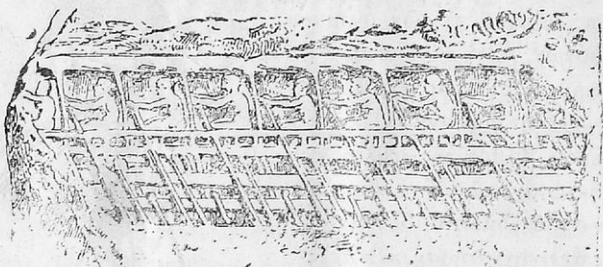

Εἰκ. 111. Πεντηκόντορος.

Ἱππικὸν σπουδαῖον ἔχουν μόνον τὰ κράτη τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Θεσσαλίας.

Τὸ ναυτικόν. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὰ πλοῖα τῶν ναυτικῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἦσαν αἱ λεγόμεναι **πεντηκόντοροι**, δηλ. πλοῖα μακρὰ με μίαν σειρὰν ἐξ 25 κωπηλατῶν ἀπὸ κάθε πλευράν. Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τῆς περιόδου αὐτῆς ἤρχισε νὰ εἶναι πολεμικὸν πλοῖον ἡ **τριήρης**, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸν 7ον αἰῶνα εἶχεν ἐφευρεθῇ ἀπὸ τοὺς Κορινθίους. Ἡ τριήρης ἦτο πλοῖον μακρὸν ὑψωμένον πολὺ ἐπάνω ἀπὸ τὸ ὕδωρ, ἐκινεῖτο δὲ με τρεῖς

σειράς κωπηλατῶν ἀπὸ κάθε πλευράν. Ἐμπρὸς ἡ τριήρης ἦτο ὠπλισμένη μὲ ἔμβολον μετάλλινον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε διὰ τὸ

Εἰκ. 112. Τριήρης.

διατρυπᾶ τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον. Ἡ τριήρης ἐκινεῖτο ἐπίσης καὶ με ἱστία, ἀλλ' ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν ἄφηνον αὐτὰ εἰς τὴν ξηράν.

11. Βιομηχανία, ἐμπόριον, ναυτιλία, νομίσματα.

Μετὰ τὰς μεταναστάσεις τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ ἐξωτερικὸν ἐγένετο διὰ τῶν Φοινίκων. Κατόπιν ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ Ἕλληνες ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Φοίνικας νὰ ἀποσυρθοῦν πρὸς δυσμὰς, ἔλαβον δὲ αὐτοὶ ἀποκλειστικῶς εἰς χεῖράς των τὸ ἐμπόριον ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι τῆς Ἰταλίας.

Τὰ σπουδαιότερα ναυτικά καὶ ἐμπορικά κέντρα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦσαν τὰ ἑξῆς :

Ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας μεγάλη ἐμπορικὴ πόλις ἀνεδείχθη ἡ *Μίλητος*. Αὕτη, κτισμένη εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ, ἐδέχετο τὰ προϊόντα τοῦ βασιλείου τῶν Λυδῶν, δηλ. τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον διὰ τὴν κατασκευὴν κομφοτεχνημάτων, τὰ λεπτὰ μαλλία, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν περιφίμων ὑφασμάτων τῆς Μιλήτου, καὶ τοὺς λυδικοὺς τάπητας μὲ τὰ ζωηρὰ χρώματα. Οἱ ἐμποροὶ τῆς Μιλήτου ἀπέστελλον τὰ πλοῖά των εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐλάμβανον ἀπὸ ἐκεῖ ποτήρια, κομφοτεχνήματα καὶ λινὰ ὑφάσματα, εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπρομη-

θεύοντο χαλκόν, σίδηρον, δέρματα, μέταξαν τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἰδίως σίτον, εἰς τὰς πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἐρέτριαν, καὶ τέλος εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Ἰταλίας Σύβαριν, ἀπὸ τὴν ὁτοίαν ἐλάμβανον οἶνον καὶ ἔλαιον.

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκτῆς σπουδαῖος ἐπίσης ἐμπορικὸς λιμὴν ἔγινεν ἡ **Φώκαια**. Οἱ ναυτικοὶ τῆς μὲ τὰ πλοῖά των ἤρχοντο μέχοι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας καὶ ἐμπορεύοντο μὲ τὰς ἀπομακρυσμένας αὐτὰς χώρας.

Πρὸς Ν. τῆς Μιλήτου ὑπῆρχεν ἄλλο σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον, ἡ **Σάμος**, ἡ ὁποία ἐμπορεύετο κυρίως μὲ τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Χαλκίδα.

Εἰς τὴν Εὐβοίαν ἡ **Χαλκίς** ἐπὶ τοῦ Εὐρῖπου ἔγινεν ἀπὸ τὸν 8ον αἰῶνα πλουσιωτάτη πόλις. Εἰς τὰ λιβάδιά της ἔβροσκον πρόβατα, τὰ ὁποῖα παρεῖχον ἐξαίρετα μαλλία. Εἰς τὸν πορθμὸν ἠλιεύετο τὸ κογχύλιον, τὸ ὁποῖον παρεῖχε τὸ χοῶμα τῆς πορφύρας. Εἰς τὰ ὄρη τῆς Εὐβοίας εὐρίσκοντο μεταλλεῖα σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Εἰς τὴν Χαλκίδα λοιπὸν ὑπῆρχον ἐργοστάσια κατασκευῆς ξιφῶν καὶ κατεργασίας τοῦ μαλλίου. Ἡ Χαλκίς προσέτι ἐνήργει τὸ ἐμπόριον τῆς Βοιωτίας, ἡ ὁποία ἔστερεῖτο λιμένος. Προσέτι δὲ ἐδέχετο διὰ τῶν εἰς τὴν Χαλκιδικὴν μὲν ἀποικιῶν τῆς τὰ προϋόντα τῆς Μακεδονίας, διὰ δὲ τῶν ἐπὶ τῆς Σικελίας τὸ ἔλαιον, τὸν οἶνον καὶ τὸν σίτον αὐτῆς. Δεσπόζουσα δὲ τοῦ στενοῦ τῆς Μεσσηνίας διὰ τῆς Ζάγκλης καὶ τοῦ Ῥηγίου ἔστελλε τὰ πλοῖά της μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰταλίας.

Πόλις πλουσία καὶ μεγάλη ἔγινε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐπίσης ἡ **Ἐρέτρια** ἐπὶ τῆς αὐτῆς νήσου. Ἡ Ἐρέτρια ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς Χαλκίδος διὰ πεδιάδος, ἡ ὁποία εἶχε γίνει αἰτία μακροῦ πολέμου μεταξὺ τῶν δύο πόλεων.

Πλησίον εἰς τὸν Ἰσθμὸν ὑπῆρχον τρεῖς μεγάλαι ἐμπορικαὶ πόλεις, ἡ Κόρινθος, ἡ Αἴγινα καὶ τὰ Μέγαρα.

Ἡ **Κόρινθος** κατεσκεύαζε περίφημα ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ καὶ χαλκοῦ, ὅπλα, ὑφάσματα μάλλινα καὶ εἰς τὰ ναυπηγεῖά της πλοῖα ἐμπορικά. Ἐλέγετο μάλιστα, ὅτι πρῶτοι οἱ Κορίνθιοι κατεσκεύασαν τριήρεις. Ἡ Κόρινθος ἀπέστελλε τὰ πλοῖά της ἐκ τῶν δύο μερῶν τοῦ ἰσθμοῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν Χαλκίδα, Σάμον καὶ Ποτεΐδειαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν Ἥπειρον, τῆς ὁποίας τὰς ἀκτὰς κατεῖχον αἱ ἀποικίαι της, καὶ εἰς τὴν Σικελίαν, ὅπου ἐμπο-

ορεύετο μὲ τὴν ἀποικίαν τῆς Συρακούσας καὶ μὲ τὰς ἀποικίας τῆς συμμάχου τῆς Χαλκίδος. Τὰ ἀγγεῖα τῆς Κορίνθου διήρχοντο τὸν πορθμὸν τῆς Μεσσηνίας καὶ ἔφθανον μέχρι Νεαπόλεως καὶ Τυρρηνίας, ὅπου καὶ ἀνευρέθησαν πολλὰ εἰς τυρρηνικοὺς τάφους.

Ἡ Αἴγινα, κτισμένη ἐπὶ νήσου βραχέως, ἔγινε καὶ αὐτὴ πόλις πλουσία καὶ πολυάνθρωπος. Οἱ κάτοικοί τῆς εἶχον πολλοὺς δούλους. Τὰ πλοῖα τῆς ἔφερον μακρὰν τὰ ἐκ χαλκοῦ ἀντικείμενα καὶ τὰ πῆλινα ἀγγεῖα, τὰ ὅποια κατεσκευάζοντο εἰς τὴν νῆσον. Ἡ Αἴγινα κυρίως εἶχε τὸ ἐμπόριον τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ Μέγαρα ἐνήργουν ἰδίως τὸ ἐμπόριον τοῦ σίτου τοῦ Εὐξεινίου πόντου διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ἀποικίων των.

Καὶ εἰς τὴν Ἀδριατικὴν τέλος μέγας ἐμπορικὸς λιμὴν ἦτο ἡ **Κέρκυρα**, ἡ ὁποία ἐνήργει τὸ ἐμπόριον τῆς Ἡπείρου, εἰς δὲ τὴν Σικελίαν αἱ **Συρακοῦσαι** καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ **Τάρας**.

Νομίσματα. Εἰς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἐμπορίου παρὰ πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ χρῆσις τοῦ νομίσματος, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐγενικεύθη ἀκριβῶς ἕνεκα τῶν ἐμπορικῶν ἀναγκῶν.

Κατὰ τοὺς δημορικοὺς χρόνους οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον νομίσματα. Ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ πώλησις ἐγίνετο διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς, ἡ δὲ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας διὰ τῶν κτηνῶν. Ἀργότερα ἀντὶ τῶν κτηνῶν μετεχειρίζοντο τὰ μέταλλα, ἰδίως τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἀργυρον, τὰ ὅποια ἐζύγιζον.

Κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἀσίαν ὑπὸ τῶν Λυδῶν ἀπετυπώθη ἐπὶ τεμαχίων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου σῆμά τι, τὸ ὁποῖον ἐγγυᾶτο εἰς τὸ κοινὸν τὸ βάρος καὶ τὴν ἀξίαν τῶν τεμαχίων τούτων καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσηματίσθησαν τὰ νομίσματα. Κατόπιν ἐκ τῶν Λυδῶν μετεδόθη ἡ χρῆσις αὐτῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Μ. Ἀσίας. Πρώτη δὲ ἡ Φώκαια καὶ ἔπειτα αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἔκοψαν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα.

Ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ἐξηπλώθη ἡ χρῆσις τῶν νομισμάτων εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Τὸ πρῶτον νομισματοκοπεῖον ἔγινεν ἐπὶ Φεΐδωνος εἰς τὴν Αἴγιναν, ἡ ὁποία τότε ἀνῆκεν εἰς τὸ Ἄργος.

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

I. ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- 3000 — 2000. Προμινωϊκή περίοδος Κρήτης.
περί τὸ 2650. Ἐπικοινωνία Κρήτης μετὰ τῆς Αἰγύπτου.
» 2500. Ἡ Ἑλλάς κατοικουμένη ὑπὸ Μικρασιατῶν.
» 2000. Κάθοδος τῶν Ἑλλήνων.
2000 — 1400. Κρητικὸς πολιτισμὸς· περίοδος ἐσκαμμένων τάφων ἐν Ἑλλάδι.
1600 — 1200. Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς· περίοδος θολωτῶν τάφων ἐν Ἑλλάδι.
περί τὸ 1400. Κολοφὼν τῆς Μυκηναϊκῆς δυνάμεως.
Καταστροφὴ κρητικῶν ἀνακτόρων.
Κατάληψις Παμφυλίας. Ἀποίκησις Κύπρου ὑπὸ Ἑλλήνων.
13 αἰών. Εἰσβολὴ Ἰλλυριῶν εἰς Ἰλλυρίαν. Κάθοδος Δωριέων.
10—9 αἰών. Ἀποίκησις δυτικῆς παραλίας Μ. Ἀσίας.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- Περί τὸ 3200. Ἐνωσις τῆς ἄνω καὶ κάτω Αἰγύπτου ὑπὸ Μένη.
2780 — 2300. Παλαιὸν Αἰγυπτιακὸν κράτος.
2650 — 1750. Ἀκμὴ Βαβυλωνίας.
1947 — 1905. Χαμουραπί.
1750. Κατασύντριψις Βαβυλῶνος ὑπὸ Χεταίων.
1580 — 1000. Νέον κράτος τῆς Αἰγύπτου.
15ῃ ἑκατοντ. Σύμψηξις νέου κράτους τῶν Χεταίων. Εἰρήνη Αἰγύπτου καὶ Χεταίων. Φρυγικὴ μετανάστασις. Πτώσις κράτους Χεταίων.

II. ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

- 10—9 αἰών. ΑΘΗΝΑΙ. — Ἰδρυσις τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους (Θησεύς).
 ΣΠΑΡΤΗ. — Κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς. Ὁργάνωσις τοῦ
 σπαρτιατικοῦ κράτους (Λυκοῦργος).
 8—6 αἰών.
 ΑΘΗΝΑΙ. — Κατάλυσις τῆς βασιλείας (750). — Οἱ ἄρχοντες
 γίνονται ἐνιαύσιοι (682). — Ἡ νομοθεσία τοῦ
 Σόλωνος (594). — Ἡ Τυραννίς (560—510). —
 Μεταρρυθμίσεις τοῦ Κλεισθένους (508).
 ΣΠΑΡΤΗ. — Ἰσχύς τῶν ἐφόρων (750). — Κατάκτησις τῆς
 Μεσσηνίας. — Πόλεμοι πρὸς τοὺς Ἀρκάδας,
 Ἠλείους καὶ Ἀργεῖους.
 ΑΡΓΟΣ. — Φεῖδων.
 ΚΟΡΙΝΘΟΣ. — Κύψελος—Περίαςδρος.
 ΣΙΚΥΩΝ. — Ὁρθαγόρας—Κλεισθένης.
 ΑΣΙΑ. — Ὑποδούλωσις Αἰγύπτου εἰς Ἀσσυρίους (670).
 — Καταστροφή τῆς Νινευί (612). — Ἀκμὴ νέου
 βαβυλωνιακοῦ κράτους. — Ὑποταγὴ Αἰγύπτου,
 Συρίας, Παλαιστίνης. — Ὑποταγὴ ἐλληνικῶν
 πόλεων ὑπὸ Κροίσου (563). — Ἀκμὴ Περσῶν. —
 Κύρος (553—529). — Ὑποταγὴ ἑλλήν. πόλεων
 ὑπὸ Κύρου (546). — Κύρος κυριεύει Βαβυλῶνα
 (539). — Καμβύσης κυριεύει Αἴγυπτον (525). —
 Δαρεῖος βασιλεὺς τῶν Περσῶν (521). — Ἐκ-
 στρατεία Δαρείου κατὰ Σκυθῶν (513).

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

Α'. ΕΙΚΟΝΕΣ

1	Πρωτογενή ἐργαλεία καὶ ὅπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθον.....	σελ.	4
2	Ἐργαλεία καὶ ὅπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθον.....	»	4
3	Ἐργαλεία, ὅπλα καὶ κοσμήματα ἀπὸ ὀστᾶ καὶ κέρατα ζώων.....	»	5
4	Ἴππος χαραγμένος εἰς σπήλαιον.....	»	5
5	Τάρανδος καὶ ἰχθύες χαραγμένοι ἐπὶ ὀστοῦ Ταράνδου....	»	6
6	Βόνασος καὶ τάρανδος χαραγμένοι εἰς σπήλαιον καὶ χρωματισμένοι μὲ χρώματα μαῦρον καὶ κόκκινον.....	»	6
7	Λελεασμένοι πελέκεις ἐκ λίθου.....	»	7
8	Πέλεκυς ἐκ λίθου σφηνωμένος εἰς ξύλινον στελεδόν.....	»	7
9	Αἰχμαὶ βελῶν ἐκ λίθου.....	»	7
10	Ἐγχειρίδια ἐκ λίθου.....	»	8
11	Μεγαλιθικὸς τάφος.....	»	8
12	Τύμβος μὲ τάφον.....	»	8
13	Ξίφη ἐξ ὀρειχάλκου.....	»	9
14	Αἰχμὴ ἀκοντίου ἐξ ὀρειχάλκου.....	»	10
15	Πέλεκυς ἐξ ὀρειχάλκου.....	»	10
16	Διπλοῦν ξυράφιον ἐξ ὀρειχάλκου.....	»	10
17	Χρυσοῦν ψέλιον καὶ περιδέραιον ἐξ ὀρειχάλκου.....	»	11
18	Πόρπαι.....	»	11
19	Ἀσπίς ἐξ ὀρειχάλκου.....	»	12
20	Ἀγγεῖα ἐξ ὀρειχάλκου.....	»	12
21	Πόρπαι καὶ ξίφη μὲ θήκας.....	»	13
22	Ἀγγεῖα μὲ κοσμήματα φυτόμορφα.....	»	13
23	Κάδος μὲ μορφὰς ἀνθρώπων.....	»	14
24	Λευκὴ φυλὴ.....	»	15
25	Ἐρυθρὰ ».....	»	15
26	Κιτρίνη ».....	»	15
27	Μαύρη ».....	»	15
28	Θεοὶ αἰγυπτιακοὶ μὲ κεφαλὴν ἀνθρώπου.....	»	18
29	» » » » ζώου.....	»	19
30	Φέρετρον Μούμιας.....	»	19
31	Σκηναὶ γεωργίας.....	»	20
32	Ἀλφάβητα.....	»	21

33	Πρόσοψις ναοῦ αἰγυπτιακοῦ.....	σελ. 22
34	Τομή κατὰ μήκος ναοῦ αἰγυπτιακοῦ.....	» 23
35	Αἱ τρεῖς μεγάλαι πυραμίδες καὶ Σφιγξ.....	» 23
36	Τομή πυραμίδος Χέπος.....	» 23
37	Ὑπόστηλος αἵθουσα.....	» 24
38	Ἀγάλματα αἰγυπτιακά.....	» 25
39	Ὁβελίσκος.....	» 26
40	Ἀνάκτορα ἄσσυριακά.....	» 27
41	Εἴσοδος ἀνακτόρου.....	» 28
42	Αἵθουσα ἀνακτόρου.....	» 29
43	Ναὸς ἄσσυριακός.....	» 30
44	Πτερωτὸς ταῦρος.....	» 33
45	Ἀγαλμα Ἀσσυρίου βασιλέως.....	» 34
46	Ἀνάκτορα τοῦ Δαρείου.....	» 37
47	Κιονόκρανα Περσεπόλεως.....	» 38
48	Τοιχογραφίαι ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ.....	» 47
49	Εἶφος ὀρειχάλκινον.....	» 48
50	Χρυσοκόλλητον ἐγχειρίδιον.....	» 48
51	Χρυσοῦν διάδημα.....	» 48
52	Μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον.....	» 50
53	Πρόσοψις θολωτοῦ τάφου Μυκηνῶν.....	» 51
54	Κάτοψις » » ».....	» 52
55	» λαξευτοῦ » ».....	» 52
56	Πρόσοψις » » ».....	» 52
57	Τοιχογραφία ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος.....	» 53
58	Ζεὺς.....	» 57
59	Ἡφαιστος.....	» 57
60	Ἀπόλλων.....	» 58
61	Ἡρα.....	» 58
62	Ἀθηνᾶ.....	» 59
63	Ἄρτεμις.....	» 60
64	Δήμητρα.....	» 60
65	Ἄρης.....	» 61
66	Κυκλώπειον τεῖχος.....	» 62
67	Ἰσοδομικὸν τεῖχος.....	» 62
68	Πολυγωνικὸν τεῖχος.....	» 63
69	Τεῖχη Μυκηνῶν μετὰ τῆς πύλης τῶν λεόντων.....	» 63
70	Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ ἐν Κρήτῃ.....	» 64
71	Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς ἁγίας Τριάδος.....	» 65
72	Μέγαρον.....	» 65
73	Κίων Μυκηναϊκός.....	» 65
74	Ἔδραι διάφοροι.....	» 68
75	Τρίπους λέβης.....	» 68
76	Ἀμφορεὺς.....	» 69

77	Κρατὴρ.....	»	69
78	Λήκυθος.....	»	69
79	Φιάλη.....	»	69
80	Ἐνδυμασίαι Κρητῶν.....	»	70
81	Ἐνδυμασίαι ἀνδρῶν ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.....	»	70
82	Ἐνδυμασίαι γυναικῶν.....	»	71
83	Πολεμισταὶ ὁμηρικῶν χρόνων.....	»	73
84	Πολεμικὸν ὄργανον.....	»	73
85	Ἀγγεῖον ἐκ Μήλου μὲ φυτικὴν διακόσμησιν.....	»	74
86	Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης ἀπὸ μαῦρον λίθον μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις.....	»	76
87	Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲ γραπτὴν διακόσμησιν.....	»	77
88	Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲ ζωτικὴν διακόσμησιν.....	»	78
89	Χρυσᾶ ποτήρια ἐκ Μυκηνῶν.....	»	78
90	Χρυσοὶ δακτύλιοι ἐκ Μυκηνῶν.....	»	79
91	Ὀλυμπία.....	»	118
92	Ὀλυμπία.....	»	120
93	Ναὸς ἐν παραστάσει.....	»	122
94	Ναὸς πρόςτυλος.....	»	122
95	Ναὸς περίπτερος.....	»	122
96	Ναὸς ἀμφιπρόστυλος.....	»	122
97	Δωρικὸς ῥυθμὸς.....	»	123
98	Ἰωνικὸς ῥυθμὸς.....	»	124
99	Κορινθιακὸς ῥυθμὸς.....	»	124
100	Ἀέτωμα.....	»	124
101	Κάκη ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.....	»	125
102	Δεξιλέως (ἐπιτυμβία πλὰξ ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ).....	»	128
103	Διδασκαλεῖον.....	»	129
104	Παλαίστρα.....	»	131
105	Ὀπλίτης.....	»	133
106	Πεντηκόντορος.....	»	133
107	Τριήρης.....	»	134

Β'. ΧΑΡΤΑΙ

1	Τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.....	»	17
2	Τῆς Ἑλλάδος.....	»	42
3	Τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν.....	»	85
4	Τῆς Πελοποννήσου.....	»	96
5	Τῆς Ἀττικῆς.....	»	103

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εἰσαγωγή. 1) Αἱ τέσσαρες ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. 2) Αἱ ἀνθρωπίναι φυλαὶ καὶ οἱ πολιτισμένοι λαοί.....σελ. 3—17

Κεφ. Α'. Οἱ ἀνατολικοὶ λαοί. 1) Οἱ Αἰγύπτιοι (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι, ἡ θρησκεία, τὸ πολίτευμα καὶ αἱ κοινωνικαὶ τάξεις, γεωργία, βιοτεχνίαι, ἐπιστῆμαι, τὰ μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων). 2) Οἱ Χαλδαῖοι (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη). 3) Οἱ Φοίνικες (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι, ἡ ναυσιπλοΐα καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοινίκων, φοινικικὴ γραφή). 4) Οἱ μινωασιατικοὶ λαοὶ (Χετίται, Φρύγες, Βιθυνοὶ καὶ Λυδοί). 5) Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι (ἡ χώρα, οἱ Μῆδοι, οἱ Πέρσαι, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη).σελ. 18—39.

Κεφ. Β' Ἡ Ἑλλάς.....σελ. 40—45.

Κεφ. Γ'. Οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος. 1) Αἰγαῖοι. 2) Ἀχαιοί. 3) Δωριεῖς. 4) Ἐξάπλωσις τῶν ἐλληνικῶν φυλῶν πρὸς ἀνατολὰς.....σελ. 46—55

Κεφ. Δ'. Ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. 1) Θρησκεία καὶ λατρεία. 2) Ἀκροπόλεις καὶ ἀνάκτορα. 3) Ἡ κοινωνία καὶ τὸ πολίτευμα. 4) Ὁ οἰκιακὸς βίος. 5) Τὰ ὄπλα καὶ ὁ πόλεμος. 6) Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον. 7) Αἱ ὥραιαι τέχναι...σελ. 56—79

Κεφ. Ε'. Ἡ διάπλαισις τῶν ἐλληνικῶν πολιτειῶν. 1) Ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν καθόδον τῶν Δωριέων. 2) Ἑσωτερικαὶ ταραχαὶ καὶ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ εἰς τὰς ἐλληνικὰς πόλεις. 3) Ὁ δεῦτερος ἐλληνικὸς ἀποικισμὸς. 4) Χαρακτὴρ καὶ σημασία τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν. 5) Ἡ ἐνότης τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. 6) Αἱ δευτερεύουσαι ἐλληνικαὶ πολιτεῖαι (ἡ Μακεδονία, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία, Λοκρὶς, Δωρὶς καὶ Φωκίς, Βοιωτία, Εὐβοία, Μεγαρὶς, Κόρινθος, Σικυὼν, Φλιασία, Αἰγίνα, Ἄργος, Ἀχαΐα, Ἡλις, Μεσσηνία, Ἀργαδία, Κρήτη). 7) Ἡ Σπάρτη (ἡ κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς, οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς, τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης. 9) Αἱ Ἀθῆναι (ἡ Ἀττικὴ, οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς. Κατάλυσις τῆς βασιλείας. Ὁ λαὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία. Κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας, δημοκρατία, ἡ τυραννίς, συμπλήρωσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθένους).....σελ. 80—112.

Κεφ. ΣΤ'. Ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς μέχρι τοῦ Ε'. αἰῶνος π. Χ. 1) Ἡ Θρησκεία καὶ ἡ λατρεία. 2) Ἀμφικτιονεῖαι. 3) Μαντεῖα. 4) Πανελλήνιοι ἀγῶνες—Ὀλύμπια. 5) Ἡ τέχνη (ἀρχιτεκτονικὴ, ζωγραφικὴ, γλυπτικὴ). 6) Ἡ ποίησις. 7) Ἡ φιλοσοφία. 8) Ἡ γραφή. 9) Ὁ ἰδιωτικὸς βίος (οἰκία, ἐπιπλά, ἐνδυμασία, τροφαί, συμπόσια, γάμοι, ταφὴ τῶν νεκρῶν, ἀγωγή τῶν νέων, δικαιοσύνη). 10) Ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος. 11) Βιομηχανία, ἐμπόριον, ναυτιλία, νομίσματα.....σελ. 113—136
Συγχρονιστικὸς πίναξ τῶν κυριωτέρων γεγονότων.....σελ. 137—138
Πίναξ εἰκόνων καὶ χαρτῶν.....σελ. 139—141
Περιεχόμενα.....σελ. 142.

